

HÂCE AHMED YESEVÎ VE EMİR TİMUR HAKKINDA BİR BELGE

Kemal ERASLAN

Özet

Bu çalışmanın konusu, Hâce Ahmed Yesevî ve Emir Timur hakkında kaleme alınmış bir risaledir. Menkıbe türündeki eser, 92 satırdır ve okunaklı talikle yazılmıştır. Yazarı ve tarihi belli olmayan metin, kısadır fakat Hâce Ahmed Yesevî ve Emir Timur hakkındaki bazı gerçekleri yansıtması bakımından önemlidir. Makalede metnin transkripsiyonundan önce Ahmed Yesevî'nin hayatı hakkında bilgi verilmiş, belgenin içeriği, yazım ve ses özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca sufilere ait kerametler ve masal, destan motifleri belirtilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hâce Ahmed Yesevî, Emir Timur, İmam es-Sıġnakî, menkıbe.

A Treatise About Hâce Ahmed Yesevî and Emir Timur

Abstract

The subject of this study is a treatise written about Hâce Ahmed Yesevî and Emir Timur. This work, which is in the form of legend, consists of 92 lines and it is written with a legible 'talik' (a style of Arabic script). This text, that we have no information about its author and date of publication, is short, but important from the point of reflecting some facts about Hâce Ahmed Yesevî and Emir Timur. In this article, before the transcription of the text, there are information about Ahmed Yesevî's life, the content, the orthography and the phonological features of the treatise. Besides, miracles of Sufis and folk tale motifs and epics are pointed out.

Key words: Hâce Ahmed Yesevî, Emir Timur, İmam es-Sıġnakî, legend.

SUNUŞ

Çalışmamıza esas olan belge metni, 92 satırlık rulo hâlinde küçük bir risaledir. 1993 yılında Türkistan (Yesi) şehrine yaptığımız seyahatta, orada imam olarak görevli bulunan Abdulkadir Bey, metnin fotokopisini almamıza müsaade etmek lutfunda bulundular. Metin iri ve okunaklı bir talikle yazılmakla beraber, bazı imlâ ve noktalama hataları da bulunmaktadır.

Metnimiz hacim itibariyle küçük olmasına rağmen, muhteva itibariyle Hâce Ahmed Yesevî ve Emîr Timür hakkında bazı gerçekleri yansıtması bakımından üzerinde durulmağa değer. Bu sebeple metni yayınlamayı faydalı bulduk.

Timür ve dönemi ile ilgili açıklayıcı bilgilerle yardımda bulunan Prof.Dr. İsmail Aka'ya ve ilgilenecek meslektaşlarımızın yapıcı tenkitleri için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Prof.Dr. Kemal Eraslan

KISALTMALAR

bk.	bakınız
BT	Batı Türkçesi
c.	cilt
chin.	Çince
DT	Doğu Türkçesi
Dsch.	Çağatayca
ET	Eski Türkçe
h.	hicrî
Hz.	Hazret
İA.	<i>İslâm Ansiklopedisi</i> , İstanbul.
m.	milâdî
mo.	Moğolca
Moğ.	Moğolca
OT	Orta Türkçe
<i>MASB</i>	<i>Memoirs of the Asiatic Society of Bengal</i>
s.	sahife
st.	satır
tib.	Tibetçe
<i>TDVİA</i>	<i>Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi</i> , İstanbul
<i>TDAY, Belleten</i>	<i>Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten</i> , Ankara
<i>TDEK</i>	<i>Türk Dünyası El Kitabı</i> , Ankara 1976.
<i>Vol</i>	Volum

GİRİŞ

Ahmed Yesevi

1. Ahmed Yesevi'nin tarihi şahsiyetine dair belgeler, o kadar az, mevcutlar ise menkıbelerle o derece karışmış hâldedir ki sağlıklı bir neticeye varmak güç, hatta imkânsızdır.

Bir rivayete göre Ahmed Yesevî, Türkistan'ın İsficab veya Akşehir adıyla da anılan Sayram kasabasında dünyaya gelmiştir. Bir hikmetinde doğum yerinin Türkistan olduğunu kaydetmiştir (bk. *DH'ten seçmeler*, hikmet VIII, 2). Nitekim Alî-şîr Nevâyî de *Nesâyim* 'de onun mevlid ve menşinin Yesi (bugünkü adıyla Türkistan) olduğunu belirtmiştir (bk. *Nesayim*, s. 283). Ancak bu isimle bugünkü Türkistan şehri mi, yoksa bölge mi kastedilmiştir, belli değildir. Yesevî'nin doğum tarihi de kesin olarak bilinmemektedir. Genel olarak h. 562 (m. 1166) vefat tarihi olarak kabul edilmektedir. Metnimizdeki kayda göre yüz yirmi altı yıl yaşadığı kabul edilirse, m. 1040 tarihinde doğmuş olmalıdır.

Babası Sayram'ın tanınmış şahsiyetlerinden Şeyh İbrahim, annesi ise Şeyh İbrahim'in halifelerinden Musa Şeyh'in kızı Ayşe Hatun'dur. Yesevî önce annesini, daha sonra babasını kaybedince, ablası Gevher Şehnaz Ahmed'i yanına alarak Yesi şehrine yerleşir. İlk öğrenimine Yesi'de başlayan Ahmed, yedi yaşında iken o sıra Yesi'de bulunan ve önemli bir mutasavvıf olan Arslan Bâb'a intisap etmiştir. Arslan Bab, Hz. Peygamber'in hurma olan emanetini teslim edip manevi işaretiyle Ahmed'in terbiyesiyle meşgul olmuştur. Kısa sürede birçok feyizlere ulaşan ve manevi merhaleler aşan Yesevî'nin şöhreti bütün bölgeye yayılmış, pekçok müridi olmuştur. Arslan Bâb'ın vefatından sonra Buhara'ya gider, orada devrin önde gelen mutasavvıflarından Şeyh Yusuf-ı Hemedani (h. 440 - 535 / m. 1048-1140)'ye intisap edip onun irşadları ile Hemedani'nin üçüncü halifesi olmuştur. Bir müddet sonra Yesi'ye dönen Yesevi, irşada burada devam etmiştir. Altmış üç yaşına geldiğinde yer altında yaptırdığı bir çillehanede halvete çekilmiş ve ölene kadar burada ibadetle meşgul olmuştur. Belge metninde halvette altmış üç yıl kaldığı ve yüz yirmi altı

yaşında vefat ettiği ifade edilmiştir (bk. 41-43. satırlar). Kaynaklarda vefat tarihi olarak, m. 1122 veya 1166 gösterilmiştir.

Şöhreti ve çeşitli kerametleri bütün Türk dünyasına yayılan, Ahmed Yesevî'nin Gevher Şehnaz ve Gevher Hoşnaz adlarında iki kızı ile küçük yaşta katledilen İbrahim adlı bir oğlu olmuştur. Soy, kızı Gevher Şehnaz'dan yürümüştür.

Belgenin mâhiyeti

2. Çalışmamıza esas olan belge metni 92 satırlık rulo halinde, okunaklı talikle yazılmış küçük bir risaledir. Metnimizin müellifi ve yazılış tarihi belli değildir. 3. nakilin sonunda bulunan,

تمت الرسالة و الله اعلم بالصواب و اليه المرجع و المآب و قد صرح مام السغناقي
رسالة التي صنفها لبيبا ن اوصاف حميدة السلطان المذكور انه المجتهد للشريعة
و الطريقة و الحقيقة ثم قل و دل

kaydından risâlenin birinci kısmının tamamlandığını; şerîat, tarîkat ve hakikat müctehidi olan Hâce Ahmed Yesevî'nin güzel vasıflarını anlatan bir risalenin de İmâm es-Sığnakî tarafından kaleme alındığını öğreniyoruz.

İmâm es-Sığnakî: Tam adı El-Ḥüseyn bin 'Alî bin Ḥaccâc bin 'Alî Ḥüsâmü'd-dîn es-Sığnakî'dir. Türkistan'ın Sığnağ şehrinde doğduğundan *Es-Sığnakî* nisbesi ile anılmaktadır. Hanefî fakîhlerinden olup h. 711 (m. 1311) yılında Haleb'de vefat etmiştir. Eserleri şunlardır: *En-nihāye fî şerḥi'l-hidāye*, *Şerḥi't-temhid fî kavā'idî't-tevhîd*, *El-Kāfî (Şerḥ-i uşûlu'l-fiḫ el-Bezdevî)*, *En-Neccāḥ fî ş-şarf* (bk. *El-A' lām*, II, 248; *Hediyyetü'l- 'ārifîn*, I, 314 ; *Luğat-nāme*, "Sıgnaki" maddesi).

Ketebe kaydından müstensihinin Abdu's-selâm Hâce Feyzu'llâh Kâtib-oğlu adlı bir zat olduğunu öğreniyoruz:

كاتبي عبد السلام خواجه فيض الله كاتب اوغلى

Ancak zikredilen ‘Abdu’s-selâm Hâce Feyzu’llâh Kâtib-oğlu hakkında her hangi bir bilgi elde etmemiz mümkün olmamıştır.

Muhtevası

3. Metnimizde muhteva olarak başlıca iki husus üzerinde durulmuştur: Hâce Ahmed Yesevî ve Emîr Timür Küreken.

Metin, 1 -17. satırlar arasında Hâce Ahmed Yesevî hakkında kısa bir girişle başlamaktadır. Bu kısımda Hâce’nin Hac ziyareti, on üç padişah-zâdenin askerleriyle birlikte kendisine bey’at etmeleri, biricik oğlu İbrahim’in katledilişinden duyduğu derin üzüntü, Arslan Bâb’ın kendisini Yesî’de (bugünkü Türkistan şehrinde) arayıp bulması, Hz. Peygamber’in emanetini teslim etmesi ve terbiyesine meşgul olması anlatılmıştır. Bu girişten sonra “*nakldur*” başlığı altında altı bölüm gelmektedir. Bölümlerin muhtevası şöyledir

1. nakl (17-28. satırlar)

Bu nakilde, Hâce Ahmed Yesevî’nin Yesî şehrinde doğduğu, henüz çocuk yaşındayken Arslan Bâb’a intisap ettiği ve Arslan Bâb hayatta olduğu sürece hizmetinde bulunup onun terbiye ve irşadiyle olgunlaştığı, Arslan Bâb’ın, vefatına yakın Hâce Ahmed Yesevî’nin Buhârâ’ya gidip Hâce Yûsuf-ı Hemedânî’ye intisap etmesini işaret buyurduğu, Ahmed Yesevî’nin bu işaret üzerine Buhârâ’ya gidip Yûsuf-ı Hemedânî’ye intisap ettiği, kerametler hâsıl kılıp, sülûklerini tamamlayıp hatt-ı irşad aldığı, bir müddet Buhârâ’da kaldıktan sonra işaret-i gaybî ile müritlerini Hâce Abdu’l-hâlık-ı Ğucduvânî’ye emanet edip Yesî’ye döndüğü, Yesî’de *cehrî* sülûkünü tamamlayıp irşada başladığı ve Türk meşayihinin ser-halkası olduğu anlatılmıştır

2. nakl (28-40. satırlar)

Bu nakilde, Hâce Ahmed Yesevî’nin kerâmet ve havârik-ı âdât (olağan üstü hâller) sahibi olduğu, sohbetlerinde doksan dokuz bin meşayihın toplandığı, daima zikir hâlinde bulunduğu ve ibadetle meşgul olduğu, ibadet ve zikir ettikleri mağaranın

darlığı sebebiyle toplanan sûfilerin terledikleri ve akan terlerinin “*hum-ı ışk*” adını verdikleri bir küpte toplandığı ve bu terlerin Hâce'nin kerametiyle şerbete dönüştüğü, dar olan mağaranın Hâce Ahmed Yesevî'nin Hakîm Ata'ya “Genişlet! ” diye buyurması üzerine Hakîm Ata'nın sırtını duvara verdiğinde mağaranın genişlediği, Yesevî'nin yılanı kamçı yapıp ve yulbarsa (arslana) binip çöllerde dolaştığı, Türkistan halkını daima Hak yoluna yönelttiği, o sıralar Su-yeri denilen bir yurtta oturan halkın, cahil ve zalim olmaları sebebiyle, Hâce'ye çok eziyet ettikleri ve oğlu İbrahim'i şehitlik mertebesine ulaştırdıkları ve başını kesip bir mendile sarıp “Size turfanda kavun getirdik.” diyerek Hâce'ye verdikleri, ancak Yesevî'nin mendili açmadan “Kavunu ham koparmışsınız.” diyerek yaptıkları işin günâh olduğunu îma edip daha sonra da nasihatte bulunduğu anlatılmıştır.

3. nakl (40-45. satırlar)

Bu nakilde, Hâce Ahmed Yesevî'nin altmış üç yaşına ulaştığında Hz. Muhammed'in altmış üç yaşında vefat ettiklerini dikkate alarak halvete çekildiği, altmış üç yıl halvette kaldığı ve bu müddette halvete çekildiği, mağaradan dışarı çıkmadığı, ancak mübarek cesedlerinin bu mağaradan çıktığı anlatılmış ve vefat tarihinin h. 514 (m.1122) olduğu ve imaretinin h. 857 (m. 1457) tarihinde yapıldığı belirtilip risalenin tamamlandığı kaydedilmiştir.

4. nakl (45-50. satırlar)

Bu nakilde, Hâce Ahmed Yesevî'nin Orta-sarây'da halvette iken ölmeden önce ashabına birçok vasiyyet kıldıktan sonra vefat ettiği ifade edilmiştir.

50-69 satırları arasında Emîr Timur'un Hâce'nin kabri üstüne h. 807 (m.1403) yılında bir imaret yaptırdığı, yaptırmasına Hâce'nin makamıyla tefe'ül ettiği

Yeldâ kiçeni şem^ç-i şebistân itken
 Bir lahẓada ^çâlemni gülistân itken
 Bir müşkil işim tüşüpdür âsân itkil
 Ey barçanı müşkilini âsân itken

rubaisiyle karşılaştığı, bu rubai ile yetmiş defa "Li'llahi'l-hamd ve'l-minne" ibaresini okuduğu ve Hâce'nin mânevî yardımını ile Türkistan ve civarını yağmalayan Altın-ordu hükümdarı Toktamış Kalmak'ı yenmesine bir şükran ifadesi olarak imaret yaptırdığı, imaretin altı yılda tamamlandığı, bundan sonra Timür'ün Anadolu ve Hitây'a sefer kıldığı ve Hitây padişahı ile sulh yaptıktan sonra geri döndüğü anlatılmıştır.

5. nakl (70-79. satırlar)

Bu nakilde, Timür'ün, Hâce Ahmed Yesevî Hazretlerinin himmetiyle padişah olup otuz yedi yıl padişahlık yaptığı ve Hâce Hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhlarının padişah olacağını müjdelemesi üzerine Hâce Hazretlerinin mübarek kabirleri üstüne yüce bir imaret yaptırmağı niyet ettiği anlatılmıştır.

6. nakl (80-92. satırlar)

Bu nakilde, Timür'ün Otrar şehrinde hastalanıp Tavuk yılının Şa'bân ayında vefat ettiği anlatılıp Timür'ün h. 735 (m. 1335) yılında doğduğu, h. 775 (m. 1375) yılında padişah olduğu ve h. 808 (m.1408) yılında da vefat ettiği kaydedilmiştir.

Görüldüğü gibi risale, hacim itibariyle küçük olmasına rağmen muhteva itibariyle oldukça zengin ve önemlidir. Anlatılanların "*nakl*" başlığı altında verilmesi, tarihî belge ve gerçekler yerine rivayetlere dayandığını açıkça göstermektedir. Esasen risale bir tür menakıb sayılabileceğinden tarihî gerçeklere uygun olması da pek aranmaz. Önemli olan bu tür eserlerde halkın ruhunda ve vicdanında yer etmiş olup olmadığıdır. Bununla birlikte tarihî gerçeklere ışık tutacak küçük ayrıntıları bünyelerinde muhafaza etmeleri bakımından menkıbelerin bir başka yönden önemlerini de inkâr etmemek gerekir. Metnimizi bu sebeple değerli bulmaktayız.

Belgedeki menkıbe motifleri

4. Metnimizde üstünde önemle durulması gereken bir husus da Hâce Ahmed Yesevî yanında bazı sufilere ait kerametler ile masal ve destan motiflerine geniş

ölçüde yer verilmiş olmasıdır. Bu husus evliya menkıbelerinin belirgin özelliğini teşkil eder. Metnimizde yer alan bu tür motifleri sırasıyla belirtmeyi faydalı bulduk:

1. *Mekânı aşmak (tayy-ı mekân) ve mekâna tasarruf kılmak* (3-5. satırlar):

Evliya menkıbelerinde, mekânı aşmak (*tayy-ı mekân*), aynı anda iki ayrı mekânda bulunmak ve mekâna tasarruf kılmak yaygın şekilde görülmektedir. Metnimizde de bu hususa bilhassa yer verilmiştir: Ka'be'yi kendi bulunduğu yere getirmek ve tavaf etmek gibi. Metnimizde bu kerâmeti Hâce Abdül-hâlık-ı Ğucduvânî'nin gösterdiği ve Ka'be'yi Ğucduvân'a getirdiği ifade edilmiştir.

2. *Şeyh Şihâbu'd-dîn-i Suhreverdî'nin Hâce Ahmed Yesevî'nin pîri olarak gösterilmesi* (6-7. satırlar):

Metnimizde Şeyh Şihâbu'd-dîn-i Suhreverdî'den, Yesevî "*pîrim*" diye bahsetmekte ve onunla mülâkat kıldığı ifade edilmektedir. Şeyh Şihâbu'd-dîn-i Suhreverdî, tarihî kaynaklara göre h. 539 (m. 1145) yılında doğmuş ve h. 632 (m.1234) yılında vefat etmiştir. Yesevî'nin vefat tarihi h. 562 (m.1166) kabul edilirse, Şeyh Şihâbu'd-dîn-i Suhreverdî, Yesevî vefat ettiğinde 23 yaşında bulunmuş olmalıdır. Görüldüğü gibi tarihlerde bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki menkıbelerde bu tür tarih tutarsızlıklar, farklı zamanlarda yaşamış şahısların aynı zaman dilimi içinde yaşamış gibi gösterilmesi pek yaygındır. *Cevâhirü'l-ibrâr*'da (15a) Yesevî'nin telkin silsilesi şöyle belirtilmiştir: "Yüce Allah böylece Cebrâil'e ve o Hz. Muhammed'e, selâm üzerine olsun ve o Alî'ye ve o iki oğluna (Hz. Hasan ve Hüseyin'e) ve Hasan el-Basrî ve Kümeyl b. Ziyâd ve Hasan'a ve o Habîb el-^çAcemî'ye ve o Dâvud et-Tâ'î'ye ve o Ma^çrûf el-Kerhî'ye ve o Serî es-Sakatî'ye ve o Cüneyd el-Bağdâdî'ye ve o Şiblî ye ve o Ebi Bekr ez-Zeccâc'a ve o Ahmed en-Nessâc'a ve o Ahmed el-Ğazzâlî'ye ve o Ebû Necîb es-Suhreverdî'ye ve o Şihâbu'd-dîn es-Suhreverdî'ye ve o Ahmed el-Yesevî'ye, Allah hepsine rahmet etsin, telkin etti. " (bk. 15a)

3. *Arslan Bâb'ın Türkistan'a gelip çocukluk çağında bulunan Ahmed Yesevî'ye Hz. Peygamber'in emanetini teslim etmesi* (9-17. satırlar) :

Menkıbede anlatıldığına göre gazvelerin birinde aç kalan ashâb Hz. Peygamber'in huzuruna gelip yiyecek ricasında bulunurlar. Hz. Peygamber'in duası üzerine Hz. Cebrâil cennetten bir tabak hurma getirir. Ashab hurma alırken bir hurma tabaktan yere düşer. Bunun üzerine Hz. Cebrâil "Bu hurma ümmetinizden Ahmed adlı birisinin kısmetidir." der. Hz. Peygamber ashâbından birisinin bu hurmayı sahibine teslim etmesini teklif ederler. Hiç kimse cevap vermeyince Arslan Bâb, Allah'ın inayeti ve Hz. Peygamber'in delâletiyle bu vazifeyi yerine getireceğini bildirir. Hz. Peygamber mübarek eliyle hurmayı Arslan Bâb'ın damağına yerleştirip, Ahmed'i bulmasını, emaneti teslim edip terbiyesiyle meşgul olmasını buyurur. Arslan Bâb bu işaret üzerine Yesî'ye gelir, Ahmed'i arar ve onu mahalle çocuklarıyla oynar hâlde bulur. Arslan Bâb henüz hurmadan bahsetmeden Ahmed, emaneti sahibine teslim etmesini söyler. Arslan Bâb dört yüz yıl damağında sakladığı ve henüz tazeliğini kaybetmemiş hurmayı ağzından çıkararak Ahmed'e teslim eder ve daha sonra terbiyesiyle meşgul olur. Ahmed kısa zamanda büyük mertebeler aşar, çeşitli feyizlere nâil olup, pekçok kerametler gösterir ve şöhreti günden güne her tarafa yayılır. Bir yıl sonra da Arslan Bâb Hakk'ın rahmetine kavuşur. Hikmetlerin birinde bu menkıbe ayrıntılı ve samimî bir şekilde anlatılmıştır:

Ḥikmet

yitti yaşda Arslan Bâb Türkistân'ğa kıldiler;
başım koyup yığladım ḥâlîm körüp küldiler;
miñg bir zıkrin örgetip mihribânlıg kıldılar;
Arslan Baba'm sözlerin işitiñgiz teberrük.

Kelâm kıldım ḥurmâdın mañga vahşet kıldılar;
ey bî-edeb küdek dip^ç aşâ alıp sürdiler;

vaḥşetidin kórkmadım, mañga baķıp turdılar;
Arslan Baba'm sözlerin işitiñgiz teberrük.

Ağzıñg açkıl ey kúdek, emānetni bireyin;
mezesini yutmadım, aç ağzıñgga salayın;
ḥaķ Resûl'nı buyruğın ümmet bolsam kılayın;
Arslan Baba'm sözlerin işitiñgiz teberrük.

Ağzım açtım saldılar, ḥurmā issi kıldı mest;
ikki 'ālemdin kiçip va'llāh boldum Ḥaķ-perest;
ḥāce, mollā yığıldı, alıp yördi dest-be-dest;
Arslan Baba'm sözlerin işitiñgiz teberrük.

Arslan Bâb'nı sorsañgız Peyğamber'ge i'tibâr;
şahâbeler uluğı, ḥaş bende-i Kırdigâr;
yatқан yiri nâ-hemvâr, bir kâze-i ḥârzâr;
Arslan Baba'm sözlerin işitiñgiz teberrük.

4. *Arslan Bâb'in yaşı meselesi* (16. satır) :

Bir rivayete göre Arslan Bâb, dört yüz veya yedi yüz yıl yaşamış olup ashabın ulularından imiş. Dünya nimetlerine ve rahatlığına değer vermez, bir diken kulubesinde ömür geçirirmiş. Hz. Peygamber'in takdirine mazhar olmuştur. Hz. Peygamber ümmeti içinde böyle bir kimse olduğu için Allah'a şükredermiş. Metnimizde Hz. Peygamber'in Ahmed Yesevî için verdiği emaneti dört yüz yıl damağında sakladığı ve Hz. Peygamber'in mânevî işaretleriyle Yesî'ye gelip sahibine teslim ettiği anlatılır. Aynı hikmette bu hususa da temas edilmiştir :

Baba'm aydı, ey balam, teklif kılmadıñg mañga;
 biş yüz yıldur kāmımda saklap irdim men sañga;
 mezesini siz alıp tılfin berdiñgiz mañga;
 Arslan Baba'm sözlerin işitiñgiz teberrük.

Evliya menkıbelerinde genellikle velilerin ömürlerinin çok uzun olduğu ifade edilir. Nitekim Ahmed Yesevî de menkıbeye göre yüz yirmi yıldan fazla yaşamıştır (bk. A. Yaşar Ocak, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ankara 1984).

5. *Hâce Ahmed Yesevî'nin Arslan Bâb'ın tavsiyesi ile Buhârâ'da Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'ye intisap etmesi ve Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'nin üçüncü halifesi olması ve irşada başlaması, bir müddet sonra işaret-i gaybî ile müritlerini Hâce Abdü'l-hâlık-i Ğucduvânî'ye emanet edip Yesî'ye dönmesi* (21-26. satırlar).

Menkıbelere göre velilerin hareketleri kendi iradelerine bağlı değil de mânevî işaret ve telkinlere bağlıdır. Bu ise veliye Allah'ın bir lütfudur.

6. *Hâce Ahmed Yesevî'nin sohbetlerinde 99 bin meşâyihın toplanması* (29.satır) :

Şüphesiz verilen rakamda mübalâğa vardır. Yesevî'nin şöhretinin bütün Türkistan'a yayıldığı, her sınıf halktan bir çok müritlerinin olduğu, halifelerinden bazılarını İslâmiyet'i yaymak ve inceliklerini öğretmek maksadiyle diğer Türk ülkelerine yolladığı bir gerçektir. Aynı şekilde bir anda 99 bin meşâyihın dergâhına toplanıp topluca zikr edemeyeceği de bir gerçektir.

7. *Yesevî'nin zikrettiği mağaranın içinde "hum-ı ışk" adı verilen bir küpün oluşu, zikreden dervişlerin terlerinin bu küpte toplanışı, terlerin şerbete dönüşmesi ve o şerbetten içen sûfîlerin mest oluşları* (29-32. satırlar) :

Hâce Ahmed Yesevî'nin pekçok kerametlerinden biri de budur. Evliya menkıbelerinde, eşyaya tasarruf kılmak, bir nesneyi başka bir nesneye dönüştürmek gibi

kerametler sıkça görülür (bk. Metin Ergun, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, Ankara 1997).

8. *Hakîm Ata'nın mağarayı genişletmesi* (32-33. satırlar)

Metnimizde yer alan rivayete göre Yesevî ve müridlerinin topluca zikrettiği mağara, sûfilerin çokluğu sebebiyle dar gelirmiş. Bu sebeple Yesevî, Hakîm Ata'ya "Genişlet !" diye buyurmuş. Hakîm Ata sırtını duvara dayadığında mağara genişlermiş. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu rivayetle mekâna tasarruf kerameti ifade edilmiş olmaktadır.

9. *Hazret-i Sultan Hâce Ahmed Yesevî'nin yılanı kamçı yapıp yulbarsa (arslana) binerek çöllerde dolaşması* (33-34.satırlar):

Bu menkıbe motifinde de eşyaya ve canlılara tasarruf kerameti anlatılmıştır. Cinlere, rüzgâra ve vahşi hayvanlara hükmetme, onların dilinden anlama bilindiği gibi Hz. Süleyman'ın mucizelerindedir.

10. *Hâce Ahmed Yesevî'nin örtülü mendil içindeki nesneyi bilmesi* (35-40. satırlar)

Rivayete göre cahil ve kötü ruhlu olan Su-yeri halkı Yesevî'nin küçük yaştaki oğlu İbrahim'i katledip başını keserek bir mendile sarıp Yesevî'ye getirmişler ve "Size kavunun turfandasını getirdik." demişler, böylece Yesevî'ye hakaret ve eziyet etmek istemişler. Bunun üzerine Yesevî, getirdikleri mendili açmadan içindekinin ne olduğunu anlamış ve "Kavunu ham koparmışsınız." diyerek kerâmet gösterip, kendilerine ders vermek istemiş ve onları affederek nasihatte bulunmuştur.

11. *Hâce Ahmed Yesevî'nin altmış üç yaşına geldiğinde Hz. Peygamber'in altmış üç yaşında vefât ettiğini dikkate alarak halvete girmesi, halvette altmış üç yıl çıkmadan kalması ve halvette vefât etmesi* (40-44. satırlar):

Bu rivayete göre Yesevî yüz yirmi altı yıl yaşamıştır. Şüphesiz yüz yirmi altı yaş olmayacak şey değildir. Ancak Yesevî'nin yaşı, başka bir ifadeyle doğum ve

vefat tarihlerinde bir kesinlik yoktur. Metnimizde vefat tarihi olarak h. 514 (m. 1122-3) kaydedilmiştir (bk. st. 43). Fuad Köprülü *Cevâhirü'l-ibrâr*'a dayanarak Yesevî'nin doğum tarihini belirtmeyip vefat tarihinin h. 618 (m. 1221-2)'den sonra olduğunu belirtmiştir (bk. *İlk Mutasavvıflar*, s. 33, dip not: 28). *Hazînetü'l-asfiyâ*'da (s. 530) Yesevî'nin vefat tarihi müelifin bir kıt'asında Ebced hesabıyla h. 562 (m. 1166) olarak düşürülmüştür:

شیخ احمد چون بفضل ایزدی
سال وصال ان ولی متقی
تیر نور الهی شد عیان
نیز احمد کاشف حق کن رقم
هم بکوی احمد ولی جنتی

(Şeyh Ahmed, Allah'ın fazlıyla cennette Ahmed'in (Hz. Muhammed'in) bezmine gidince, o perhizkâr (dindar) velinin vuslat yılında ilâhî nur ortaya çıktı. Hak kâşifi Ahmed şunu da yaz ve söyle: Ahmed cennet velisidir.) Bu tarih doğru ise yüz yirmi altı yaş yaşadığına göre 1040 tarihinde doğmuş olmalıdır. Her halde bu hususun açıklığa kavuşması yeni belgelere bağlıdır (bk. Kemal Eraslan, *Divân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara 1993, s. 16).

Yesevî, hikmetlerinin birinde Yûsuf-ı Hemedânî'ye yirmi yedi yaşında intisap ettiğini ve ondan feyz aldığı belirtmiştir:

mên yigirmi yètti yaşda pîrni taptım;
her sır kördüm perde birlen büküp yaptım;
âstânesin yastanıban izin öptüm;
ol sebebden Hâk'ka sığınıp kildim mene.

Yûsuf-ı Hemedânî'ye intisap tarihi h. 504 (m.1110) kabul edilirse, Yesevî h. 477 (m. 1083) tarihinde doğmuş ve m. 1166 tarihinde de vefat etmiş olmalıdır. Buna göre de seksen üç yıl yaşamış ve halvet yerinde yirmi yıl kalmış demektir ki bizce daha uygundur.

12. *Hâce Ahmed Yesevî'nin öleceği zaman ashâbından bir küp getirmelerini ve içini suyla doldurmalarını, daha sonra da küpü kırmalarını emretmesi, küpü kırdıklarında içindeki suyun şişe hâline dönüşmesi şeklindeki kerameti* (45-48. satırlar)

Bu kerâmette de eşyaya tasarruf ifade edilmiştir.

13. *Emîr Timür'ün padişah olması* (70.-79. satırlar) :

Metnimizde Emîr Timür'ün padişahlığı da bir menkıbeye bağlanmıştır. Menkıbeye göre Arap tarafının meşâyihlerinin fütûh dolu ruhları iki padişah evlâdını, başta Hâce Ahmed Yesevî olmak üzere Acem tarafının fütuh dolu ruhları ise Emîr Timür'ü alıp gelirler. Arap tarafının meşâyihleri o iki padişah evlâdından birini, Türk tarafının meşâyihleri ise Emîr Timür'ü padişah yapmak isterler. Hâce Ahmed Yesevî Emîr Timür'ün sözcülüğünü yapar. Neticede şuna karar verirler: Üç padişah adayının ortaya konulacak bir şişeye hangi aday dokunduğunda şişeden ses gelirse, o padişah olacaktır. Emîr Timür dokunduğunda şişe ses verdiği için, onu padişah olarak kabul ederler. Görüldüğü gibi bu menkıbenin tarihî gerçeklerle hiçbir ilgisi bulunmamaktadır, ancak menkıbeyle Timür'ün padişahlığına mânevî bir özellik verilmek istenmiştir. Timür ordusunun gücü yanında Türk meşâyihinin de desteğini alarak padişah olmuştur.

14. *Timür'ün vefat ettiği gün kuşluk vaktinden ikindi namazına kadar güneşin tutulması, ay ve yıldızların görülmesi, insanların gece olduğunu sanarak cuma namazını kazâ kılmaları* (86.-88. satırlar) :

Mateme tabiatın iştirak etmesi, matem anında şiddetli yağmur yağması, kasırga çıkması gibi hadiselerle tabiat düzeninin bozulması menkıbe ve destanlarda sıkça görülen bir husustur (fazla bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menâkıb-nâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul 1983).

Belgede adı geçen şahıslar

5. Metnimizde adı geçen şahıslar, Yesevî'nin mânevî dünyasını belirtmesi, kimlerden feyz aldığı göstermesi ve tarikat silsilesi hususunda isabetli hükümler vermemize imkân sağlaması bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Arslan Bâb

Tarihî şahsiyeti hakkında yeterli bilgimiz bulunmayan Arslan Bâb (Arslan Baba) menkıbeye göre Arap asıllı olup ashâbın önde gelenlerinden ve Sultan Hâce Ahmed Yesevî'nin müşitlerinden imiş. Dünya nimetlerine değer vermez, ottan bir kulubede sade bir hayat yaşar ve bütün zamanını ibadetle geçirir. Bu sebeple Hz. Peygamber'in takdirine mazhar olmuş ve duasını almıştır. Dört yüz veya yedi yüz yıl yaşadığı ifade edilen Arslan Bâb, Hz. Peygamber'in işaretiyle Ahmed Yesevî'nin kısmeti olan hurma tanesini vermek üzere Türkistan'a gelip emaneti teslim etmiş ve Yesevî'nin terbiyesiyle meşgul olmuştur. Bir yıl sonra da vefat etmiş; meleklerin huzurunda Hz. Cebrâil cenaze namazını kıldırılmış, Hz. Mikâil ve Hz. İsrâfil de kabre koymuşlardır. Ahmed Yesevî bir hikmetinde Arslan Bâb'ın kişiliğini ve emaneti teslim etme hadisesini ayrıntılarıyla anlatır. Arslan Bâb'ın kabri Kazakistan'ın Çimkent şehrini Türkistan'a bağlayan kara yolu üzerinde bulunan türbededir.

Emîr Timur

Emîr Timur, h. 25 Şa'bân 736 (m. 9 Nisan 1336) tarihinde, on iki hayvanlı Türk takvimine göre Sıçan yılında Keş (Şehr-i sebz) yakınlarındaki Ilgar köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Çağatay ulusunun Barlas kabilesinin beylerinden Emîr Turağay, annesi ise Tekine Hatun'dur. Emîr Timur, Ögedey Kağan'ın neslinden, Suyurgatmış'ın kızı Melik Hatun'la evlenince *Küreken* "damad" lâkabını almıştır. Şeceresi şöyledir : *Emîr Timür Küreken bin Emîr Turağay bin Emîr Bergel bin El-Emîr İlenger bin El-Emîr İçil bin El-Emîr Karaçar Noyan bin El-Emîr Kaçulay bin El-Emîr Tumanay*. Emîr Tumanay 5. dereceden Cengiz Han'ın atası olduğundan Timür ve Cengiz'in nesepleri birleşmektedir. Moğol geleneğine göre Kaçulay, han

olmadığından hanlık diğer oğlu Kaydu Han vasıtasıyla Cengiz'e verilmiştir. Timur, *El-Emîr*, *El-Emîrû'l-kebîr*, *Sâhib-kırân* gibi unvanlarla anılmıştır.

Timür'un babası derviş-mizac bir zât olup Keş şehrinde türbesi bulunan Şeyh Külâl'in müridi imiş. İbn-i Arabşâh Timür'ün bir çete reisi olduğunu ve iktidarı zorla ele geçirdiğini kaydetmiştir. Timür, döneminde Çağatay sahasında emîrler belirli yerleri idareleri altında tutuyor, istediklerini han ilan ediyorlardı . Timür akıllı ve kudretli siyasetiyle duruma hâkim olup emîrleri kendisine boyun eğdirmiştir.

Timür, ileri görüşlü, ağır başlı, cesur ve dirayetli bir hükümdar, iyi bir kumandan ve tarihin nadir cihangirlerinden biriydi. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar büyük bir coğrafyada çeşitli seferler yapmış ve merkezi Semerkand olan büyük bir imparatorluk kurmuştur. Sanatçıları, âlimleri himaye eder, veli ve ulu kişilere hürmet gösterirdi. Timur 62 yaşındayken Çağatay hanlarından Hızır Hoca'nın kızı Tökel Hatun'la siyasi bir evlilik yapmıştır . Otuz beş yıl hükümdarlık yapmış ve h. 17 Şa'ban 807 (m. 18 Şubat 1405) tarihinde vefat etmiştir. Timur'un 36 oğlu ve 18 kızı olmuştur (bk. Mustafa Kafalı, "Timur" maddesi, *İA*, 12/1, s. 336-346; İsmail Aka, *Mirza Şahrûh ve Zamanı* (1405-1447), Ankara 1994; *Timurlular*, Ankara 1995).

Emîr Turağay Bahâdır

Timür'ün babasıdır. Çağatay ulusunun Barlas kabilesinin beylerinden idi. Hakkında fazla bilgimiz bulunmamaktadır. Şeyh Külâl'in müridi ve derviş mizaçlı bir zât olduğu söylenir.

Hâce Abdu'l-hâlık-i Ğucduvânî

Şeyh Yûsuf-ı Hemedânî'nin dördüncü halifesidir. Türkistan meşâyihinin ulularından olup *Hâcegân* silsilesinin revidir. Buhârâ yakınındaki Ğucduvân köyünde doğmuştur, kabri de oradadır. *Reşahât*'a göre babasının adı İmâm Abdu'l-cemîl'dir ve İmâm Mâlik evlâdından olan babası aslen Anadolu'nun Malatya şehrinde dir. Hızır'la sohbet tutar imiş. Hızır, doğacağı oğluna Abdu'l-hâlık adını vermesini işaret etmiş. Babası Malatya'dan Ğucduvân'a gelip yerleşmiş ve Abdu'l-hâlık burada doğmuştur. Yirmi iki yaşında Buhârâ'da Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'ye

intisap etmiş ve Hâce'nin dördüncü halifesi pâyesine ulaşmıştır. *Nesâyim*'de sûfilîği hususunda şöyle denilmektedir: “*Tarikatte revîşleri hüccet'tir. Gönül zikrini gençlikte Hızır'dan almıştır. Şeriat ve sünnete uygun hareket eder, bid'at ve hevâdan sakınır, hâllerini gizlerlerdi.*” Hâce Yûsuf-ı Hemedânî, Buhârâ'dan Semerkand'a geldikleri vakit beraberlerinde Hâce Abdu'l-hâlık-i Ğucduvânî de bulunmaktaydı (bk. “Ğucduvânî” maddesi, *İA*, 4, s. 820-821; *Ĥazînetü'l-aşfiyâ* s. 532-534).

Hâce Yûsuf-ı Hemedânî

Hâce Yûsuf-ı Hemedânî, h. 440 (m. 1048) yılında Hemedân şehri civarındaki bir kasabada doğmuştur. Gençliğinde Bağdâd'a gidip Şeyh İshâk-ı Şîrâzî'nin meclisine devamla fıkıh tahsil etmiş ve önde gelen fakîhlerden biri olmuştur. Daha sonra İsfehân ve Semerkand'da hadîs âlimlerinden hadîs öğrenmiş ve dinî bilgilerini ilerletmiştir. Bir müddet sonra ilim tahsilini terkederek kendi zamanının büyük mutasavvıflarından Şeyh Ebû Alî-i Fârumedî'ye intisap ederek Tasavvuf yoluna girmiş ve *Nazar ilmi*'nde yüce bir mertebeye ulaşmıştır. Önceleri Merv, sonra da Herât'a yerleşerek irşadla meşgul olmuştur. Herât'tan Merv'e dönerken h. 535 (m. 1140) tarihinde vefat etmiş ve Merv'de defnedilmiştir.

İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe mezhebinde olan Hâce Yûsuf-ı Hemedânî, ömrünü islâmî ilimler ve Tasavvuf'a hasretmiş, çeşitli İslâm merkezlerini dolaşarak halkı irşada çalışmıştır. Dünya nimetlerine değer vermez, ikbal peşinde koşmaz, azla kanaat eder, sâde bir hayat sürermiş. İrşad dışında kalan zamanını *Kur'ân-ı Kerîm* tilâveti ve riyazetle geçirir, müritlerine daima zühd ve takvâ, riyazet ve nefse haki-miyet tavsiye ederdi. Herkese mültefî ve merhametli davranır, Hz. Peygamber'in şeriatı ve ashâbının yolundan zerre kadar ayrılmaz, İslâmî esaslarda titiz olup aslâ tevîl kabul etmezdi.

Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'nin ilk halifesi Şeyh Abdu'llâh-i Berkî, ikinci halifesi Şeyh Hasan-ı Endakî, üçüncü halifesi Hâce Ahmed Yesevî ve dördüncü halifesi Hâce Abdu'l-hâlık-ı Ğucduvânî idi (Hâce Yûsuf-ı Hemedani'nin hayatı, eserleri ve

bazı risalelerinin yayını için bk. Muhammed Emîn Riyâhî (Çeviren: Necdet Tosun), *Hayat Nedir (Rutbetü'l-hayât)*, İstanbul, 1998).

Hakîm Ata

Hakîm Ata'nın adı Süleyman, nisbesi Bakırğani'dir. Bu sebeple *Hakîm Hâce Süleyman*, *Hakîm Ata*, *Hakîm Hâce*, *Hakîm Süleyman*, *Süleyman-i Bakırğani* gibi adlarla anılır. Hikmetlerinde ise genellikle *Kul Süleyman* mahlasını kullanmıştır. Hâce Ahmed Yesevî'nin müridlerindedir. Ahmed Yesevî'nin birinci halifesi Arslan Baba'nın oğlu Mansûr Ata, ikinci halifesi h. 615 (m. 1218-9) yılında vefat eden Hârizmlî Saîd Ata, üçüncü halifesi ise Hakîm Ata'dır. Bilhassa kuzey Türkleri arasında büyük bir şöhret sahibi olup hikmet tarzındaki manzumeleri ve menkıbevî hayatı ile tanınmıştır. İrşad iznini aldıktan sonra Hârizm'in Ürgenç şehrine yerleşip orada irşada başlamıştır. Hayatı hakkında bildiklerimiz menkıbelerden ibarettir. Hakîm Ata'nın menkıbevî hayatını anlatan müellifi meçhul *Hakîm Ata Kitabı*'na göre Hakîm Ata, Buğra Han'ın kızı Anber Ana ile evlenmiş ve ondan üç oğlu olmuştur. Büyük oğlunun adı Muhammed Hâce, ortanca oğlunun adı Asğar Hâce, küçük oğlunun adı ise Hubbî Hâce'dir. *Hazînetü'l-asfiyâ*'da doksan beş yıl ömür sürdüğü, yetmiş yıl Hızır'la sohbet ettiği ve beş bin müridi olduğu kaydedilmiştir. (bk. s. 534). Bu kayıt doğru ise h. 487 (m. 1091) yılında doğmuş olmalıdır. Vefat tarihi olarak h. 582 (m. 1186) yılı kabul edilmektedir. Alî-şîr Nevâyî, *Nesâyim*'de Hakîm Ata'ya yer verip onun Hâce Ahmed Yesevî'nin müridi olduğunu, "*Hakîm*" lâkabının kendisine, dergâha yağmurda elbisesine sararak kuru odun taşımakla hakîmâne iş kıldığı için Yesevî tarafından verildiğini, hikmet dilinin bundan sonra çözüldüğünü ve fevâyidinin Türkler arasında meşhur olduğunu kaydetmiştir. Kabri Akkurgan'dadır. Hakîm Ata'nın en meşhur müridi Zengî Ata'dır. (bk. *Nesâyim*, s. 384).

Hakîm Ata'nın hikmetlerinin içinde toplandığı *Bakırğan Kitâbı*, *Meryem Kitâbı* ve *Âhır Zamân Kitâbı* olmak üzere üç eserinin varlığını bilmekteyiz. *Bakırğan Kitâbı*, Hakîm Ata'nın hikmetlerinin yanında Yesevî ve Yesevî dervişlerinin hikmetlerini de içeren bir hikmetler mecmuasıdır. (bk. *Hazînetü'l-asfiyâ*, s. 534; R.

Rahmeti Arat, “Hakîm Ata” maddesi, *İA*, 5/1, s. 101-110 ; Münevver Tekcan, *Hakîm Ata ve Bakırğan Kitâbı*, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997).

Hazret-i İskender

Metnimizde geçen Hazret-i İskender sözüyle kimin kastedildiği açıkça belli değildir. Bilindiği gibi edebiyatta iki İskender’den söz edilir. Bunlardan birincisi *Kur’ân-ı Kerîm*’in Kehf sûresinde zikri geçen ve peygamber veya sâlih bir kul olduğu kabul edilen İskender-i Zü’l-karneyn’dir. İkincisi ise Makedonya kralı Filip’in oğlu olup m. ö. 356-323 yılları arasında yaşayan ve Hindistan’a kadar birçok yerleri fethederek büyük bir imparatorluk kurmuş olan İskender-i Yunanî, yaygın şekliyle Büyük İskender’dir. Metnimizde büyük bir ihtimalle İskender-i Zü’l-karneyn kastedilmiş olmalıdır.

Hazret-i Süleymân

İsrâil-oğullarından Hz. Dâvud’un oğludur. On iki yaşında iken babasının vefatından sonra İsrail tahtına oturmuştur. Hükümdar peygamberlerdendir. Geçimini zenbil öreerek sağladığı, hayvanların dilini anladığı, rüzgâra hükmettiği, uzakları görme imkânına sahip olduğu rivayet edilir. İnanışa göre altmış üç yıl yaşamıştır. Üzerinde *İsm-i A’zam* (Allah’ın yüce adı) yazılı olan mührünü sâdece akıllı ve tedbirli olan veziri Âsaf’a emanet edermiş. Hz. Süleyman, Seb’e ülkesinin melikesi olup güneşe tapan Belkis’i imana dâvet etmiş ve kabul ettiği için onunla evlenmiştir. Bundan sonra Kudüs şehrinde yaşamış ve Mescid-i Aksâ’nın tamamlanmasına yardımcı olmuştur. Kendisine *Kitap* inmemiş, babası Hz. Davud’a inen *Zebur* ile amel etmiştir. *Kur’ân-ı Kerîm*’de ve *Tevrâf*’ta kıssası anlatılan Hz. Süleyman, edebiyatta ihtişam, kudret, ilim ve hikmet sahibi olarak yer alır (bk. J. Walker, “Süleyman” maddesi, *İA*, 11, s. 172-174).

İbrâhîm

Hâce Ahmed Yesevî'nin oğludur. Küçük yaşta Su-yeri halkı tarafından katledilmiştir. Metnimizde bu hususa temas edilmiş ve Yesevî'nin bu hadiseden duyduğu derin üzüntü dile getirilmiştir. Türkistan şehrinde bulunduğumuz 1993'te bazı kimselerden yaptığımız soruşturmada bu olayın, şehrin kuzeyinde yer alan bir dağ köyü halkı tarafından işlendiğini ve Türkistan halkının bu köy halkını bu sebeple hiç sevmediğini öğrenmiş olduk. Ancak bahsedilen köye gitmemiz ve halkıyla konuşmamız mümkün olmadı. Değerli meslektaşımız Prof.Dr. Metin Akar'dan edindiğimiz şifahî bilgiye göre mezarı Türkistan şehrinde bulunmaktadır.

Şeyh Şihâbu'd-dîn-i Suhreverdî

Tam adı Şihâbu'd-dîn Ebû Hafs Ömer bin Abdu'llâh es-Suhreverdî'dir. H. 539 (m. 1145) tarihinde İran'ın Cibâl eyâletindeki Suhreverd köyünde dünyaya gelmiştir. Emîrû'l-mü'minin Ebû Bekr es-Siddîk evlâdındandır. Büyük sûfi ve Şâfi'î mezhebi ilâhiyatçısıdır. Tasavvuf'ta intisabı amcası Şeyh Ebu'n-Necîb es-Suhreverdî'yedir. Ayrıca Şeyh Abdu'l-kâdir-i Gilânî ile pekçok meşayih'in sohbetinde bulunmuş ve Hızır'la sohbet tutmuştur. Bağdad'a yerleşip Halîfe En-Nasîr'in sarayına kabul olunmuş ve kendisine sûfilerin reisi pâyesi verilmiştir. Suhreverdî'nin eserlerinden bazıları şunlardır : *'Avârifü'l-ma'ârif, Keşfü'n-neşâ'ih el-îmâniyye ve keşfü'l-fezâ'il el-yünâniyye*. İkinci eserinde Yunan felsefesine itirazlarını ortaya koymuştur. H. 632 (m. 1234) yılında Bağdad'da vefat etmiştir (bilgi için bk. C. van den Bergh, "Sühreverdî" maddesi, *IA*, 11, s. 88 ; *Nesâyim*, s. 309).

Toktamış Kalmak

Deşt-i Kıpçak'ta hüküm süren Altın-ordu hanıdır. Cuci Han neslinden Toy Hâce'nin oğludur. Annesi Kongirat kabilesinden Köten Könçük Hatun (veya Köy Kîçik Hatun)'dur. M.1374 yılında doğmuştur. Önce Emîr Timur'un himayesine girip onun yardımı ile Deşt-i Kıpçak'ın tamamına hâkim olmuştur, ancak kuvvetlenince Timur'a karşı çıkmıştır. H. 15 Safer 793 (m. 23 Ocak 1391) tarihinde Otrar şehri civarında Timur'la yaptığı savaşta yenilmiş ve kaçarak Deşt-i Kıpçak'a çekilmiştir.

Bir müddet sonra kendini toparlayıp m. 14 Nisan 1395 tarihinde Terek ırmağı kıyısında Timur’la tekrar karşı karşıya gelmiştir. Yapılan savaşta yenilince kaçmıştır. Daha sonra Deşt-i Kıpçak’ta hanlığını ilan eden Timur Kutluk’a yenilmiş ve hakimiyetini tamamen kaybettiğini anlayıp Batı Sibiryaya’ya kaçmıştır. Burada h. 807 (m. 1405) yılında Emîr Edigü’nün adamları tarafından yakalanıp öldürülmüştür. (bk. Mustafa Kafalı, “Toktamış” maddesi, *İA*, 12/1, s. 412-420).

Belgenin imlâ özellikleri

6. Metnimizin imlâsı klâsik Çağatay imlâsından pek farklılık göstermez. Bununla beraber dikkati çeken bazı imlâ özelliklerini belirtmemiz yararlı olacaktır:

a. Ünlülerin imlâsı

1. / a / ünlüsü bazen hâ-yı resmiye ile yazılmıştır:

ارقه لار ينى	<i>arqalarını</i> (33),
ايستمه	<i>sıtma</i> (82),
قينه	<i>qayta</i> (42).gibi.

2. Kök ve eklerde / e / ünlüsü genellikle elifle yazılmıştır:

ايكاولارى	<i>ikevleri</i> (11)
تيرلاب	<i>tirlep</i> (81).
كيلاتورغان	<i>kéle turğan</i> (11) gibi.

b. Ünsüzlerin imlâsı

1. Bazı /p/ ünsüzü ile -p zarf-fiil eki daima (be) ile yazılmıştır:

كوب	<i>köp</i> (8),
قيلپ	<i>qılپ</i> (52) gibi.

2. Yan yana bulunan iki *k* / *k* ünsüzü daima tek ünsüzle belirtilmiştir:

ايكى	<i>ikki</i> (2)
سكيز	<i>sékkiz</i> (51)
توقوز	<i>toqkuz</i> (29) gibi.

3. Yan yana bulunan iki /t/ ünsüzü daima tek ünsüzle belirtilmiştir:

قاتیق	<i>ḳattıḳ</i> (80)
اوتى لار	<i>öttiler</i> (81)
ياتى لار	<i>yattılar</i> (46) gibi.

c. Eklerin imlâsı

1. Hâl eklerinin imlâsı

İlgi hâli eki + *nîng* /+ *nîng* ünlüsü daima yazılmıştır.

خليفة احمدنيناك	<i>Ḥalife Aḥmed'nîng</i> (5) gibi.
-----------------	------------------------------------

Yükleme hâli eki + *nî* /+ *nî* ünlüsü daima yazılmıştır.

عالم نى	<i>ċâlemni</i> (66)
---------	---------------------

Yönelme hâli eki + *ġa* /+ *ge*, + *ḳa* /+ *ke* bazen elif, bazen de hâ-yı resmîye ile yazılmıştır :

ديوارغه	<i>divârġa</i> (33)
تونكا	<i>tünge</i> (88)
ياشقه	<i>yaşḳa</i> (42)
اوچكا	<i>üçke</i> (41) gibi.

Bulunma hâli eki + *da* /+ *de* ünlüsü genel olarak hâ-yı resmîye bazen de elifle yazılmıştır:

كونيده	<i>künide</i> (80)
اورتاسيده	<i>ortasida</i> (29)
شهريداكى	<i>şehrîdeki</i> (18) gibi.

Bir örnekte +*te* ekinin elif ile yazıldığı görülür:

مرتبه ولايت تا	<i>mertebe-i velâyette</i> (2) gibi.
----------------	--------------------------------------

Çıkma hâli eki + *dın* /+ *din* ünlüsü daima yazılmıştır::

اتيل سويدين	<i>Etil suyıdın</i> (57)
-------------	--------------------------

عالمدين *Ālemdin* (92) gibi.

Eşitlik hâli eki -*ça* /-*çe ünlüsü* daima hâ-yı resmiyye ile yazılmıştır

اوشانچا *uşança* (39) gibi.

2. Fiil işletme eklerinin imlâsı

Gelecek zaman eki -*ğay* /- *gey* ünlüsü daima elifle belirtilmiştir:

بولغای *bolğay* (65)

کیلکای *kélgey* (65) gibi.

Teklik 1 şahıs Emîr eki - *ayın* /- *eyin*, - *ay* /- *ey* ekinin ünlüleri daima yazılmıştır:

سالاین *salayın* (14)

برایین *béreyin* (14)

کورای *körey* (58) gibi.

Teklik 2. şahıs Emîr eki - *ğıl* /- *gil*, - *kııl* /- *kil*, - *ğın* /- *gin*, - *kın* /- *kin* eklerinin ünlüsü daima yazılmıştır:

اچقیل *açqıl* (14)

ایتکیل *étkil* (66)

توشکین *tüşkin* (58)

یوروکین *yörügün* (58) gibi.

Teklik 3. şahıs Emîr eki - *sun* /- *sün*'ün ünlüsü daima yazılmıştır:

بولسون *bolsun* (75) gibi.

Çokluk 3. şahıs Emîr eki - *sunlar* /- *sünler* ekinin ünlüleri daima yazılmıştır:

بارسونلار *barsunlar* (22)

اورسونلار *ursunlar* (75) gibi.

Şart eki- *sa* /- *se* ünlüsü bazen elifle, kelime sonunda ise hâ-yı resmiyye ile yazılmıştır. Bir örnekte ise ek ünlüsü yazılmamıştır:

قیلسام *qılsam* (27)

کورسه *körse* (1)

قیلسه لار *qılsalar* (33)

بولسنگ *bolsaŋ* (60) gibi.

Geniş zaman olumsuz eki - *mas* /- *mes* ünlüsü daima elifle yazılmıştır:

ايماس *imes* (86) gibi.

3. Zarf-fiil eklerinin imlâsı: -*mayın* / - *meyin* , - *may* /- *mey* ekinin ünlüsü daima elifle yazılmıştır:

بولمايىن *bolmayın* (62),

بيلماي *bilmey* (83) gibi.

4. İsim-fiil eklerinin yazılışı

- *ġan* / - *gen*, - *ġan* /- *ken* ekinin ünlüsü daima elifle yazılmıştır:

اورغانده *urġanda* (75)

ديكان *dġen* (35)

بيتكانده *yetkende* (90) gibi.

5. Bildirme eki + *dur* /+ *dür* ünlüsü daima yazılmıştır:

نقل دور *naġldur* (17) gibi.

6. + *sız* /+ *siz* olumsuzluk ekinin ünlüsü daima yazılmıştır:

عددسىزدور *'adedsizdür* (28) gibi.

7. Çokluk eki + *lar* /-+ *ler* daima elifle yazılmıştır:

يولدوزلار *yulduzlar* (87)

طيبه لار *ṭayyibeler* (77) gibi.

ç. Eklerin ayrı yazılışı

Eski Uygur imlâsı geleneğini devam ettiren klâsik Çağatay imlâsına paralel olarak metnimizde de eklerin ayrı yazılışı yaygındır :

1. Hâl eklerinin ayrı yazılışı

İlgi hâli ekinin ayrı yazılışı:

خم نينك	<i>ħumnıñg</i> (30)
كيتكان نينك	<i>kitkenniñg</i> (53) gibi.

Yükleme hâli ekinin ayrı yazılışı:

يلان نى	<i>yılanrı</i> (34)
امانت نى	<i>emānetrı</i> (12) gibi.

Yönelme hâli ekinin ayrı yazılışı:

يولبرص غه	<i>yulbarsğa</i> (34)
شهيدليك كه	<i>şehidlikke</i> (37) gibi.

Çıkma hâli ekinin ayrı yazılışı:

چاشت دين	<i>çāştđın</i> (87)
سبب دين	<i>sebebdin</i> (82) gibi.

2. Fiil işletme eklerinin ayrı yazılışı :

Görülen geçmiş zaman ekinin ayrı yazılışı:

چيقتى لار	<i>çıqtılar</i> (43)
-----------	----------------------

Emir ekinin ayrı yazılışı:

اوقونك لار	<i>oķunğlar</i> (65)
كلينك لار	<i>keliñler</i> (46) gibi.

Duyulan geçmiş zaman ekinin ayrı yazılışı:

توشوب تور	<i>tüşüpdür</i> (66)
ايتيب دور لار	<i>aytıpdurlar</i> (65) gibi.

3. Bildirme ekinin ayrı yazılışı:

نقل دور	<i>naķldur</i> (80)
تورت دور	<i>törtür</i> (43) gibi.

4. Çokluk ekinin ayrı yazılışı:

سوقوش لار	<i>soquşlar</i> (69)
طیب لار	<i>tabibler</i> (85) gibi.

5. +*lıq* /+ *lik* ekinin ayrı yazılışı:

پادشاه لیق	<i>pādışāhlıq</i> (77)
كودك لیک	<i>kūdeklık</i> (10) gibi.

d. Bitişik yazılış

1. *ki* bağlama edatının bitişik yazılışı:

ایدیمکه	<i>aydım ki</i> (7)
سوردیکه	<i>sordı ki</i> (89) gibi.

2. *kim* bağlama edatının bitişik yazılışı:

کوردیکم	<i>kördi kim</i> (64) gibi.
---------	-----------------------------

3. İki kelimenin bitişik yazılışı:

شولوقتده	<i>şol vaqtda</i> (35)
توندیپ	<i>tün dip</i> (88) gibi.

Belgenin ses özellikleri

7. Metnimizin bazı ses özellikleri şunlardır:

1. *Kapalı / e / meselesi :*

Metnimizde üzerinde durmamız gereken önde gelen meselelerden biri kapalı / e / meselesidir. Bu mesele hala ihtilaflıdır, bunun sebebi Eski Türkçe'den sonra kullanılan Uygur ve Arap asıllı alfabelerde bu ses için özel bir işaret kullanılmamış olmasıdır. A.von Gabain, Runik alfabede ayrı bir işaretle gösterilen, Uygur ve Mani alfabesinde bu sesin bazen / i / ile, bazen de / e / ile yazıldığını dikkate alarak, kapalı / e / ünlüsünün varlığını kabul etmiştir (bk. *AGr.* s. 16).

Metnimizde de kapalı / e / sesi bazen / i / ile belirtilmiş, bazen de belirtilmemiştir. Biz metnimizin transkripsiyonunda imlâyâya bağlı kalmayı tercih ettik.

2. Ses değişimleri

' > y değişmesi: *dāyim* (< A. *dā'im*) (21)

b - > m - değişmesi: *min-* (< *bin-*) (59)

t - > d - değişmesi, belli kelimelerde görülmektedir: *didi* (< *tidi*) (48).

3. Düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğu

Metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı kök ve gövdeler şunlardır: *açuğ* (30), *artuğ* (5), *kaçur* - (56), *karşu* (67), *kiçür* - (40), *kiltür* - (3), *savuk* (80), *tavuk* (80), *yetkür* - (37) .

+ ı / + i, + sı / + si, + ları / + leri iyelik ekleri ile + nı / + ni yükleme hâli eki daima düzlük - yuvarlaklık uyumu dışındadır.

4. Ünsüz uyumu

Metnimiz ünsüz uyumu bakımından istikrarlı değildir. Uyum gösteren örnekler şunlardır: *halvetka* (42), *yaşka* (42), *üçke* (41) ; *taptım* (9), *tüşti* (82) ; *açkıl* (14), *itkil* (66).

5. Ünsüz uyumsuzluğu

Metnimizde büyük ölçüde ünsüz uyumsuzluğu görülmektedir: *kılmağğa* (20), *savukda* (81), *üçde* (41), *atdın* (58), *köpdin* (38) gibi.

6. Ek uyumsuzluğu

Metnimizde bazı örneklerde eklerin uyum dışı kullanıldığı görülür: *eşrefleriğa* (53), *hıdmetleriğa* (5), *tarafige* (35) gibi. Bilindiği gibi ek uyumsuzluğu bilhassa Çağatay edebî dilinde daha yaygın hâldedir (bk. Kemal Eraslan, *Ek uyumsuzluğu*,).

METİN

¹ [H]alîfe Aḥmed bizlerge bir remzî körse [ler.]..... ² bizlerge pîrdürler. Hâlifeye Aḥmed on ikki yaşlarıda mertebe-i velâyetke beḳâdurlar. Hâlifeye Aḥmed irâde-i ḥac kıılıp bir niçe..... ³ bardılar. Aydılar ki " Merdî bolsa, Ka'be'ni uşbu yirge kiltürse..." didiler. Hâce 'Abdu'l-hâlîk-ı Ğucduvânî mihmân-dârlıḳ becâ kiltürüp ⁴ Ka'be'ni Ğucduvân'ğa hâzır kııldılar. Vaḳt-ı seḫerde tamâm meşâyıḫ-ı Türk ṭavâf-ı Ka'be kıılıp 'amel-i ḥacnı becâ kiltürdiler. ⁵ On üç pâdişâh-zâde Hâlifeye Aḥmed'niñ ḫıdmetleriĝa kııldiler. Her ḳaysılarınıñ on üç miñdin [artuḳ] 'askerleri bar ir[di]. ⁶ Hâlifeye Aḥmed'ge hemmeleri bey'at kıılıp şol tünde hemmeleri velî-i kâmil boldılar. Ve yine Hâlifeye Aḥmed aydılar: Bir kün pîrim Şeyḫ Şihâbü'd-dîn-i ⁷ Sühreverdî na're urdılar ki "Hay hay Pîr-i Türkistân !" Men cevâb aydım ki "Lebbeyk !" dip. Der-hâl 'ulûm-ı evvelîn ü âḫirîn mañĝa keşf ⁸ boldı. Ve men na're urdum, "Oĝlum İbrâḫîm'ni öltürdiler." dip haber kııldı. Âdemlerdin cefânı köpdin köp kördüm. Müddetî ottuz yıl [.....] ⁹ taş bilen urup yördiler. Men şabr kııldım, uşbu derecelerni şabrdım taptım: Ve Hâzret-i Sulṭân ¹⁰ ḳuddise sırıruhu, kûdeklik vaḳtları yetti yaşda irdiler. Hâzret-i Arslan Bâb, ḳuddise sırıruhu, Türkistân'ğa izlep kilgen vaḳtlarıda Cenâb-ı ¹¹ Sulṭânı'l -'ârifîn mekteb-hâneleridin çıkıp kile turĝan vaḳtlarıda Hâzret-i Arslan Bâb, ḳuddise sırıruhu, ikevleri mülâḳât ¹² bolup bir niçe zıḳrlerni Cenâb-ı Sulṭân'ğa ta'lim berdiler. Andın soñĝ aydım ki "Ey Baba, emânetni beriñĝ !" dip. Aydılar ki "Aytmasañĝ ¹³ hem, berür irdim ." dip. "Ey bî-edeb! " dip vaḫşet kııldılar; 'aşâların ḳollarıĝa alıp, vaḫşetidin ḳorḳmadım; mañĝa baḳıp ¹⁴ turdılar. Aydılar ki "Ey balam, aĝzıñĝ açḳıl, emânetni bereyin; mezesini yutmadım, aĝzıñĝ açḳıl, salayın; Hâḳ Resûl emrlerin, ümmet ¹⁵ bolsam, kılayın." Aĝzımnı açıp irdim, emânetni saldılar. Ğurmânıñĝ issi mēni andaĝ mest kııldı ki ikki 'âlemdin keḳip Hâḳ-perest boldum.

¹⁶ Andın sonġ Baba'm aydılar ki "Ey balam, teklif kılmadıñız mañga; müddeti dört yüz yıldur ki emānetni saġlap irdim. "Sultān Aġmed aydılar: ¹⁷ "Mezesini siz alıp tılıfını bizge berdiñiz." didiler.

Naġldur: Hāzret-i Sultān Hāce Aġmed Yessevi'niñ tevellüdlere Yessi şehride toġulga- ¹⁸ ndurlar, Yessi şehrideki meşhūr belde-i Türkistān'da ve ġabr-ı mübārekleri hem andadur. Sultānu'l-mezkūr yaş vaġtlarında Hāzret-i Arslan ¹⁹ Bāb'niñ nazarlarıga manzūr bolup Türk meşāyihlarınıñ muġaddem ve uluġlarındı boldılar. Hāzret-i Arslan Bāb, ān-Hāzret, şalla'- ²⁰ llāhu 'aleyhi ve sellem'niñ beşāretleri bilen Sultān-ı mezkūrni terbiyet kılmakğa şuġl [boldı]. Hāce Aġmed Yessevi, Hāzret-i Arslan Bāb'niñ ġızmetleride derece-i 'ālī ²¹ ve teraġġiyāt-ı külli vāġi' boldı. Hāzret-i Arslan Bāb tā ġayāt[ta] bardurlar, dāyim mülāzetleride ġiyām turdılar. Ba'd-ez vefāt-ı işān ²² hem işāret kıldılar, Hāzret-i Hāce Yūsuf-i Hemedāni'niñ ġızmetleriġa barsunlar! "dip. Sultān Hāce Aġmed Buġarā'ġa barıp Hāce ²³ Yūsuf'niñ ġızmetleriġa bolup, kemālāt ġāşıl kılıp, sülüklerin tamām kılıp ġaġt-ı irşād aldılar. Bir niçe vaġtlar Buġarā'da yörüp pīr bo- ²⁴ lup mürid ġāşıl kılıp ġafiye sülükini kılıp yörġen vaġtlarında ba'd-ez niçe müddetdin sonġ işāret-i ġaybi birlen be-cānib-i Türkistān'ġa ²⁵ yene sefer kıldılar. Kilür vaġtlarında müridlerin Hāce 'Abdu'l-ġālīġı ġucduvāni'niñ mülāzetleride ġoydılar, vaşiyet becā kiltürdiler. ²⁶ Andın sonġ Yessi şehriġe kilip cehriyye sülükün bütrediler, pūşide ġalmasun kim Türk meşāyihlarına ser-ġalġa boldılar. Meşāyihlar alardıñ kemālāt ²⁷ ġāşıl kılıp derece-i 'ālī ve teraġġiyāt-ı külli taptılar. Hāñġāh-ı 'ālileride bisyār büzürgān u 'azizān boldılar. Her ġaysıların bir bir beyān kılsam, her ġaysı ²⁸ 'alā ġaddihi kitābi bolsa gerek.

Naıldur: Kerāmât ve havâriķ-ı ‘ādât Sultānu’l-mezkūr’da ‘ adedsizdür. Uşbu yerde teberrüken muhtaşar kılip zıkr kılandı. ²⁹ Dāyimü’l-evķāt şoĥbetleride toķsan toķķuz miñg meşāyih cem‘ bolup zıkr aytur irdiler, ġārları içinde. Mezkūr ġārnı ortasıda bir ĥum ³⁰ ornatıp koyġandurlar. Ġār nihāyeti tenglikdin şūfileriniñ tirleri aķıp mezkūr ĥumġa tüşer irdiler. Ĥumniñ aġzı açuķ, tirleri tüşüp ³¹ cem‘ bolur irdi. Ve ol tir şarābgā mübeddel bolur irdi. Ve ol şerbetdin şūfiyye-i zekiyyeler nüş itip mest bolur irdiler. Çünānçi el-yevm uş ³² ĥumni, *ĥum-ı ıřķ* atarlar. Ġār-ı mezkūr, ādemler cem‘ bolġan zamānda tenglik kılır irdi. Hāzret-i Sultān Aĥmed, ĥuddise sırruhu, Hāķim Ata, ĥuddise sırruhu’ġa ³³ emr kılır irdiler ki يا حڪيم واسع ساذ Hāķim Ata ĥuddise sırrihū, arķalarını dīvārgā kılip işāret kılsalar, uş ġār ki bolur irdi. Ve yene Hāzret-i ³⁴ Sultān yılannı ġamçı kılip yulbarsġa minip beyābānlarda yörür irdiler. Baċdehu Hāzret-i Sultān, ĥuddise sırruhu, Türkistān ādemlerini ³⁵ Hāķ, sübhānehu ve ta‘ālā, tarāfiġe delālet kılır irdiler: الحق مر Şol vaķtda Su-yeri ĥalkı diġen bar irdi. Su-yeri yurtını ismidür. ³⁶ Ādemleri kemāl-i ‘ adāvet, bātını pelīd, özi cāhil ve nādānlıķ cihetidin ol Hāzret’ke izā vü ihānet berdi ve ferzend-i nā-reside- ³⁷ lerini, Hāzret-i İbrāhīm atlıġ irdiler, derece-i şehīdlikke yetkürdi. Şerīf, laţif başlarını rūymālġa urap " Ķavunnı aldını sizge alıp ³⁸ kildük." dip aydı. Hāzret-i Sultān, ĥuddise sırruh, rūymālını açıp körmesdin " Ķavunnı ĥām üzüp-sizler." didiler. Ve Hāzret, Hāķ sübhānehu ³⁹ ve ta‘ālā, uş bī-edeblikdin dem kinidin çıķardı. Ve Hāzret-i Sultān, ĥuddise sırruhu, bā-vücūd-ı uşanġa bī-edeblikdin bolsa hem ⁴⁰ kiçürdiler ve pend, naşihat kıldılar وهذا عين الكرامة

Naıldur: Hāzret-i Sultān, ĥuddise sırruhu’niñ ‘ ömr-i şerīf [ü] laţifleri ⁴¹ altmış üçke kirgenleride "Ān- Hāzret, şalla’llāhu ċaleyhi ve sellem, hem altmış üçde vefāt kılgān ikenler." dip altmış üçde ĥalvet ⁴² kirdiler. Ĥalvet içinde yene altmış üç

yıl 'ömr körüp yüz yigirme altı yaşğa kirdiler. H̄alvetқа kirgenleridin kin қайта çıқmadılar, h̄alvetde vefāt ⁴³ boldılar, cesed-i mübārekleri andın çıқtılar. Tāriḥ-i vefāt-ı H̄āzret-i Sulṭān H̄āce Aḥmed Yessevi sene şevvāl biş [yüz] on törtdür. Tāriḥ-i 'imāret-i iṣān ⁴⁴ sene 807

تمت الرسالة والله اعلم بالصواب و اليه المرجع و المآب و قد صرح
امام السغناقي في رسالة التي صنفها لبيان اوصاف حميدة لسultan
المذكور انه هو المجتهد للشريعة والطريقة و الحقيقة ثم خير الكلام قل و دل

Naқldur: Sulṭān H̄āce Aḥmed Yessevi, қuddise sırruhu, öler vaқtlarida bi-tāb ⁴⁶ bolup Orta-sarāy'da h̄alvet içinde yattılar. Aşḥāblarığa bir niçe vaşiyet kılıp aydılar ki " Bir ḥum alıp keliṅler!" dip buyurdılar. ⁴⁷ Ḥumğa su қoyup toldurdılar. Emr kıldılar ki " Ḥumnı sınduruṅlar ! " dip. Sundurdılar irse, uşol su şişe yaṅlıg bolup irdi. ⁴⁸ Aşḥāblar ol şişege қarap turğan vaқtda Sulṭān Aḥmed cān be-Ḥaқ teslīm kıldılar, va llāhu a' lem.

بسم الله الرحمن الرحيم لا اله الا الله محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم
و على اله و اصحابه اجمعين الطيبين الطاهرين و على من اتبع الهدى
الامير الاعظم المخلص بعناية الرحمن اغنى

Emir Timür Küreken, ḥalleda'llāhu ta'ālā mülkehu ve iḥsānehu, ya'ni Türkistān şehrideki H̄āzret-i Sulṭānu'l-ārifin H̄āce Aḥmed Yessevi'niṅ mübārek nāmılarına ⁵¹ binā bolğan 'imāret-i 'ālī tevfiқu'l-meliki'l-mütevellā bilen sene sekkiz yüz yittinçi yılında. Emir Timür-i Şāhib-қırān, Emir Ṭurağay Bahādur oğlu, Sulṭānu'l-mezkürniṅ ⁵² mezār-ı şeriflerige 'imāret-i 'ālī kılıp mescid binā kılıṅlarını bā' işi şoldur kim Toқtamış Қalmaқ, Türkistān ve eşraf-ı Türkistān'ni olça ve esir ⁵³ kılıp alıp kitkenniṅ haberi Buḥārā'da Emir Timür-i Şāhib-қırān'niṅ be-sem' -i eşrefleriğa eşitildi, namāz-ı cum'a küni ba'd-ez namāz-ı cum'a bir niçe leşker ⁵⁴ cem' kılıp niyyet-i ḡuzāt dip şehir-i Türkistān'ğa atıldılar. Bir niçe müddet yol yürüp Sir deryāsıdın ötüp şehir-i Türkistān'ğa ⁵⁵ (dāḥil bolup. Sir deryāsıdın yol yürüp Etil suy boyındın yetip ?) [Toқ]tamış bilen savaş kıldı, қақurup olçaların aldı. Mezkür Toқtamış basa ⁵⁶ yalғuz Etil suydın ötti. Anda Emir Timür-i

Bahâdur Etil'niñ boyında turup Toqtamış'ğa aydılar kim "Ey Toqtamış, seni Toqtamış Bahâdur ⁵⁷ ataydur, atdın tüşkin, on bu yan yörügin, boyuñgı körey! " didi. Toqtamış tüşüp on bu yan yörüdi. Andın aydı: "Atığa ⁵⁸ mingin ! " Atığa mindi irse, Emîr Timür aydı: "Ey Toqtamış, "Atdın tüş !' didim, tüştüñg, "Mingil !' didim, mindiñg, hükimige kirizdüm." ⁵⁹ Uşbu söz te'sir kılıp "Aşl bolsañg, öler-sen, nekes bolsañg, yörer-sen." digen vaqtda kazâsı yetip uş yerde vefât boldı. Andın Emîr Timür-i ⁶⁰ Şâhib-ķırân Türkistân'ğa kelip Hâzret-i Sulţānu'l-ārifin, burhānu'l-muḥaqqikīn Hâce Ahmed Yesevî, rahmetu'llāhi aleyhi'niñ ḳabr-i mübârekleriniñ ⁶¹ üstige cimâret-i ālî binâ kılıp altı yılda tamâm ḳıldılar. Kâşinleri tamâm bolmayın piştâḳ ḳara boyunça ḳaldı. Başḳa günbezleriñg ⁶² kâşinleri tamâm bolup irdi. Andın Emîr Timür-i Şâhib-ķırân Buḫārâ bardılar. Bir niçe ulemâlar hem-râh irdiler. Ve yene velîlerdin hem hem-râhları bar irdi. ⁶³ Andın ḳayşar-ı Rûm'ğa bardılar. Rûm pâdişâhı bilen soḳuş ḳıladurğan küni tünide Sulţānu'l-mezkûrnı rûḫı pür-fütûḫlarını vâḳı ada kördi kim beşâretle[r]din ⁶⁴ uşbu beşâret zıkr ḳılındı: Aytıpdurlar, " Her uruşda ki sizlerge müşkil kilgey ve her ḳayda ki müşkil bolḡay bu rubâ'ini oḳuñḡlar! " didiler

Rubâ'î

Yeldâ keçeni şem'î ⁶⁵ şebistân itken

Bir laḫzada cālemni gülistân itken

Bir müşkil işim tüşüpdür āsân itkil

Ey barçanı müşkilini āsân itken

"Mên uşbu rubâ- ⁶⁶ 'ini köñglümge alıp ḳayşar-ı Rûm askeri bilen ḳarşu bolup turğan vaqtda uşbu rubâ'ini oḳudum, yetmiş merâtibe الحمد و المنة zafer tapıp ⁶⁷ niçe müddet yol yörüp Buḫārâ kildük. Buḫārâ'da niçene vaḳt turup Hıṭây tarafına niçe miñg asker bilen barıp Hıṭây pâdişâhı ⁶⁸ bilen aramızda köp soḳuşlar boldı. Anda hem zafer tapıp ve hem aramızda şulḡ [u] şalâḡ bolup ḳız alıp Buḫārâ kildük. Başḳa ⁶⁹ yurtlarını feth bolḡanların bir bir beyân ḳılsam, söz uzun bolsa kerek."

Naıldur: Emîr Timür-i Şâhib-kırân ibtidâ-yı Buḥārâ'ğa pâdişâh boluşlarında ⁷⁰ Arab tarafınıñ meşâyıhlarınıñ rûḥ-i pür-fütûḥları ikki pâdişâh-zâdeni alıp kildiler. Ve Acem tarafınıñ meşâyıhları Ḥâce Aḥmed Yessevî ⁷¹ başlık, alarnıñ rûḥ-i pür-fütûḥları Emîr Timür'ni alıp bardılar. Arab meşâyıhları " Ol ikki pâdişâh-zâdeniñ birevlerin pâdişâ kıılır-miz." ⁷² didiler. Türk meşâyıhları " Emîr Timür bolsa." didiler. El-kışsa ikki taraf cem bolup Emîr Timür'niñ sözini tarafını Sultân Ḥâce Aḥmed Yessevî ⁷³ aldılar. Ol ikki pâdişâh-zâdeniñ sözni tarafın Arab meşâyıhların birevleri aldılar . İkki taraf ittifaḳ kıılıp üç pâdişâh-zâdeniñ orta- ⁷⁴ larıḡa cām koydılar. Aydılar kim "Üçevleri cāmni ursunlar. Qaysı birevleri cāmni urḡanda şadâ berse, uşol pâdişâh bolsun." didiler. ⁷⁵ İttifaḳları şol boldı: Ol ikki Arab pâdişâh-zâdeleri urdılar, cām âvâz bermedi. Andın Emîr Timür urdılar, cām âvâz berdi. Ervâḥ-ı ⁷⁶ tayyibeler Emîr Timür Küreken'ni pâdişâh kııldılar. Andın ottuz yetti yıl pâdişâhlık kııldılar. Emîr Timür Küreken, Ḥâzret-i Ḥâce Aḥmed Yessevî'-⁷⁷ niñ rûḥ-ı pür-fütûḥlarıdın şol beşâretni körgen vaḳtlarıda niyyet kıılḡa[n] ikenler, "Cenâblarınıñ üstilerige cimâret-i⁷⁸ cālî kıılır-men." dip. Cimâretniñ hücreleride mollâlar turup müderrisler ders aytur ikenler. Mezkûr mollâlarḡa vaḳf hem ta' ayyün bolḡan iken.

⁷⁹ Naıldur: Tavuḡ yılı mâh-ı şa' bân'da kış künide Otrar tarafına sefer kııldılar. Havâ kıattıḡ savuḡ irdi. Ümerâlar şekve kııldı, "Uşandaḡ kıattıḡ ⁸⁰ savuḡda sefer kıılır mu ? "dip. Kilip deryâ-yi Sir'din ötiler. Emîr Timür'niñ bedenleri tirlep kilür irdi. Ümerâlarınñ sözün işitip ḡayreti kilip ⁸¹ bir kettin yalangâç kıılıp koydı irse, şol sebebdin kesel peydâ boldı. Otrar şehriḡe kilip tüşti. Qazâ-i subḡânî teb-i muḡriḡ, ya' ni ısıtma bedenige peydâ boldı, ⁸² özini bilmey yattı. Uş vaḳt onbişinçi mâh-ı şa' bân irdi, tavuḡ yılı irdi, sene sekkiz yüz sekkiz yıl, Peyḡamber, şalla'llâhu aleyhi ve sellem'niñ hicretlerige ötüp ⁸³ irdi. Üç k[ün] bolḡan ... ḡalḡ özin bilmey yatıp... ⁸⁴⁸⁵ Ekeleri ḡümân kııldı ki "cân teslim kıılḡan iken.", dip. Ammâ rûz-be-rûz kesel-i Emîr ziyâde boldı. Tabibler körüp kıandaḡ kesel ikenin bilmedi, hiç dâr nef' kıılmadı ⁸⁶ Mâh-ı şa' bânıñ yigirme sekkizi cum'a küni çâşt-ḡâḡ vaḳtıda âfitâb tutıldı. Hergiz andaḡ bolḡan imes irdi, meḡer Ḥâzret-i Süleymân ve Ḥâzret-i

İskender'niñ⁸⁷ vefâtlarında bolup irdi. Ammâ Emîr Timür-i Şâhib-ķırân'nıñ rûhlarını ĩabz ĩılur küni vaĩt-ı ĩāştdın tâ namâz-ı aşrgaĩa âfitâb tutulup ay ve yulduz-⁸⁸ lar körünüp ĩaldı, tünge oĩşap. Şol küni tün dip âdemler cum'a namâzını ĩazâ ĩıldı. Uşbu ĩâdişedin âdemler girye vü zârî ĩıldılar. Şâhib-ķırân⁸⁹ ĩavĩâ-yı merdümnî işitip sordı ki "Bu ne ĩavĩâdur ? ". Emîr'niñ köñgüllerige ĩildi ki "tün bolupdur.", dip. Bildi ki vaĩt-ı riĩletdür. ĩazret Yâsin'ni ibtidâ⁹⁰ ĩılıp

او ليس الذى خلق السماوات و الارض بقادر على ان يخلق مثلهم بلى وهو الخلاق العليم

ĩa yitkende murĩ-ı rûhı nidâ-yı مرضيه الى ريك راضية مرضيه⁹¹ ni işitip ten kafesidin ĩâk-i serâ-perde-i eflâkke ĩayerân ĩıldı. قال انا لله و انا اليه راجعون

Sene yetti yüz ottuz bişde vücûdĩa kilip sene⁹² yetti yüz yetmiş birde pâdişâh boldı, sene sekkiz yüz sekkizde âlemdin öttiler, va'llâhu a'lem bi's-şavâb.

Kâtibi 'Abdu's-selâm ĩâce Feyzü'llâh Kâtib-oĩlı.

ÇEVİRİ

¹ Halife Ahmed bizlere bir işaret görse... ² bizlere pîrdirler. Halife Ahmed on iki yaşlarında velilik mertebesinde bulunuyorlardı. Halife Ahmed Hacc'a niyet edip bir nice... ³ vardılar. Dediler ki: "Gerek ki merd kişi Kâbe'yi buraya getirse." Hâce Abdu'l-hâlık-i Gucduvânî misafirperverlik gösterip ⁴ Kâbe'yi Gucduvân'da hazır kıldılar. Seher vakti bütün Türk meşayih Kâbe'yi tavaf edip Hac farîzasını yerine getirdiler... ⁵ On üç padişah evlâdı Halife Ahmed'in huzuruna geldiler. Her birisinin on üç binden fazla askeri vardı. ⁶ Halife Ahmed'e hepsi biat edip o gece hepsi birer kâmil veli oldular. Yine Halife Ahmed dediler ki: " Bir gün pîrim Şeyh Şihâbü'd-dîn-i ⁷ Sühreverdi 'Hey Pîr-i Türkistan !' diye nâra attılar. Ben' Lebbeyk!'" diye cevap verdim. O an evvelîn ve âhirîn ilimleri bana keşf ⁸ oldu. Ben "'Oğlum İbrahim'i öldürdüler." diye nâra attım. Haber geldi: İnsanlardan çok fazla cefa gördüm. Otuz yıldır.... ⁹ taş ile vurup yürüdüler. Ben sabrettim. Bu derecelere sabr sebebiyle ulaştım

(1) قال النبي عليه السلام من صبر ظفر (1)

Ve Sultan Hazretleri, ¹⁰ sırrı mübarek olsun, çocukluk çağında yedi yaşında idiler ki Arslan Bâb Hazretleri, Türkistan'a geldiler. Ârifler Sultanı Cenapları ¹¹ mekteplerinden çıkıp geldiklerinde Arslan Bâb Hazretleri, sırrı mübarek olsun, ile karşılaştılar, (Arslan Bâb) ¹² birçok zikrleri Sultan Cenaplarına öğrettiler. Ondan sonra dedim ki: " Ey Baba, emaneti veriniz! " Arslan Bâb, 'Demesen de ¹³ verecektim.' dediler. 'Ey edebsiz!' diyerek azarladılar. Azarlayışından korkmadım, bana bakıp ¹⁴ durdular. Sonra, "Ey yavrum, ağzını aç da emaneti vereyim; mezesini yutmadım, ağzını aç, salayım; hak Resul emirlerini ümmet isem,¹⁵ yerine getireyim.' dediler. Ağzımı açtım, emaneti ağzıma saldılar. Hurmanın sıcaklığı beni öylesine mest etti ki iki âlemden geçip Hak-perest oldum ¹⁶ Ondan sonra Babam dediler ki: 'Ey yavrum, bana külfet yüklemeyiniz; dört yüz yıldır ki bu emaneti

¹ Hazret-i Peygamber, Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun, şöyle buyurmuştur: Sabreden kazanır.

saklamakta idim." Sultan Ahmed, ¹⁷ Mezesini siz alıp bize tortusunu verdiniz.' dediler.

Nakildir: Sultan Hâce Ahmed Yesevî'nin doğum yeri Yessi ¹⁸ şehridir, Yessi şehrindeki meşhur Türkistan beldesinde doğmuşlardır ve mubarek kabirleri de oradadır. Sultan Hazretleri çocuk yaşlarında Arslan ¹⁹ Bâb Hazretleri'nin nazarlarına mazhar olup Türk meşayihinin önde gelen ulularından oldular. Arslan Bâb Hazretleri o Hazret'in (Hz. Peygamber'in), Allah'ın ²⁰ salât ve selâmı üzerine olsun, müjdeleri ile adı geçen Sultan'ı (Hâce Ahmed-i Yesevî'yi) terbiye etmeğe meşgul oldu. Hâce Ahmed Yesevî, Arslan Bâb Hazretleri'nin hizmetlerinde yüce dereceler ²¹ ve noksansız terakkiler elde etti. Arslan Bâb Hazretleri hayatta oldukları sürece daima hizmetinde bulundular. Bundan sonra vefatlarını ²² işaret edip Hâce Yûsuf-ı Hemedânî Hazretleri'nin hizmetine varmasını buyurdular. Sultan Hâce Ahmed Buhârâ'ya varıp Hâce ²³ Yûsuf'un hizmetinde olup kemal dereceleri elde edip sülûklerini tamamlayıp irşad hattı (irşad izni belgesi) aldılar. Bir zaman Buhârâ'da yaşayıp yaşlanıp ²⁴ etrafına müridler toplayıp hafiyye sülûkünü tamamladılar. Bir müddet sonra gaybden gelen bir işaret ile Türkistan tarafına ²⁵ yine sefer kıldılar. Türkistan'a döndüklerinde müridlerini Hâce Abdu'l-hâlîk-i Gucduvânî'nin hizmetinde bırakıp vasiyyetlerini yerine getirdiler. ²⁶ Ondan sonra Yessi şehrine gelip cehriyye sülûkünü tamamladılar, örtülü kalmasın ki Türk meşayihinin ser-halkası oldular. Meşayih onlardan kemaller ²⁷ elde edip ulu dereceler ve noksansız terakkiler buldular. Yüce dergâhlarında pek çok ulu kişi ve azizler bulunurdu. Her birini bir bir anlatmaya kalksam, her biri ²⁸ ayrıca bir kitap olur.

Nakildir: Mezkûr Sultan'da kerâmet ve harikulâde haller sayısızdır. Burada teberrüken muhtasar olarak bazıları zikredildi: ²⁹ Daima sohbetlerinde doksan dokuz bin meşayih toplanıp mağaraları içinde zikrederlerdi. Zikredilen mağaranın ortasında bir küp ³⁰ yerleştirip koymuşlardı. Mağara çok dar olduğundan sûfilerin terleri akıp küpün içine düşerdi. Küpün ağzı açık olduğundan düşen terler ³¹ küpte toplanırdı.

Ve o terler küp içinde şerbete dönüşürdü. O şerbetten nefislerini arındıran sûfiler içip mest olurlardı. Böylece bugün o ³² küpe "aşk küpü " adını verirler. Zikri geçen mağara insanlar toplanınca dar gelirdi. Sultan Ahmed Hazretleri, sırrı mübarek olsun, Hakîm Ata'ya, sırrı mübarek olsun, ³³ emr kıldılar ki (2) يا حكيم واسع ساز Hakim Ata sırrı mübarek olsun, arkalarını duvara verip işaret (etseler, o mağara genişlerdi. Yine ³⁴ Sultan Hazretleri yılanı kamçı yapıp, arslana binip bozkırlarda dolaşırdı. Ondan sonra Sultan Hazretleri, sırrı mübarek olsun, Tür-kistan halkını ³⁵ Hak, noksandan arı ve yücedir, tarafına yöneltirlerdi . (3) الحق مر

O vakitte Su yeri halkı denilen bir topluluk vardı. Su yeri yurtlarının adıdır. ³⁶ İnsanları aşırı düşmanlık dolu, içleri pislik ve kendileri cahil ve bilgisiz olmaları sebebiyle Hazret'e eza ve hakaret edip henüz yetişkin olmayan çocuğunu, ³⁷ İbrahim adında idi, şehitlik derecesine ulaştırdılar. Şerif ve latif başlarını mendile sarıp "Kavu-nun aldını size alıp ³⁸ geldik." diye söylediler. Sultan Hazretleri, sırrı mübarek olsun, mendili açıp bakmadan " Kavunu ham koparmışsınız." dediler. Hak, noksandan arı ve yücedir, Hazretleri ³⁹ o edepsizlikten dolayı gerisinden nefes çıkarttı. Ve Sultan Hazretleri, sırrı mübarek olsun, bunca edepsizliklerine rağmen ⁴⁰ affedip nasihat ve öğütte bulundular. (4) وهذا عين الكرامة

Nakildir: Sultan Hazretleri'nin, sırrı mübarek olsun, şerif ve latif ömürleri ⁴¹ altmış üçe girdiğinde "O Hazret (Hz.Peygamber), Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, de altmış üçte vefat etmiş." diyerek altmış üçte halvete ⁴² girdiler. Halvet içinde yine altmış üç yıl yaşayıp yüz yirmi yaşa ulaştılar. Halvete girdikten sonra tekrar halvetten çıkmadılar ve halvette vefat ⁴³ ettiler, mübarek cesetleri oradan çıktı. Sultan Hâce Ahmed Yessevî Hazretleri'nin vefat tarihi beş yüz on dört

² Yâ Hakîm, genişlet !

³ Gerçek acıdır.

⁴ Bu kerametın ta kendisidir.

(milâdî: 1120) senesinde idi. İmâretlerinin yapılış tarihi ise ⁴⁴ sekiz yüz elli yedi (milâdî: 1453) senesindedir.

تمت الرسالة والله اعلم بالصواب و اليه المرجع و المآب و قد صرح
امام السغناقى فى رسالة التى صنفاها لبيان اوصاف حميدة لسultan

5) المذكور انه هو المجتهد للشريعة والطريقة و الحقيقة ثم خير الكلام قل و دل

⁴⁵ Nakildir: Sultan Hâce Ahmed Yesevî, sırrı mübarek olsun, ölüm esnâsında halsiz ⁴⁶ olup Orta-saray'da halvet içinde yattılar. Ashaplarına bir çok vasiyet kılıp dediler ki: " Bir küp alıp geliniz ! " ⁴⁷ Küpe su koyup doldurdular. "Küpü parçalayınız ! " diye emretti. Parçaladıklarında içindeki su şişe gibi olmuştu. ⁴⁸ Ashaplar o şişeye bakıp durduklarında Sultan Ahmed canını Hakk'a teslim etti, vallah Allah en iyi bilendir. ⁴⁹

بسم الله الرحمن الرحيم لا اله الا الله محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم

و على اله و اصحابه اجمعين الطيبين الطاهرين و على من اتبع الهدى

الامير الاعظم المخلص بعناية الرحمن اغنى (6)

Emîr Timur Küregen, yüce Allah mülkünü ve ihsânını mübarek eylesin, yani Türkistan şehrindeki ârifler sultanı Hâce Ahmed Yesevî Hazretleri'nin mübarek namlarına ⁵¹ bina kılınan yüce imaret, Allah'ın yardımı ile, sekiz yüz yedi (milâdî: 1404-1405) yılında idi. Emîr Timür-i Sâhib-kırân, Emîr Turağay Bahadır oğlu, zikri geçen Sultan'ın ⁵² şerif mezarlarına yüce bir imaret yaptırıp mescit bina kurduklarının sebebi şudur: Toktamış Kalmak Türkistan ve civarını yağmalayıp ve esir ⁵³ edip ganimetleri alıp gidişinin haberi Buhara'da Emîr Timur-i Sâhib-kırân'ın kulağına erişmesi cuma günü idi ve namazdan sonra bir nice asker ⁵⁴ toplayıp gazâ niyetiyle Türkistan şehrine doğru atlandılar. Bir nice yol gittikten sonra Sir deryasından geçip Türkistan şehrine ⁵⁵ dahil oldular...⁵⁶ Sir deryası boyunca

⁵ İmam es-Sığnaki , doğrusunu en iyi Allah bilir ; dönüş ve son onadır, mezkur sultanın seçkin vasıflarına dair ve şeriat, tarikat ve hakikat için olan risaleyi tamamlamıştır.

⁶ Bismillahirrahmanirrahim, Allahtan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın resuludur, Allah ona, ailesine ve seçkin ve temiz olan bütün ashabına ve hidayete tabi olanlara ve muhlis büyük emire merhamet ve selamet versin. Rahman olan Allah'ın inayetiyle güçlü olmuştur.

yürüyüp Etil suyu kenarına varıp Toktamış ile savaştı, kaçırıp ganimetlerini aldı. Zikri geçen Toktamış ...⁵⁷ yalnız olarak Etil suyundan geçti. Orada Emîr Timur Bahadır, Etil kenarında durup Toktamış'a dediler ki: "Ey Toktamış, seni Toktamış Bahadır diye ⁵⁸ adlandırırılar, attan in, on adım bu yana yürü de boynunu göreyim." Toktamış attan inip on adım o tarafa yürüdü. Sonra dedi ki: "Atına ⁵⁹ bin ! " Atına binince Emîr Timur dedi ki: "Ey Toktamış, attan in dedim, indin. Bin dedim, bindin, seni hükmüm altına aldım." ⁶⁰ Bu söz tesir edip "Asl olsan, ölürsün, nekes olsan, yürürsün." dediğinde kazâsı erişip o yerde vefat etti. Ondan sonra Emîr Timur-i ⁶¹ Sâhib-kırân Türkistan'a gelip ârifler sultanı ve muhakkikler bürhanı Hâce Ahmed Yessevî Hazretleri'nin, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, mübarek kabirlerinin ⁶² üstüne yüce bir imaret yaptırdı ve altı yılda tamamlandı. Çinileri tamamlanmadan ön kısmı kara boyunca kaldı. Başka kümbetlerin ⁶³ çinileri ise tamamlanmıştı. Oradan Emîr Timur-i Sâhib-kırân Buhârâ'ya vardılar. Yanında pek çok ulema yoldaş idi. Yine velilerden yoldaşları vardı. ⁶⁴ Oradan Rum (Anadolu)'a vardılar. Rum padişahı ile savaştığı gün zikri geçen Sultan'ın fütuh dolu ruhlarını rüyada görüp (verdiği) müjdelere ⁶⁵ bu müjde zikredildi: Derler ki: "Her savaşta zorda kalsanız ve her nerede bir müşkülle karşılaşsanız, bu rubâîyi okuyunuz ! " dediler:

⁶⁶ Rubâ'î

Yeldâ kêçeni şem'-i şebistân êtken

Bir lahẓada' âlemni gülistân êtken

Bir müşkil işim tüşüptür âsân êtkil

Ey barçanı müşkilini âsân êtken (7)

Ben bu rubâîyi ⁶⁷ hatırlayıp Rum askeri ile karşılaştığım vakit bu rubâîyi okudum, yetmiş defa (8) ⁸ zafer kaza nice müddet yol yürüyerek Buhârâ'ya geldik. Bir müddet Buhârâ'da durduktan sonra Hitây tarafına binlerce asker ile varıp

⁷ Uzun geceyi gece mumu yapan , bir lahzada alemleri gülistan eden, bir müşkül işim düşmüştür, kolay kıl, ey herkesin müşkülünü kolay eden!

⁸ Hamd ve minnet Allah'adır.

Hıtây padişahı ⁶⁹ ile aramızda pek çok savaşlar oldu. Orada da zafer kazanıp aramızda sulh yapıp kız alıp Buhârâ'ya geldik. Diğer ⁷⁰ yurtların feth edildiğini bir bir anlatmaya kalksam, söz uzun olur.

Nakildir: Emîr Timur-i Sâhib - kırân'ın Buhârâ'ya padişah oluşlarından önce ⁷¹ Arap tarafının meşayihlerinin fütuh dolu ruhları iki padişah evlâdını alıp geldiler. Ve Acem tarafının meşayihleri da Hâce Ahmed Yesevî ⁷² başta olmak üzere, onların fütuh dolu ruhları Emîr Timur'u alıp vardılar. Arap meşayihleri, "O iki padişah evlâdından birisini padişah kılmak isteriz." ⁷³ dediler. Türk meşayihleri "Emîr Timur padişah olmalı." dediler. Nihayet iki taraf toplanıp Emîr Timur'un sözcülüğünü Hâce Ahmed Yesevî ⁷⁴ aldılar. O iki padişah evlâdının sözcülüğünü ise Arap meşayihinden biri aldı. İki taraf anlaşıp üç padişah evlâdının orta- ⁷⁵ larına bir kadeh koydular. " Her üçü kadehe vursun. Hangi biri vurduğunda kadeh sadâ verirse, o padişah olsun." dediler. ⁷⁶ Anlaşmaları şu oldu: O iki Arap padişah evlâdları vurunca, kadeh ses vermedi. Ondan sonra Emîr Timur vurdular, kadeh ses verdi. Mübarek ⁷⁷ ruhlar Emîr Timur Küregen'i padişah kıldılar. Otuz yedi yıl padişahlık etti. Emîr Timur Küregen Hâce Ahmed Yesevî Hazretleri'- ⁷⁸ nin fütuh dolu ruhlarından bu müjdeyi gördükleri vakitte niyet kıldılar ki " Hâce Ahmed Yesevî) Cenapları'nın kabri üstüne yüce bir ⁷⁹ imaret kılalım." diye. İmaretin hücrelerinde mollalar ders verir imişler. Mollalara ayrıca vakf da belirlenmiş.

⁸⁰ Nakildir: Tavuk yılı şa'ban ayında kış gününde Otrar tarafına sefer kıldılar. Hava çok soğuk idi. Emîrlere şikâyetinde bulundular: " Böylesine şiddetli ⁸¹ soğukta sefer kılınır mı ? " diye. Gelip Sır deryasından geçtiler. Emîr Timur'un bedeni terledi. Emîrlere sözünü işitip gayreti gelip ⁸² bir omuzunu açık bıraktığı için halsiz düştü. Otrar şehrine döndü. İlâhî kazâ neticesi teb-i muhrık, yani ısıtma bedenine düştü, ⁸³ kendisini bilmeden yattı. O vakit şa'ban ayının on beşinci günü, tavuk yılı idi ve ... Peygamber'in, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, hicretlerinden sekiz yüz sekiz yıl geçmiş ⁸⁴ idi. Üç gün olduğunda halk ... kendisini bilmeden yatıp... ⁸⁵ Ablaları " Ruhunu teslim kıldı." diye sandılar. Emîr'in halsizliği günden güne

fazlalaştı. Tabibler bakıp ne sebeple halsiz düştüğünü bilmediler ve hiçbir ilaç fayda vermedi. ⁸⁶ Şa'ban ayının yirmi sekizi cuma günü kuşluk vakti güneş tutuldu. Hazret-i Süleyman ve Hazret-i İskender'in vefatları zamanında tutulmasının dışında hiç böyle ⁸⁷ olmamıştı. Emîr Timur-i Sâhib-kırân'ın ruhlarının alındığı gün kuşluk vaktinden tâ ikinci vaktine kadar güneş tutulup ay ve yıldızlar ⁸⁸ görülür oldu, gece olmuş gibi. O gün insanlar, "Gece oldu." diyerek cuma namazını kazâ kıldılar. Bu hadise sebebiyle insanlar ağlayıp sızladılar. Sâhib-kırân ⁸⁹ insanların feryadını işitip sordu ki: "Bu ne gavgadır ? " Emîr'in gönlünden "Gece olmuştur." geçti. Bunun üzerine göçme vaktinin geldiğini anladı. Yâ'sin sûresini okumaya ⁹⁰ başlayıp

او ليس الذى خلق السماوات و الارض بقادر على ان يخلق مثلهم بلى وهو الخالق العليم (9)

ulaştığında ruh kuşu: (10) ارجعى الى ربك راضية مرضيه 'ni 91 işitip ten kafesinden gök yüzüne uçtu. (11) قال انا لله و انا اليه راجعون Yedi yüz otuz beşte (milâdî :1134-1135) dünyaya geldi, ⁹² yedi yüz yetmiş birde (milâdî:1369-1370) padişah oldu, sekiz yüz sekiz (milâdî:1405-1406) senesinde ise âlemden göçtüler, en doğrusunu Allah bilir.

Kâtibi Abdu's-selâm Hâce Feyzu'llah Kâtib-oğlu.

9 Yâsîn sûresi , 81. âyet : Göklerle yeri yaratanın onların tıpkısını yapmağa kudreti yetmez mi , (Elbette kudreti yeter.) bütün varlıkları yaratan , herşeyi hakkıyla bilen O'dur.

10 Fecr sûresi , 28. âyet : Sen hoşnud , O da senden hoşnud olduğu halde Tanrı'na dön !

11 Bakara sûresi , 156. âyet : Biz Allah'a aidiz ve Allah'a döneceğiz.

NOTLAR

2 *Ḥalife Ahmed on ikki yaşlarında mertebe-i velâyette beḳâdurlar.* "Halife Ahmed on iki yaşlarında velayet mertebesinde bulunmakta idiler." cümlesinde *beḳâ* kelimesi masdar olduğu halde, *bâḳi* fail ismi gibi kullanılmıştır

3 *Ka^cbe'ni uşbu yerge keltürse.* "Kabe'yi bu yere getirse." cümlesinde - se şart eki, istek ifadesi taşımaktadır.

7 *Mén cevâb aydım ki "Lebbeyk !" dép.*

Aydılar ki "Aytmasaṅg hem bérür érdim." dép. (12-13)

Aşhâblarığa bir neçe vaşıyyet kılp aydılar ki "Bir ḥum alıp kelingler !" dép. (46)

Emr kıldılar ki "Ḥumnı sinduruṅlar!" dép (47)

Nıyyet kılgan ékenler "Cenâblarınıṅ üstilerige Cimâret-i Câli kıılır-mén." dép. (77-78)

Ümerâlar şekve kıldı " Uşandağ kattık savuğda sefer kıılır mı ? " dép. (79-80)

Ekeleri gümân kıldı ki " Can teslim kılgan éken." dép (85)

Emir'niṅ köṅüllerige keldi ki" Tün bolupdur." dép (89)

Yukarıdaki cümlelerin bazıları *ki* edatıyla, bazıları da edatsız teşkil edilmiş birleşik cümle "... " içindeki cümle *dé* - fiilinin nesnesidir. Yardımcı cümle, fiili *ay-* olan esas cümlelerin nesnesi, *kııl-* ve *kél-* olan cümlelerin ise zarfı durumundadır. Yukarıdaki "*ki*" edatının kullanılmadığı birleşik cümleler Eski Uygur Türkçesi'ndeki birleşik cümlelere benzemektedir (bk. "Uyg. yard. cüml.", s.35).

8 *Cefânı köpdin köp kördüm* "Cefayı pekçok gördüm." cümlesinde *köpdin köp* ibaresi yapı itibarıyla çıkma grubu hâlinindedir ve cümlelerin zarf tamlayıcısını teşkil etmektedir.

10 *Türkistān 'ğa izlep kélgen vaqtlarıda...*"Türkistan'a doğru geldikleri vakitte" ibaresinde *izle-* "izlemek, takip etmek, peşi sıra gitmek " fiilinin yönelme hâlinde tamlayıcı (*Türkistān 'ğa*) olması Doğu Türkçesi'nin bir özelliğidir.

11 *ikev* < *iki + egü*, aynı şekilde *birev* < *bir + egü* (71, 73, 75), *üçev* < *üç + egü* (74) Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Doğu Türkçesi'nde yer alan bu şekil Batı Türkçesi'nde kullanılmamaktadır (topluluk sayı sözleri teşkil eden + *ağu* / + *egü* eki için bk. *AGr.* § 205). Doğu Türkçesi'nde büzülme neticesi ek + *ağu* / + *egü* > + *av* / + *ev* değişikliğine uğramıştır (bk. *Chag. Man.* § 56).

ikevleri mülâkat bol- " her ikisi karşılaşmak, yüz yüze gelip görüşmek " ibaresinde *mülâkat bol-* yerine Osmanlı Türkçesi'nde ve bugün *mülâkî ol-* kullanılmaktadır.

12 *emânetni bér* - için bk. Menkıbe motifleri: 3.

12-17 Arslan Bâb'ın Hz.Peygamber'in emanetini Hâce Ahmed Yesevî'ye teslim etmesi hadisesi Arslan Bâb için yazılan bir hikmette ayrıntılı şekilde ifade edilmiştir, bk. Menkıbe motifleri: 3.

15 *issi* "kokusu " ; *is* < ET. *yıd* > OT. *yıd* ~ *yıs* > *ıs* > *is* ; *is* + *i* ~ *issi* ; krş. Rabguzi, *KE*, Dizin: *is* "koku" ; *Abuşka*, 55: *is* "kokuya derler, bûy mânasına, kokmak mânasına da istimal olunur." ; *Senglağ*, 104v, 12: *is* "rayiha ve bû (güzel koku) olur." ; Ş. Süleymân, *LÇTO*, 51: *is* "koku, rayiha, bûy" ; P.de Courteille, *DTO*, 109: *is* "koku, koku alma" ; Vámbéry, *ÇSp.* 234: *is* "koku" ; Radloff, *WbTDia.* I, 1523: *is* "koku" .

ikki cālemdin keç - "iki âlemden vazgeçmek, hem bu dünya hem de öbür dünyaya değer vermemek, düşünce ve endişesini terketmek" Tasavvuf anlayışında bu husus "*terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i terk*" sözleriyle ifade edilir.

17 *tılıfını* < Far. *tufāle* "*posa*" kelimesi metnimizde *tılıf*, Anadolu ağızlarında ise *tılıf* şeklinde yer almaktadır.

toğulğandurlar (< *toğ-u-l-ğan+dur+lar* "doğulmuşlardır" *toğ* - fiilinin *-l-* edilgenlik ekiyle genişlemiş şeklinin kullanılışı Doğu Türkçesi'ne mahsustur. Batı Türkçesi *toğ* - fiilini hem etken hem de edilgen ifadesiyle kullanır.

20 *şuğl bol-* "meşgul olmak" *şuğl* masdarının ism-i mefulü *meşgûl* yerine kullanılması metnimizin ifade özelliklerindedir.

21 *Hâzret-i Arslan Bâb tâ hayâtta bardurlar, dâyim mülâzemetleride kıyâm turdılar.* "Arslan Bâb Hazretleri hayatta oldukları sürece (Hâce Ahmed Yesevî Hazretleri) daima hizmetinde bulundular." cümlesi birleşik bir cümle olup "*Hâzret-i Arslan Bâb tâ hayâtta bardurlar* " cümlesi zaman bildiren yardımcı cümle,"*dâyim mülâzemetleride kıyâm turdılar*" cümlesi ise esas cümledir.

22 *Hâce Yūsuf'niñ hizmetleriğa bolup ...*"Hâce Yusuf'un hizmetlerinde olup ..." ibaresinde *bol-* yardımcı fiilinin yönelme hâlindeki tamlayıcı ile kullanılışı metnimiz için bir ifade özelliği olduğu kadar, *bol-* fiilinin ibarede "bulunmak" mânasında oluşuyla da ilgilidir. Türkçe'de fiillerin değişik tamlayıcılar alması yanında zaman içinde aldıkları tamlayıcıların değişmesi de üzerinde durulmağa değer bir husustur.

26 *bütret-* "tamamlamak" kelimesi için bk. *KB*, III, 120: *büt-* "ses kesilmek, alçalmak, borcu veya alacağı gerçekleşmek, yara kapanmak, sona ermek, yük olmak, bir şeye inanmak, ikrar etmek", *KB*, III, 121: *bütül-* "inanılmak, tamamlanmak, olgunlaşmak", *bütür-* "sağaltmak, sağlam hale koymak, alacağını tanıklamak, ispat etmek", *bütrürek* "tamamen, tamamıyla, iyice"; *AH*, XIII: *büt-* "kapanmak, onulmak", *bütür-* "tamamlanmak"; Şeyh Süleyman, *LÇTO*, 76: *buta* (*büte*), *bütün* "bütün, kamil, yekpare, tamam, yek-laht, bilâ-tafsil", *butra-* "perişan, perâkende olmak", *butraş-* "dağılmak, her tarafa yayılıp perişan, muzmahil olmak", *butrak* "perişan, muhtel, perâkende", *büt-* "nâbit, peyda olmak, tohum ve saire baş çıkarmak" vb. Verdiğimiz örneklere göre kelitemiz *büt-* fiiliyle ilgilidir. Bu durumda, *bütret-* < **büt+re-t-* veya **büt-ür+e-* olmalıdır.

28 *bolsa kérek* "olsa gerek, olmalı" Doğu Türkçesi'nde *-sa / -se + kerek* kuruluşu "gereklilik" ifadesi verir (bk *Chag. Man.* § 95, f).

29. Metnimizde birkaç örnekte ilgi hali eki *+ niŋ* / *+ niŋ* yerine *+ ni* / *+ ni* yüklem hâli eki kullanılmıştır: *gārni ortasıda* (29) "garın ortasında", *yurtını ismidür* (35) "yurdunun adıdır", *qavunni aldı* (37) "kavunun önü, turfandası", *Sulţānu'l-mezkūrni rūh-ı pür-fütūhları* (63) "mezkur sultanın fetih dolu ruhları", *başqa yurtlarını feth bolğanların* (69) "başka yurtların fethedildiğini" gibi.

ald (< *al + d*) "ön" kelimesinin teşekkülü şöyye olmalıdır: *+ d* sesi tüfeyli bir ses olabileceği gibi, belli bir lehçenin bünyesi içinde *+ t > + d* değişmesi ile de ortaya çıkmış olabilir. Bir ihtimal olarak *al* kelimesinin ikizleme ile *all* (çağatayca'da *allığa, allıda* gibi) olması ve Kazakça'da görüldüğü gibi *l > d* değişikliği ile *all > ald* olmuş olabilir. (krş. *alt < al + t*, *üst < üs (~ üz) + t*).

30. *ornat* - < *orun* "yer" + *a + t* - "yerleştirmek" ; Doğu Türkçesi metinlerinde *orna* - "yerleşmek, yer tutmak" şekli de kullanılmaktadır.

tirleri tüşer irdiler: Burada dikkati çeken husus fail-fiil arasındaki şekil uygunluğudur. Genel olarak cansız varlıklarda bu uyum aranmaz.

33 *arqalarını divārğa qıl-* "arkalarını (sırtını) duvara dayamak" ibaresinde *qıl-* fiilinin kullanılışı ve ifadesi dikkat çekicidir.

34 *qamçı* < *qam - ı - ğ + çı* (?) ; krş. Doerfer, *TMEN*, III, § 1527: *qamçı* (tü.) "kamçı, kırbaç" ~ *qamçin* (özb.) ~ *ğamçı* ; Clauson, *EDPT*, 426: *qamçı* (*qam* -'tan) "kamçı, kırbaç" ; Räsänen, *EWbTSp.* 229: *qamçı* (mtü. osm.), *qamçı* (çag.) "kamçı, kırbaç" ; Kāşğari, *DLT*, I, 417: *qamçı* "kamçı" ; *KB*, III, İndeks: *qamçı* "kamçı" ; Ebū Ḥayyān, *El-İdrāk*, 68: *qamçı* "kamçı" ; İbn-i Mühennā, 36: *qamçı* " deriden örülen, bir değneğin ucuna bağlanan ve vurmak için kullanılan mesne"; Zamaḥşari, *ME*, İndeks: *qamçı* "kamçı", Rabğūzi, *KE* , Dizin: *qamçı* "kamçı" ; *Nehcü'l-ferādis*, Dizin: *qamçı* "kamçı" ; *Senglaḥ*, 276v, 7: kamçı "cim-i acemînin kesri ile; bir tür tâziyâne (kamçı) " ; Ş. Süleymān, *LCTO*, 229: *qamçı* " kamçı, kırbaç, tâziyâne" ; P.

de Courteille, *DTO*, 420: *kaṃçı* "kamçı, kırbaç" ; Radloff, *WbTDia* . II, 493: *kaṃçı* "kamçı, kırbaç" ~ *kaṃçın* < *kaṃçı* + *n* ; krş Ş. Süleymân, *LÇTO*, 222: *kaṃçın* "kamçı, kırbaç, tâziyâne" .

yulbars "arşlan" kelimesi için bk. Radloff, *Wb.TDia* III, 439: *yulbars* (Dsch. OT) " der Panther, Leopard" ; Şeyh Süleymân, *LÇTO*, 307: *yulbars* "arşlan, kaplan, peleng"; D. Ross, *Kuş adları*, 89: *yulbars baş çoçkaç* "kaplan başlı kuş, orman serçesi".

37 *urap* < *ur - a - p* ~ *ur - u - p* (9): Türkçede *a / e* bağlayıcı ünlü olamayacağına göre *urap* örneğimizde, *baltu* > *balta*, *ördük* > *ördek*, *töpü* > *tepe*, *törü* > *töre* vb. örneklerde görüldüğü gibi düzleşme söz konusudur.

kaṃun < *kağun* < * *ka - ğun* ; krş. Clauson, *EDPT*, 611: *ka: ğu: n* ~ *kaṃun* "kavun" < * *ka:ğ - un* ; Räsänen, *EWbTSp*. 220: *kağun* "kavun" ~ mo. (*KWb*. 156) *gaun* "kavun" < tib. *ga - gun*, *kao* < ? chin. ; Kaşgari, *DLT*, I, 410: *kagun* "kavun" ; *KB*, III, İndeks: *kağun* "kavun" ; Ebū Ḥayyān, *El-idrāk*, 73: *kaṃun* "sarı kavun"; Zamaḥşarī, *ME*, İndeks: *kaṃun* "kavun" ; Rabğuzī, *KE*, Dizin: *kağun* "kavun" ; P. de Courteille, *DTO*, 412: *kaṃun* "kavun" ; Radloff, *WbTDia*. II, 468: *kaṃun* (Osm.) "kavun" .

kaṃunnu aldı " kavunun önü, hamı, turfandası " isim tamlamasında dikkat çeken iki husus bulunmaktadır: Birincisi *+ nı /+ nı* yükleme hâli ekinin, ilgi hâli eki yerine, ikincisi ise *ald* kelimesinin "ön" mânasının dışında "ham, turfanda" mânasında kullanılışdır.

38 *körmesdin* < *kör-mes+din* "görmeden" Bilindiği gibi isim-fiillerin çeşitli çeşitli ifadelerinden biri de "hareket ismi" (nomen actionis) olmalarıdır. Örneğimizde *körmes* isim-fiili bu ifadeyi taşıdığından çıkma hâli ekini almıştır. Öyle sanıyorum ki Eski Türkçe'deki *- matı /- meti* zarf-fiil ekinin Orta Türkçe'de *- madın /- medin* şeklinde kullanılışı ile *- masdın /- mesdin* şekli arasında bir benzerlik münasebeti bulunmaktadır.

üzüp sizler (< üz- ü - p tur- ur sizler) "*koparmışsınız*", *karap tur* - (48) "bakıp durmak" örneklerinde - p zarf-fiil ekinin bağlama işlevi ile *tur* - tasvirî fiilinin devamlılık ifadesi görülmektedir.

41 *halvet kir*- "halvete girmek" ibaresinde *kir*- fiilinin yönelme hâlindeki tamlayıcı yerine yalın hâlde tamlayıcı alması Doğu Türkçesi'nin bir özelliğidir. Aynı şekilde *Buḥārā bar*- (63) "Buhara'ya varmak"; *Buḥārā kil* - (67, 68) "Buhara'ya gelmek"; *Etil-suy boyındın yet* - (55) Eckmann da bu hususa işaret edip "*Hareket bildiren fiillerle datif, hareketin yöneldiği yeri (yer datifi, Lative) bildirir. Bazen isim yalın hâlde olabilir.*" demektedir (bk. *Chag. Man.* § 38).

44 Kaynaklarda El-Ḥüseyn bin ʿAlī bin Ḥaccāc bin ʿAlī Ḥüsāmu'd-dīn'in nisbesi *Es-Sıḡnaḳī* olarak tespit edilmiştir (bk. *El-Aʿām*, II, 248 ; *Hediyetü'l-ʿārifīn*, I, 314 ; *Luḡat-nāme*, "Sıḡnaḳī" maddesi. Kâşḡarî ise kelimeyi *Suḡnaḳ* olarak tespit edip "Oğuz şehirlerinden biri" mânasını vermiştir (bk. *DLT*, I, 471).

46 *Orta-sarāy*: Metinden anlaşıldığına göre Hâce Ahmed Yesevî'nin halvete çekildiği yer olmalıdır. Bilindiği gibi Yesevî'nin halvete çekildiği yer imaretinin avlusunda merdivenle inilen bir hücredir. *Orta-saray* sözüyle buranın mı, yoksa Yesevî'nin başka bir ikamet yerinin mi kastedildiği belli değildir.

47 *keliḡler* < *kel - i - ḡ + lar* (46) "geliniz", *sınduruḡlar* < *sin - dur- u - ḡ + lar* (47) "kırınız, parçalayınız", *oḡunḡlar* < *oḡu - ḡ + lar* (64) "okuyunuz". Bilindiği gibi çokluk 2. şahıs Emir eki - ḡ' dir. Ek + z ile genişlediği gibi (- ḡız / -ḡiz), + lar /+ lar ile de genişlemektedir (- ḡlar / - ḡler) Batı Türkçesi'nde - z ile genişlemiş şekil, Doğu Türkçesi'nde ise +lar / +ler ile genişlemiş şekil yaygınlaşmıştır. Ancak Doğu Türkçesi'nde + z ile genişlemiş şekil de kullanılır.

50 *küregen* < Moğ. *kürgen* "damat" ; krş. Lessing, *MED*, 505: *kürgen* "güveyi, damat; birinin kızının yahut kız kardeşinin kocası"; C. Schönig, *ML Wog* . 124: *kürägän* "damat, güveyi" ~ (çag.) *gürägän, kürägän, gürgän* ; Doerfer, *TMEN*, I, § 340: *kürgän* "damat, özel unvan ; Cengiz soyundan bir kızla evlenen beye verilen

unvan" < wmmo. *kürgän* ; Räsänen, *EWbTSp* 310: *küräkän* < mo. (*KWb.* 247) *kürgen* "damat" ; *Abuşka*, 364: *gürgen* "kâflar, kâf-i acemîdir, Timür Han neslinden bir kimsene Cengiz Han neslinden bir kız alsa, ona *gürgen* derler ve dahı şol kişiye derler ki gendü şah neslinden ola ve iki padişah kızın almış ola ve dahı bir han kızından ve han oğlundan hasıl olmuş şehzadeye derler yine hakan kızın almış ola." ; *Senglaḥ*, 505v, 9: *küregen* "ranın fethi ile, damat, küyev de derler. Emir Timür'ün lakabı. Belh padişahı Hüseyin Çapa'nın kız kardeşi onun nikahında olduğu için bu lakab verilmiştir." ; Ş. Süleymân, *LÇTO*, 258: *kürgen* "Emir Timür'ün lakabı" ; P. de Courteille, *DTO*, 466: *gürgen* " Cengiz Han'la kan bağı olan Timür soyundan gelen prens, Timür'ün lakabı; dürüst, güzel, nazik, kibar " ; Vámbéry, *ÇSp.* 329: *küregen* "güzel, zarif, nazik, terbiyeli ; Timür'ün aile adı, lakabı" ; Radloff, *WbTDia.* II, 1592: *gürägän* = *kürägän* (Dsch.) "Cengiz Han soyundan kız alan Timür ve Timürlü prensler".

52 *olça* "ganimet": Lessing, *MED*, 610: *olca* " bulma, buluş; gelir, kazanç, kâr ; savaş esiri, ganimet ; yağma, çapul" ; *olcala-* "ele geçirmek, elde etmek; esir almak ; kazanmak, kâr etmek"; C.Schönig, *MLWog.* 141: *olça* "kıymetli eşya, ganimet; yağma, çapul" ; Räsänen, *EWbTSp.* 360: *olça* "savaşta elde edilen ganimet, savaş ganimeti" < mo. (*KWb.* 285) *olza* "elde edilen, kazanç, kâr, ganimet, savaşta elde edilen ganimet " < *ol-* "bulmak, elde etmek"; Ebü Ḥayyân, *El-İdrāk*, 62: *olçadı* "takdir etti" ; Zamaḥşarî, *ME*, İndeks: *olca* (mo.) "ganimet, yağma" ; *Bedâyi'ü'l-luḡat*, 19b: *olca* " ganâyim-i dâru'l-harb (savaş ganimeti)" ; *Senglaḥ*, 86r, 3: *olca* "kâr, kazanç ; ganimet" ; Şeyḫ Süleymân, *LÇTO*, 39: *olça-* "yağma etmek, ganimet almak, târâc etmek"; P.de Courteille, *DTO*, 75: *olça* "ganimet, savaş ganimeti"; Vambéry, *ÇSp.* 226: *olca* "ganimet, ganimetten alınan pay" ; Radloff, *WbTDia.* I, 1094: *olça* (Dsch.) "savaşta elde edilen, savaş ganimeti", *olçala-* (Dsch. OT) "esir almak, ganimet elde etmek ", I, 1093: *olça-* (Dsch.) " yüksek bir mevkide bulunana saygılarını sunmak" .

56 *Etil-suy* "İdil suyu, İdil ırmağı " isminin kuruluşu Türk dilinin yapısına pek uygun düşmemektedir.

57. *yalğuz* < *yalaguz* "yalnız" ; Gabain kelimeyi *yalañuz*, Brahmi metinlerinde *yālīñuz*, *yālīñus* şekillerinde tespit etmiştir (bk. *AGr.* Glossar). Clauson, kelimeyi *yalñu:s* şeklinde tespit edip, etimolojisinin belli olmadığını ve z'li şeklin daha sonra ortaya çıktığını bildirmiştir (bk. *EDPT*, s. 930) Kelimenin *yalañ* "çıplak" kelimesiyle ilgili olabileceği de düşünülebilir.

59 *kirizdüm* < *kir-i-z-dü-m* "girdirdim", - z - ettirgen ekinin kullanılış sahası oldukça sınırlıdır: *emiz* -, *tutuz* - "tutturmak", *tütüz* - "tüttürmek", *utuz* - "yenilmek" gibi (bk. *AGr.* §167; *Eski Türkçe*, § 20).

62 *ğara boyunça*: *Kāşīnleri tamām bolmayın pištağ ğara boyunça ğaldı*. "Çinileri tamam olmadan ön kısmı kara boyunca kaldı." cümlesini tam olarak anlamamız mümkün olmamıştır. "İmaretin ön cephesinin çinileri yerine yerleştirilmemiş halde kaldı." demek istenmiş olabilir. Cümlede dikkati çeken bir husus da teklik 3. şahıs iyelik ekinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olarak +u olmasıdır: *boyunça* < *boy+u+n+ça*

63-66. F. Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*'da bu hadiseyi Hocendli Kadı Mahdūm Nebî Cān Hatıf tarafından Türkçeye tercüme edilen *Vakī at-ı Timur* adlı eserden şöyle nakl etmiştir: " Rum darü'l-mülküne teveccüh ettiğim zaman Hazret-i Şeyh Yesevi makamâtından tefe'ül ettim. Bu beşareti buldum ki her ne zaman müşkilâta uğrarsanız bu rubâ'iyi okuyunuz :

Yeldâ kiceni şem^ç -i şebistân itken

Bir lahzada ^ç âlemni gülistân itken

Bes müşkil işim tüşüpdür âsân itkil

Ey barçanı müşkilini âsân itken

Ben bu rubâ'iyi hıfzettim. Kaysar-ı Rûm askeriyle karşılaştığımda bunu yetmiş defa okudum, zafer hasıl oldu." (bk. *İlk Mutasavvıflar*, s. 33, dip not: 30).

68 *nêçene* < *nêçe+ne* "nice, ne kadar", krş. *kimesne*, *kimsene* < *kimse+ne* "kimse".

69 *başka* < *baş+ka* "başka, diğer", aynı şekilde *özge* < *öz+ge* kelimelerindeki + *ka* / + *ke*, + *ga* / + *ge* ekini, Z.Korkmaz kalıplaşmış verme hâli (yönelme hâli) eki olarak kabul etmektedir (bk. *Ek kalıplaşması*, § 5). Ancak eki isimden isim yapma eki olarak kabul etmek de mümkündür (bk. *AGr.* § 58).

78 *üstilerige* < *üst+i+leri+ge* "üstlerine" örneğinde olduğu gibi *tamāmı* (< *tamām+i*), *çoğu* (< *çok+u*) kelimelerinde de + *ı* / + *i*, + *u* / + *ü* iyelik eki kalıplaşmış durumdadır (bk. *Ek kalıplaşması*, § 24).

80 *tavuk yılı*: On iki hayvanlı Türk takviminde onuncu yıla tekabül etmektedir.

83-84 *Uş vaqt on beşinçi mäh-ı Şa' bân êrdi, tavuk yılı êrdi, sene sékkiz yüz sékkiz yıl, Peyğamber, şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem'niñ hicretlerige ötüp êrdi.* "O vakit Şaban ayının on beşinci günü, tavuk yılı idi ve Peygamber'in, Allah'ın salât ve selâmi üzerine olsun, hicretlerinden sekiz yüz sekiz yıl geçmiş idi." Cümlesinde *öt-* "geçmek" fiilinin yönelme hâli eki almış bir tamlayıcı ile kullanılışı metnin ifade özelliklerinden biridir.

85 *ekeleri* (< *eke+leri*) "hatunları", krş. *AGr.*Glossar *ākā* "abla, hala" ; T. Tekin, *OTGr.* Sözlük: *ākā* "abla" ; Röhrborn, *UWb.* 362: *ākā* "anne, abla" ; Clauson, *EDPT*, 100: *eke*: " baba tarafından kardeşlerin her biri"; Rasanen, *EWbTSp.* 38: *ākā* "yaşlı kardın akraba, kız kardeş, hala, teyze" ~ mo. (*KWb.* 118) *eke* "anne"; Kāşğarī, *DLT*, I, 86: *eke* "büyük kız kardeş, koca veya karının kendinden büyük kız kardeşi "; Ebū Ḥayyān, *El-İdrāk*, 10: *ākā* "hala, amme"; *Senglaḥ*, 45v, 14: *eke* "kafın fethi sonunda he ile, *ağā*'nın muhaffefidir; yani büyük erkek kardeş"; Şeyh Süleymān,

LÇTO, 17: *eke* "büyük birader, ağa, büyük kardeş"; P. de Courteille, *DTO*, 28: *eke* "yaşça büyük kardeş, ağabey; abla, asalet unvanı"; Vámbéry, *ÇSp.* 211: *eke* "ağabey"; Radloff, *WbTDia.*, I, 1436: *eke* "bey, ev sahibi"; Metnimizde *ekeleri* sözüyle Timür'ün hatunları kastedilmiştir.

ķandaķ < **ķa* + *n* + *da* + *oķ* "nasıl, ne şekilde" **ka* kökünün tek başına kullanılmayıp çeşitli eklerle genişlemiş şekillerinin, *ķayu*, *ķayu*, *ķanı*, *ķaç*, *ķança*, *ķanda* gibi, Eski Türkçe'den beri soru kelimesi olarak kullanıldığı görülmektedir.

DİZİN

A

- °Acem** (y.a.) Acem, İran ülkesi
 °A. tarafınıñ meşâyıtları 71
- aç** açmak
 a.- kıl (ağzınıñ a.) 14, 14
 a.- ıp (rüymalı a.) 38
 a.- ıp irdim (ağzımını a.) 15
- açuk** açık
 a. (humnınıñ ağızı a.) 30
- °adât** (Ar.) âdetler
 °a. (havâriq-ı °a.) 28
- °adâvet** (Ar.) düşmanlık
 °a. (kemâl - i °a.) 36
- °adedsiz** (< Ar. °aded + siz) adedsiz, sayısız
 °a + dür 28
- âdem** (Ar.) adam, insan
 â.+ ler 32, 88, 88
 â.+ lerdin 8
 â.+ leri 36
 â.+ lerini (Türkistân â.) 34
- âfitâb** (< Far. âftâb) güneş
 â. tutul - 86, 87
- ağız** ağız
 a.+ ımını (ağzımını) 15
 a.+ ınıñ (ağzınıñ) 14, 14
- âhirin** (Ar.) sonrakiler
 â. (°ulüm-ı evvelin ü â.) 7
- Ahmed** (k.a.) Ahmed, Hâce Ahmed Yesevî
 A.(Hâlife A.) 1, 2, 2, 6
 A.(Sultân A.) 16
 A.+ niñ (Hâlife A.) 5
 A.+ ge (Hâlife A.) 6
- aķ-** akmak
 a.- ıp (tirleri a.) 30
- al -** almak; taraf tutmak
 a.- dı (olçaların a.) 55
 a.- dılar 73, 73
 a.- dılar (haṭṭ-ı irşâd a.) 23
 a.- ıp (°aşâların kollarığa a.) 13
 a - ıp (kız a.) 68
 a.- ıp (köñglümge a.) 66
 a.- ıp (mezesini a.) 17
 a.- ıp bar - 71
 a.- ıp kel - 46
 a.- ıp kil - 70
 a.- ıp kit- 53
- °alâ ḥaddihi** (Ar.) ayrıca: °a. 28
- alar** onlar; bk. o l
- ald** ön; turfanda, tam olmamış
 a.+ ını (kavunını a. al -) 37
- °alem** (Ar.) âlem, dünya
 °â.+ ni gülîstân it - 65
 °â.+ din öt - 92
 °â.+ din (ikki °â. keç -) 15
- °alî** (Ar.) yüce, üstün
 °â.(derece-i °â.) 27
 °â.(°imâret - i °â.) 51, 52, 78
 °â.+ leride (hânkâh - ı °â.) 27
- altı** altı: a. yılda 61
 a. (yüz yigirme a.) 42
- altmış** altmış
 a. üç yıl 42
 a. üçke kir - 41
 a. üçde 41, 41

- Camel** (Ar.) iş
- Camel-i hac** (Far., kelimeler Ar.) hac ziyareti , hac farizasını yerine getirme
 Ca.+ nı becâ kiltür- 4
- ammâ** (Ar.) amma, fakat: a. 87
- ân** (Far.) o:
- ân-Ḥazret** (Far., Ḥazret Ar.) o Hazret , Hz. Muhammed
 â. şalla'llâhu Ca.leyhi ve sellem 41
 â. şalla'llâhu Ca.leyhi ve sellemniñ beşâretleri bilen 1
- anda** orada, o zaman; bk. ol
- andağ** öyle, o şekilde: 15, 86
- andin** ondan, ondan sonra; bk. ol
- ara** ara: a.+ mızda 68, 68
- Carab** (Ar.) Arap
 Ca. (ol ikki Ca. pâdişâh-zâdeleri) 75
 Ca. meşâyihlardin birevleri 73
 Ca. meşâyihlari 71
 Ca. tarafınıñ meşâyihleriniñ rûh-ı pür-fütûhları 70
- Carifin** (Ar.) arifler
 Cā. (büzürgân u Ca.) 27
 Cā. (Cenâb-ı Sultānu'l- Ca.) 10
- arka** arka, sırt
 a.+ larını divârğa kıl- 33
- Arslan Bâb** (k.a.) Arslan Bâb; bk. **Ḥazret-i Arslan Bâb**
 A. (Ḥazret-i A.) 10, 11, 21
 A.+ nıñ (Ḥazret-i A.) 18
- artuq** artık, fazla
 a. (on üç miñdin a.) 5
- Caşâ** (A) asa
 Ca.+ ların kollarığa al- 13
- āsân** (Far.) kolay: â. it- 65, 65
- aşhâb** (Ar.) ashap, dostlar; sohbetle bulunanlar
 a.+ lar 48
 a.+ larığa vaşiyet kıl- 46
- asker** (Ar.) asker
 Ca. (niçe miñ Ca. bilen) 67
 Ca.+ i (kaşar- ı Rüm Ca. bilen) 66
 Ca.+ leri 5
- aşl** (Ar.) asıl, esas; halis, sâf
 a. bol- 59
- Caşr** (Ar.) ikinci vakti
 Ca. (namâz - ı Ca.) 87
- aş** at
 a.+ dın (tüş-) 57
 a.+ iñga (mingin !) 57
 a.+ iğa (min-) 58
- ata-** adlandırmak:
 a - rlar (hum - ı Cışk a.) 32
 a.- ydur (Toqtamış Bahâdur a.) 57
- aşlan-** ata binmek: a.- dılar 54
- atlıg** adlı:
 a. (Ḥazret-i İbrâhim a.) 37
- āvâz** (Far.) ses
 â. ber- 75, 75
- ay** ay: a. ve yıldızlar 87
- ay-** demek, söylemek; bk. .ayt -
 a.- dım 7, 16
 a.- dı 38, 57, 58
 a.- dılar 3, 6,12, 14,16,16, 46, 56, 74
- ayt-** demek, söylemek, krş. ay -
 a.- ipdurlar 64
 a.- ur (ders a. ir-) 29
 a.- ur (ders a. ikenler) 78
 a.- masanğ 12
- Caizân** (Far., Caiz Ar.) azizler, muhterem kimseler

B

- bâb** (A) kapı; mürşid, hakikati bilmeğe vesile olan kişi: b. (Hâzret-i Arslan B.) 10, 11, 21
- baba** Baba ; Arslan Bâb; bk.. **Arslan Bâb**: b. (ey b.) 12
b.+ m 16
- ba^cd** (Ar.) sonra
- ba^cdehu** (Ar.) ondan sonra
b. 34
- ba^cd-ez** (Far.) ondan sonra: 21, 24.
- bâ^ciş** (Ar.) icâbettiren, gerekli kılan, sebep olan, sebep
b + i (mescid binâ kılğanlarını b.) 52
- bağ-** bakmak
b.- ıp tur- 13
- bala** yavru, çocuk
b.+ m (ey b.) 14, 16
- bar** var, mevcut
b.ir- 5, 35, 63
b.+ durlar (tâ hayâtta b.) 21
- bar-** varmak, gitmek
b.- dılar 3
b.- dılar (alıp b.) 71
b.- dılar (Buğarâ b.) 62
b.- dılar (kaşar-ı Rüm'ğa b.) 63
b.- sunlar (hızmetleriğa b.) 22
b.- ıp (asker bilen b.) 6
b.- ıp (Buğarâ'ğa b.) 22
- barça** bütün, hep
b.+ nı müşkilini âsân it- 6
- basa** sonra: b. 55
- baş** baş
b.+ larını (şerif (ü) laîf b.) 37
- başka** başka, diğer
b. günbezlerniñ kâşinleri 61
b. yurtlarını 69
- başlık** başta olmak üzere
b. (Hâce Ahmed Yesevî b.) 71
- bâ^cın** (Ar.) iç, benlik
b+ ı pelid 36
- bâ-vücüd** (Far., vücüd Ar.) bununla beraber, buna rağmen: b. 39
- becâ** (Far.) yerinde , yerine
b. (Camel-i hacnı b. kültür -) 4
b. (mihmân-dârlık b. kültür -) 3
b. (vasiyyet b. kültür-) 25
- be-cânib-i Türkistân** (Far.) Türkistan tarafına
b.+ ğa sefer kıl - 24
- beden** (Far.) beden, vücut
b.+ iğe ısıtma peydâ bol - 81
b.+ leri (Emir Timür'niñ b.) 80
- be-Ĥağ** (Far., Ĥağ Ar.) Hakk'a
b. (cân b. teslim kıl-) 48
- beğâ** (Ar.) bâkilik, devamlılık
b+ durlar (mertebe-i velâyetinde b.) 2
- belde** (Ar.) ülke, memleket
- belde-i Türkistân** (Far., belde Ar.) Türkistan beldesi
b.+ da 18
- ber-** vermek
b.- di (âvâz b.) 75
b.- di (izâ vü ihânet b.) 36
b.- diñgiz (tılfını b.) 17
b.- diler (ta^clim b.) 12
b.- eyin (emânetni b.) 14
b.- inğ (emânetni b.) 12
b.- se (şadâ b.) 74
b.- ür irdim 13
b.- medi (âvâz b.) 75
- be-sem^c- i eşref** (Far., kelimeler Ar.) şerefli duyuşa
b.+ leriğa (işitil-) 53
- beşâret** (Ar.) müjde
b. (uşbu b. zikr kılın-) 64

- b.+ ni (şol b. kör -) 77
b.+ lerdin uşbu beşâret 63
b.+ leri bilen 20
- beyâbân** (Far.) çöl
b.+ larda (yörü -) 34
- beyân** (Ar.) bildirme, ifade etme
b. kı1 - 27, 69
- bey^cat** (Ar.) kabul ve tasdik etme
b. kı1 - 6
- bi-edeblik** (Far.bi-edeb+lik) edepsizlik
b.+ din 39,39
- bil-** bilmek
b.- di 89
b.- medi 85
b.- mey (özin b.) 83
b.- mey (özini b.) 83
- bilen** ile, beraber, birlikte; bk.. **birle**
b. (beşâretleri b.) 20
b. (Hıfây pâdişâhı b.) 68
b. (Kaysar-ı Rûm ^caskerleri b) 66
b. (niçe miñg ^casker b.) 67
b. (Rûm pâdişâhı b.) 63
b. (taş b.) 9
b. (tevfıku'l-meliki'l-mütevellâ b)51
b. (Toktamış b.) 55
- binâ** (Ar.) bina, yapı
b. bol- 51
b. kı1- 52, 61
- bir** bir
b. bir beyân kı1 - 27, 69, 69
b. hum 29, 46
b. ketfin 81
b. kün 6
b. lahzada 65
b. müşkil işim 65
b. niçe 2, 12, 23, 46, 53, 54, 62
b. remzi 1
- b.+ de (yetti yüz yetmiş b.) 92
- birev** birisi
b.+ leri (^carab meşâyıtlırdın b.) 74
b.+ leri (kaysı b.) 74
b.+ lerin pâdişâh kı1- 71
- birlen** ile, birlikte, beraber; bk. **bilen**
b. (işâret-i ğaybı b.) 24
- bisyâr** (Far.) pekçok
b. büzürgân u ^cazizân 27
- biş** beş: b. yüz on dört 43
b.+ de (yetti yüz ottuz b.) 91
- bişinçi** beşinci
b. (on b. mâh - ı fia^cbân) 82
- bi-tâb** (Far.) güçsüz, takatsız
b. bol- 45
- biz** biz
b.+ ge 17
b.+ lerge 1,2
- bol-** olmak
b.- dum (Hağ - perest b.) 15
b.- dı (keşf b.) 8
b.- dı (pâdişâh b.) 92
b.- dı (peydâ b.) 81, 81
b.- dı (sokuşlar b.) 68
b.- dı (şol b.) 75
b.- dı (şuğl b.) 20
b.- dı (vâkı^c b.) 21
b.- dı (vefât b.) 59
b.- dı (ziyâde b.) 85
b.- dılar (bisyâr büzürgân u ^cazizân b.) 27
b.- dılar (ser-ğalka b.) 26
b.- dılar (uluğlarıdın b.) 19
b.- dılar (vefât b.) 43
b.- dılar (velî-i kâmil b.) 6
b.- updur (tün b.) 89
b.- ğay (müşkil b.) 64
b.- sun (pâdişâh b.) 74

- b.- sam (ümme**t** b.) 15
b.- sa**ñ** (aş**l** b.) 59
b.- sa**ñ** (nekes b.) 59
b.- sa (bî-edeblikdin b.) 39
b.- sa (Emîr Timür b.) 72
b.- sa (merdî b.) 3
b.- sa kerek (her kıysı kitâbî b) 28
b.- sa kerek (söz uzun b.) 69
b.- up (aramızda şulh (u) şalâh b) 68
b.- up (bî-tâb b.) 46
b.- up (cem^c b.) 29, 72
b.- up (Hâce Yūsuf'nîñ hizmetleriġa b.) 23
b.- up (ikevleri mülâkât b.) 12
b.- up (karşu b.) 66
b.- up (nazarlarıġa manzûr b.) 19
b.- up (pir b.) 23
b.- ġan (andaġ b. imes irdi) 86
b.- ġan (binâ b.) 51
b.- ġan (cem^c b.) 32
b.- ġan (üç kün b.) 83
b.- ġanların (feth b.) 69
b.- ur irdi (cem^c b.) 31
b.- ur irdi (ki**ñ** b.) 33
b.- ur irdi (mübeddel b.) 31
b.- ur irdiler (mest b.) 31
b.- ġan imes irdi (andaġ b.) 86
b.- ġan iken (ta^cayyün b.) 78
b.- ġan ikendür (vefât b.) 41
b.- up irdi (şîşe ya**ñ**lıġ b.) 47
b.- up irdi (tamâm b.) 62
b.- p irdi (vefâtlarında b.) 87
b.- mayın (tamâm b.) 61
boluş olma, oluş
b.+ larıda (pâdîşâh b.) 70
boy boy
b.+ u**ñ**ı (kör-) 57
b.+ ında (Etil'nî**ñ** b.) 56
b.+ ındın (Etil suy b.yetip) 55
bu bu (işaret sıfatı)
b. rubâ^cini 64
b. yan 57, 57
Buġârâ (y.a.) Buhârâ
B. bar - 62
B. kil - 67, 68
B.+ ġa bar- 22
B.+ ġa pâdîşâh bol- 69
B.+ da 53
B + da tur- 67
B + da yö**r**ü- 23
buyur- buyurmak, emretmek
b- dılar 46
bürhan (Ar.) delil
bürhanu'l-muġakkikîn (Ar.) mu-
hakkiklerin bürhanı
b. (Hâzret-i sultânü'l-^cârifin ve b.
Hâce Ahmed Yesevî) 60
bütret- tamamlamak
b- diler (cehriyye sülûkin b.) 2
büzürgân (Far.) büyükler, ulula
büzürgân u ^cazizân (Far., ^caziz Ar.)
ulular ve azizler
b. bol- 27
C
câhil (Ar.) câhil, bilgisiz, ilâhî gerçek-
ten habersiz
c. (özi c.) 36
câm (Far.) kadeh: c.74
c. koy - 74
c.+ nı ur - 75, 75
cân (Far.) can, ruh
c. teslim kı**l** - 48, 85
câhib (Ar.) taraf, yön
c. (be-c-i Türkistân'ġa sefer kı**l**-)
24

- cefâ** (Ar.) cefâ, eziyet
c.+nı köpdin köp kör- 8
- cehriye** (Ar.) açıktan, açık halde ve yüksek sesle yapılan zikir
c. sülûkin bütret- 26
- cem^c** (Ar.) toplama, bir araya getirme
c.bol- 29, 31, 32, 72
c.kıl- 54
- Cenâb** (Ar.) "ulu, şerefli" mânasında ünvan sözü
C.+ larınıñ üstilerige 77
C.- ı Sultân'ga 11
- Cenâb-ı Sultân** (Far., kelimeler Ar.) :Sultan Hazretleri, Hâce Ahmed Yessevi'nin ünvanı; bk. **Cenâb-ı Sultânul- Cârifin**
C.+ ğa (ta^clim ber -) 12
- Cenâb-ı Sultânul- Cârifin** (Far., kelimeler Ar.) ârifler Sultani, Hâce Ahmed Yessevi; bk. **Cenâb-ı Sultân**: C.10
- cesed** (Ar.) Ceset
- cesed-i mübârek** (Far., kelimeler Ar.) mübarek ceset: c.+ leri 43
- cevâb** (Ar.) cevap: c. ay - 7
- cihet** (Ar.) cihet, yön; sebep
c.+ idin (nâdânlık c.) 36
- cum^{ca}** (Ar.) cuma: c. küni 86
c. namâzını kaçâ kıl- 88
c. (namâz-ı c.) 53
c. (namâz-ı c. küni) 53

Ç

- çâşt** (Far.) kuşluk vakti
vaqt-ı ç.+dın tâ namâz-ı Caşrgaça 87
- çâşt-gâh** (Far.) kuşluk vakti
ç.vaqtıda 86
- çık-** çıkmak

ç- tılar (cesed-i mübârekleri andın ç.) 43

ç.- ıp (mekteb-hâneleridin ç.) 11

ç.- madılar (kayta ç.) 42

çık- çıkarmak, çıkartmak

ç.- dı (dem kinidin ç.) 39

çünânçi (Far.) o şekilde, öyle
ç. 31

D

dâhil (Ar.) dâhil

d. bol - 55

dârû (Far.) ilâç, çâre

d. (hiç d.) 85

dâyim (Ar. dâ'im) daima: d. 21

dâyimü' l- evkât (Ar.) her vakit, her zaman: d. 29

delâlet (Ar.) kılavuzluk etme, yol gösterme: d. kıl- 35

dem (Far.) soluk, nefes

d. kinidin çıkar- 39

derece (Ar.) derece, pâyê

d.+ lerni şabrdın tap- 9

derece-i Câli (Far., kelimeler Ar.) yüksek

derece, ulu pâyê

d. tap- 27

d. vâki^c bol- 20

derece-i şehidlik (Far., derece-i şehid+lik) şehitlik derecesi

d.+ ke yetkür - 37

der-hâl (Far., hâl Ar.) derhal, hemen, o anda: d. 7

ders (Ar.) ders: d. ayt- 78

deryâ (Far.) derya, deniz

d.+ sıdın (Sir d. öt -) 54

d.+ sıdın (Sir d. yol yörü -) 55

dery â-yı Sir (Far.) Sir deryası

d.+ dın öt- 80

di- demek, söylemek

- d.- dim 58, 58
d.- di 57
d.- diler 3, 17, 38, 64, 72, 74
d - p 7, 8, 12, 13, 13, 22, 38, 41, 46, 54, 78, 85, 88, 89
d - gen (Su-yeri halkı d.) 35
d.- gen vaqtda 59
divâr (Far.) duvar
d.+ğa (arqalarını d. kıl-) 33
- E**
- eflâk** (Ar.) felekler, gökler
e. (hâk-i serâ-perde-i e.) 91
eke abla, büyük kız kardeş, hala, Timurlu hatunlarının unvan
e.+ leri 85
el-kıssa (Ar.) hasılı, sözün neticesi
e. 72
el-yevm (Ar.) bugün: e. 31
emânet (Ar.) emanet
e.+ ni ber- 12,14
e.+ ni sakla- 16
e.+ ni sal- 15
Emîr (Ar.) Emîr ; krş. **Emîr Timür**
E.+ niñ kögüllerige kıl- 89
E. (kesel-i E.) 85
Emîr Timür (k.a.) Emîr Timür.
E. 58, 72, 75
E.+ niñ bedenleri 80
E.+ niñ sözini tarafın al - 72
E.+ ni (alıp bar -) 71
Emîr Timür Bahâdur (k.a.) Emîr Timür Bahâdur ; bk. **Emîr Timür**
E. 56
Emîr Timür Küreken (k.a.) Emîr Timür Küreken; bk. **Emîr Timür**
E. 76
E. + ni (pâdışâh kıl -) 76
- Emîr Timür-i Şâhib-kırân** (k.a.) Emîr Timür-i Sâhib-kırân; bk. **Emîr Timür**: E. 51, 59, 62, 69
E.+ niñ 53, 87
Emîr Turağay Bahâdur (k.a.) Emîr Turağay Bahâdur; Timür'ün babası: E. oğlu 51
emr (Ar.) emir, buyruk
e. kıl- 33, 47
e. + lerin (hağ Resül e. kıl-) 14
ercemend (Far. ercmend) muhterem, şerefli , itibarlı
e. (ferzend-i e.-i nâ-resideleri) 36
ervâh (Ar.) ruhlar
ervâh-i tayyibe (Far., kelimeler Ar.) güzel ruhlar, mubarek ruhlar
e.+ ler 75
esîr (Ar.) esir, tutsak: e. kıl- 52
eşref (Ar.) pek şerefli
Etil (y.a.) Etil (İtil, İdil) nehri; bk. **Etil-suy**
E. suydım öt - 56
E.+ niñ boyında tur- 56
Etil-suy (y.a.) Etil nehri ; bk. **Etil**
E. boyundın yet - 55
eṭrâf (Ar.) etraf, taraflar
eṭrâf-ı Türkistân (Far., eṭrâf Ar.) Türkistan tarafları
e.+ nı olça ve esir kıl - 52
evkât (Ar.) vakitler
evvelin (Ar.) evveller, öncekiler
e. (Culüm-ı e. ü âhîrin) 7
ey
ey
e. 66
e. balam 14, 16
e. Baba 12
e. bi-edeb 13
e. Toktamış 56, 58

F

- ferzend** (F) evlat
ferzend-i ercemen-i nâ-reside (Far.)
 :küçük yaşta olan şerefli evlat
 f.+ lerini derece-i şehidlikke
 yetkür- 36
feth (Ar.) açma; ele geçirme, idaresi
 altına alma
 f. bol - 69
fütüh (Ar.) ferdahlık
 f.+ ları (rûh-ı pür-f.) 70
 f.+ larını (rûh-ı pür-f.) 63
 f.+ larının (rûh-ı pür-f.) 77

G,Ğ

- gâh** (Far.) zaman
 g. (çâşt-g. vaktıda) 86
ğâr (Ar.) mağara
 ğ. (uş ğ.) 33
 ğ. nihâyeti 30
 ğ.+ nı ortasında 29
 ğ+ ları içinde 29
ğâr-ı mezkûr (Far., kelimeler Ar.) adı
 geçen mağara
 ğ. 32
ğavğâ (Far.) kavga, gürültü
 ğ+ dur (ne ğ.?) 89
ğavğâ-yı merdüm (Far.) insanların kavgası
 , gürültüsü
 ğ+ ni işit- 89
ğaybî (Ar.) gayb âlemine ait
ğayret (Ar.) gayret, çaba: ğ+ i kel - 80
girye (Far.) göz yaşı
girye vü zârî (Far.) ağlama ve inleme
 g. kııl- 88
Ġucduvân (y.a.) Gucduvan
 Ġ.+ ğa (Ka^cbe'ni Ġ. hâzır kııl-) 4
ğuzât (Ar.) gazâlar

ğ. (niyyet-i ğ.) 54

gülistân (Far.) gül bahçesi ~

g. (Câlemni g. it-) 65

gümân (Far.) zan

g. kııl - 85

günbez (Far.) künbed

g.+ lerniñ kâşinleri 61

H, Ĥ, H

haber (Ar.) haber

h.kil - 8

h.+ i 53

hac

(Ar. hacc) hac; Kâbe'yi usul ve erkânına göre uygun şekilde tavaf etme

h. (Camel-i h.) 4

h. (irâde-i h.) 2

H`âce ^c**Abdu'l-hâlık-i Gucduvânî** (k.a.)

Hâce Abdu'l-hâlık-ı Gucduvânî

H. 3

H+ niñ mülâzemetleride 25

H`âce Ahmed Yessevî (k.a.) Hâce Ahmed

Yessevî: H. 20, 43

H. başlık 70

H. (Hâzret-i sulţânu'l-^cârifin
bürhânü'l - muhaqqikin H.) 60

H. (Sulţân H.) 45

H+ niñ (Hâzret-i H.) 76

H+niñ (Hâzret-i sulţânu'l-^cârifin
H.) 50**H`âce Yûsuf** (k.a.) Hâce Yûsuf

H+ niñ hizmetleriğe bol- 22

hadise (Ar.) hadise, olay

h.+ din (uşbu h) 88

hafiyе (Ar.) gizli: h. sülükini kııl- 24**hâk** (Far.) toprak**hâk** (Ar. hâk) hak, doğru, gerçek

h. Resûl 14

Hâk (Ar. Hâk) Hak, Hz. Allah

- H.subhānehu ve ta^çālā 35, 38
 H. (cân be-H. teslim kı1-) 48
- Hakîm** (k.a.) Hakîm Ata; bk. **Hakîm Ata**
 H. (yâ H.) 33
- Hakîm Ata** (k.a.) Hakîm Ata, bk.. **Hakîm**:
 H.33
 H. kuddise sırruhuğa 32
- hâk-i serâ-perde-i eflâk** (Far., eflâk Ar.)
 gökyüzü
 h+ ke 91
- Hak-perest** (Far., Hak Ar.) Hakk'a tutkun ,
 Hakk'a tapan: H. bol- 15
- hâl** (Ar.) hal: h. (der-h.) 7
- Halife Ahmed** (k.a.) Halife Ahmed; Hâce
 Ahmed Yesevî
 H. 1,2, 2,6
 H.+niñg hizmetleriğa 5
 H.+ge 6
- halk** (Ar.) halk, insanlar: h. 83
 h.+ ı (Su-yeri h.) 35
- halleda'llāhu ta^çālā mülkehu ve ihsānehu**
 (Ar.) "Allah mülkünü ve ihsanını
 baki eylesin: H. 50
- halvet** (Ar.) halvet, yalnız kalma
 h. içinde 42
 h. içinde yat- 46
 h. kir- 41
 h.+ қа kir- 42
 h.+ de vefāt bol- 42
- hām** (Far.) ham, olmamış
 h. üz - 38
- hāne** (Far.) ev
- hānkāh** (Ar.) hankāh, dergāh, tekke
- hānkāh-i Cālī** (Far., kelimeler Ar.) yüce
 dergāh
 h.+ leride 27
- hāşıl** (A) hasıl, husule gelme
 h. (kemālāt h. kı1-) 23, 27
 h. (mürid h. kı1-) 24
- hatt** (Ar.) yazı
- hatt-ı irşād** (Far., kelimeler Ar.) irşad
 iznini bildiren yazı: h. al- 23
- havā** (Ar.) hava: h. 79
- havāriq** (Ar.) harikalar, imkân üstü
- havāriq-ı Cādāt** (Far., kelimeler Ar.)
 :âdet üstü, âdetde olmayan
 h. (kerāmât u h.) 28
- hay** hey: h. hay Pir-i Türkistân ! 7
- hayāt** (Ar.) hayat: h. + ta 21
- hâzır** (Ar.) hazır: h. kı1 - 4
- hazret** (Ar.) yüce kişiler için kullanılan
 ve saygı ifade eden söz
- Hazret** (Ar.) Hz. Muhammed
 H. (ân-H. şalla'llāhu Caleyhi
 vesellem) 41
- Hazret** (Ar.) Hazret, Timür: H. 89
- Hazret** (Ar.) Hazret, Hâce Ahmed
 Yesevî: H. 38
 H.+ ke 36
- Hazret-i Arslan Bâb** (k.a.) Arslan Bâb
 Hazretleri: H.10, 11, 19, 21
 H.+niñg hizmetleride 20
 H.+niñg na'arlarığa 18
- Hazret-i Hâce Yûsuf-ı Hemedânî** (k.a.):
 Hâce Yûsuf-ı Hemedânî
 Hazretleri
 H.+ niñg 22, 77
- Hazret-i İbrâhim** (k.a.) İbrahim Hazretleri;
 Hâce Ahmed Yesevî'nin oğlu: H.
 atlıg 37
- Hazret-i İskender** (Far., kelimeler Ar.)
 İskender Hazretleri: H.+ niñg 86
- Hazret-i Sultân** (Far., kelimeler Ar.) Sultan
 Hazretleri , Hâce Ahmed
 Yesevî: H. 9, 33, 34,38, 39, 40
 H. Hâce Ahmed Yesevî 43
 H. Hâce Ahmed Yesevî 'niñg
 17
- Hazret-i Sultân Ahmed** (k. a.) Sultan
 Ahmed Hazretleri, Hâce Ahmed
 Yesevî : H. 32

- Hâzret-i sultânul-Ārifin ve burhânu'l-muhakkikîn** (Far., kelimeler Ar.) ariflerin sultanı ve muhakkiklerin burhanı Hazretleri
H. Hâce Ahmed Yesevî 60
H. Hâce Ahmed Yesevî'niñ mübârek nâmlarığa 50
- Hâzret-i Sultân Hâce Ahmed Yesevî** (k.a.) Hazret-i Sultan Hâce Ahmed Yesevî: H.+ ning 17
- Hâzret-i Süleymân** (k.a.) Hz. Süleyman Peygamber: H. 86
- Hem** (Far.) hem, dahi: h. 13, 18, 22, 39, 41, 62, 68, 68, 78
- hemme** (Far. heme) bütün, hep, herkes
h.+ leri 6, 6
- hem-râh** (Far.) yoldaş: h. ir- 62
h.+ ları 62
- her** (Far.) her: h. kayda 64
h. kaysı 27
h. kaysılarınıñ 5
h. kaysıların 27
h. uruşda 64
- hergiz** (Far.) asla
h. 86
- hizmet** (Ar.) hizmet; bk. **hizmet**
h.+ leriğa kil- 5
- Hıtây** (y.a.) Hitay
pâdışâhı bilen 67
H. tarafına 67
- hizmet** (Ar. hizmet) hizmet; bk. **hizmet**
h.+ leriğa bol- 23
h.+ leriğa bar- 22
h.+ leriđe 20
- hicret** (Ar.) hicret, göç; Hz. Muhammed'in m. 622 yılında Mekke'den Medine'ye göç edişleri hadisesi . Hicri takvim bu tarihle başlar.
h.+ leriđe (Peygamber şalla'llâhu Āleyhi ve sellem'niñ h.) 82
- hiç** (Far.) hiç
h. dârû (nef^c kılma-) 85
- hum** (Far.) küp
h. al- 46
h. ornat- 29
h.+ nıñ ağızı 30
h.+ nı hum-ı Āışk ata - 32
h.+ nı sındur- 47
h.+ ğa tüş- 30
h.+ ğa su koy- 47
- hum-ı Āışk** (Far., Āışk Ar.) aşk küpü
h. 32
- hurmâ** hurma
h.+ nıñ ıssı 15
- hücre** (Ar. hücre) hücre, oda
h.+ leriđe (Āimâretniñ h.) 78
- hüküm** (Ar.) hüküm
h.+ imge 58
- I**
- ısıtma** ısıtma, ateşten dolayı titreme
ı. (bedenige ı. peydâ bol-) 82
- Āışk** (Ar.) aşk
- İ**
- i-** olmak; bk. **ir-**
i.- ken (cân teslim kılğan i.) 85
i.- ken (vaqf hem ta^cayyün bolğan i.) 78
i.- kenin (kesel i.) 85
i.- kenler (ders aytur i.) 78
i.- kenler (niyyet kılğan i.) 77
i.- kenler (vefât bolğan i.) 41
i.- mes (andağ bolğan i. irdi) 86
- İbrâhim** (k.a.) İbrâhim; Hâce Ahmed Yesevî'nin oğlu; bk.. **Hâzret-i İbrâhim**: İ.+ ni öltür- 8

- ibtidâ** (Ar.) başlangıç: i. 69
i. kıl - 89
- iç** iç: i + inde (gârları i.) 29
i.+ i nde (hâlvet i.) 42, 46
- ihânet** (Ar.) ihanet, hakâret
- ikey** her ikisi
i.+ leri 11
- ikki** iki: i. Câlemdin keç - 15
i. pâdişâh-zâdeleri alıp kıl - 70
i. taraf cem^c bol - 72
i. taraf ittifâk kıl - 73
i. (ol i. CArab pâdişâh-zâdeleri) 75
i. (ol i. pâdişâh-zâdeniñ) 73
i. (on i. yaşlarıda) 2
- Cimâret** (Ar.) imâret, binâ
Ci.+ niñ hücreleride 78
- Cimâret-i Câlî** (Far., kelimeler Ar.) yüce imâret: Ci. 51, 77
Ci. binâ kıl - 61
Ci. kıl - 52
- ir-** olmak; krş. i-
i.- dim (berür i.) 13
i.- dim (açıp i.) 15
i.- dim (sağlap i.) 16
i.- di (bar i.) 5, 35, 62
i.- di (kattık savuğ i.) 79
i.- di (mâh-ı şa^cbân i.) 82
i.- di (tavuğ yılı i.) 82
i.- di (cem^c bolur i.) 31
i.- di (kiğ bolur i.) 33
i.- di (mübeddel bolur i.) 31
i.- di (tenglik kılur i.) 32
i.- di (kilür i.) 80
i.- di (ötüp i.) 83
i.- di (şişe yañlıg bolup i.) 47
i.- di (tamâm bolup i.) 62
i.- di (vefâtlarıda bolup i.) 87
- i.- di (andağ bolğan imes i.) 86
i.- diler (delâlet kılur i.) 35
i.- diler (emr kılur i.) 33
i - diler (Hâzret-i İbrâhim atlıg i.) 37
i.- diler (hem-râh i.) 62
i.- diler (mest bolur i.) 31
i.- diler (tüşer i.) 30
i.- diler (yörür i.) 34
i.- diler (yetti yaşda i.) 10
i.- diler (zıkr aytur i.) 29
i.- se (atıga mindi i.) 58
i.- se (sundurdılar i.) 47
i.- se (yalanğaç koydı i.) 81
- irâde-i hac** (Far., kelimeler Ar.) hac niyetinde olmak: i. kıl- 2
- irşâd** (Ar.) aydınlatma, yetiştirme
- is** koku
i.+si (hurmâniñ i.) 15
- ism** (Ar.) isim
i.+ idür (Su-yeri yurtını i.) 35
- iş** iş: i.+im (müşkil i.) 65
- işân** (Far.) onlar
- işâret** (Ar.) işaret: i. kıl - 22, 33
- işâret-i gaybî** (Far., kelimeler Ar.) gayb âlemine ait işaret
i. birlen 24
- işit-** işitmek
i.- ip 91
i.- ip (ğavğâ-yı merdümni i.) 89
i.- ip (ümerâlarıniñ sözün i.) 80
- işitil-** işitilmek
i.- di (be-sem^c-i eşrefleriğa i.) 53
- it-** etmek, yapmak
i.- kil (âsân i.) 65
i.- ip (nüş i.) 31
i.- ken (Câlemni gülistân i.) 65
i.- ken (müşkilini âsân i.) 65
i.- ken (yeldâ keçeni şem^c-i şebistân i.) 65

ittifāk (Ar.) uyuşma: i. kı1- 73
i.+ ları 75
izā (Ar.) eziyet etme, üzme
izā vü ihānet (Far.kelimeler Ar.) eziyet ve
ihānet
i. ber- 36
izle- izlemek, takip etmek
i.- p (Türkistān'ğa i. kilgen) 10

Қ, К

Ka^cbe (y.a.) Kābe
K.+ ni 3,4
қabr (Ar.) kabir
қabr-i mübārek (Far., kelimeler Ar.)
mübārek kabir: қ.+ leri 18
қ.+ leriniṅ üstige 60
қabz (Ar.) almak: қ. қ1- 87
қачур- kaçırmaq: қ.- up 55
қafes (Ar.) kafes
қ.+ idin (ten қ.) 91
қal- kalmak
қ.- dı (kara boyunça қ.) 61
қ.- dı (ay ve yulduzlar körünüp
қ.) 88
қ.- masun (püşide қ.) 26
kamçı kamçı
қ. (yılannı қ. қ1 -) 34
kāmil (Ar.) kāmīl, olgun
қандақ nasıl
қ. kesel ikenin bil- 85
қара kara, arazi
қ. boyunça 61
қара- bakmaq
қ.- p tur - 48
қарşu karşı
қ. (қайсар-ı Rūm ^caskerleri bilen
қ. bol -) 66
kāşīn (Far.) çini
k.+ leri (günbezlerniṅ k.) 62

k.+ leri tamām bol- 61
kātīb (Ar.) katip, yazıcı
k.+i 92
қattıқ katı, sert
қ. savuқ 79
қ. savuқda 80
қavun kavun: қ.+ nı 37, 38
қayda nerede: қ. (her қ.) 64
қайсар kayser, hükümdar
қайсар-i Rūm (Far.) Anadolu kayseri
қ. ^caskeri bilen 66
қ.+ ḡa bar 63
қaysı hangi
қ. birevleri 74
қ. (her қ.) 27
қ.+ larınıṅ (her қ.) 5
қ.+ ların (her қ.) 27
қayta tekrar: қ. çıқ- 42
қazā (Ar.) kaza, takdir-i ilahi, alın
yazısı ; erteleme
қ. (cum^a namāzını қ. қ1-) 88
қ.+ sı yet - 59
қazā-i sübhānī (Far., kelimeler A) ilāhī
kazā
қ. 81
кеç- geçmek
k.- ip (ikki ^cālemdin k.) 15
кеçe gece
k.+ ni (yeldā k. şem^c-i şebistān it
-) 64
kel- gelmek; bk. **kil-**
k.- iṅler (alıp k.) 46
k.- ip (Türkistān'ğa k.) 60
k.- ip (vücüdğa k.) 91
kemālāt (A) olgunluklar
k. hāşıl kı1- 23, 26
kemāl-ı ^cadāvet (Far., kelimeler Ar.) tam
düşmanlık
k. 36

kerâmât (Ar.) kerâmetler, evliyanın gösterdiği olağan üstü hâller k. 28	ķ.- ıp (arķalarını dīvârġa ķ.) 33
kerek gerek: k. (bolsa k.) 28, 69	ķ.- ıp (bey ^c at ķ.) 6
kesel (Ar.) güçsüzlük, tembellik; hâlsizlik: k. ikenin bilme- 85 k. peydâ bol- 81	ķ.- ıp (binâ ķ.) 62
kesel-i Emîr (Far., kelimeler Ar.) Emîr Timür'ün halsizliġi k. 85	ķ.- ıp (cem ^c ķ.) 54
keşf (Ar.) keşif: k. bol- 7	ķ.- ıp (ġafīyye sülükini ķ.) 24
ketf (Ar.) omuz k.+ in (bir k. yalangâç ķıl-) 81	ķ.- ıp (ġâşıl ķ.) 23, 24, 27
ķıl- kılmak, yapmak	ķ.- ıp (ibtidâ ķ.) 90
ķ.- ur-men (^c imâret-i ^c âli ķ.) 78	ķ.- ıp (^c imâret-i ^c âli ķ.) 52
ķ.- ur mu (sefer ķ.) 80	ķ.- ıp (irâde-i hac ķ.) 2
ķ.- ur-miz (pâdişâh ķ.) 71	ķ.- ıp (ittifâķ ķ.) 74
ķ.- dım (şabr ķ.) 9	ķ.- ıp (olça ve esîr ķ.) 53
ķ.- dı (cum ^{ca} namâzını ġazâ ķ.) 88	ķ.- ıp (tamâm ķ.) 23
ķ.- dı (gümân ķ.) 85	ķ.- ıp (tavâf-ı Ka ^c be ķ.) 4
ķ.- dı (mest ķ.) 15	ķ.- ıp (te ^ş îr ķ.) 60
ķ.- dı (soķış ķ.) 55	ķ.- ıp (vaşıyyet ķ.) 46
ķ.- dı (şekve ķ.) 80	ķ.- ıp (yılannı ġamçı ķ.) 34
ķ.- dı (tayerân ķ.) 91	ķ.- ġanlarını (binâ ķ.) 52
ķ.- dılar (cân be-ġaķ teslim ķ.) 48	ķ.- ur (ġazâ ķ. küni) 87
ķ.- dılar (emr ķ.) 47	ķ.- ur irdi (tenglik ķ.) 32
ķ.- dılar (ġiryeye vü zârî ķ.) 88	ķ.- ur irdiler (delâlet ķ.) 35
ķ.- dılar (ġâzır ķ.) 4	ķ.- ur irdiler (emr ķ.) 33
ķ.- dılar (işâret ķ.) 22	ķ.- ġan iken (cân teslim ķ.) 85
ķ.- dılar (pâdişâh ķ.) 76	ķ.- ġan ikenler (niyyet ķ.) 77
ķ.- dılar (pâdişâhlık ķ.) 76	ķ.- madı (nef ^c ķ.) 85
ķ.- dılar (pend naşîġat ķ.) 40	ķ.- madıġız (teklîf ķ.) 16
ķ.- dılar (sefer ķ.) 25, 79	ķ.- maġġa (terbiyyet ķ.) 20
ķ.- dılar (tamâm ķ.) 61	ķıladur- devamlı kılmak, yapmak
ķ.- dılar (vaġşet ķ.) 13	ķ.- ġan (soķuş ķ. küni) 63
ķ.- ayın (emrlerin ķ.) 15	ķılın- yapılmak
ķ.-sam (beyân ķ.) 27, 69	ķ.- dı (zîkr ķ.) 28, 64
ķ.-salar (işâret ķ.) 33	ķırân (Ar.) yakınlık, mutluluk
	ķış kış: ķ. künde 79
	ķıyâm (Ar.) ayaġa kalkma
	k. (mülâzemetleride ķ. tur-) 21
	ķız kız: ķ. al- 68
	ķi (Far.) ki (baġlama edatı)
	k. 3, 7, 7, 12, 12, 14, 15, 16, 16, 33, 46, 47, 64, 64, 85, 89, 89, 89
	ķiçür- geçirmek; baġışlamak

- k.- diler 40
- kil-** gelmek; bk. **kel-**
 k.- di 89
 k.- di (haber k.) 8
 k.- dük (alıp k.) 38
 k.- dük (Buḥārā k.) 67, 68
 k.- diler (alıp k.) 70
 k.- diler (hıdmetleriġa k.) 5
 k.- gey (müşkil k.) 64
 k.- ip 80
 k.- ip (Otrar şehriġa k.) 81
 k.- p (Yessi şehriġe k.) 26
 k.- ür vaḡtlarıda 25
 k.- gen vaḡtlarıda 10
 k.- ür irdi 80
 k.- e tur- 11
- kiltür-** getirmek
 k.- diler (becā k.) 4,, 25
 k.- se 3
 k.- üp (becā k.) 3
- kim** kim (baġlama edatı)
 k. 26, 52, 56, 63, 74
- kin** arka, ard; sonra
 k. (ḡalvetḡa kirgenleridin k.) 42
 k.+ idin 39
- kiŋġ** geniş: k .bol - 33
- kir-** girmek: k.- diler (ḡalvet k.) 42
 k.- diler (yüz yigirme altı yaşka k.) 42
 k.- genleride (altmış üçke k.) 41
 k.- genleridin (ḡalvetḡa k. kin) 42
- kiriz-** girdirmek, sokmak
 k. - düm (ḡükmimge k.) 58
- kit-** gitmek
 k.- kenniŋġ (alıp k. ḡaberi) 53
- kitābī** (Far.) bir kitap
 k. bol- 28
- kol** kol, el
 ḡ.- larıġa (ḡaŝaların ḡ. al-) 13
- korḡ-** korkmak
 ḡ.- madım (vaḡŝetidin ḡ.) 13
- ḡoy-** koymak, bırakmak
 ḡ.- dılar (ortalarıġa cām ḡ.) 74
 ḡ.- dılar (mülāzemetleride ḡ.) 25
 ḡ.- up (su ḡ.) 47
 ḡ.- ġandurlar (ornatıp ḡ.) 30
 ḡ.- dı irse (yalanġaç ḡ.) 81
- köġül** gönül
 k.+ ümge (köġlümge) 66
 k + leriġe kil- 89
- köp** çok, fazla
 k. soḡuŝlar 68
 k. (köpdin k.) 8
 k.+ din köp 8
- kör-** görmek
 k.- düm (cefānı k.) 8
 k.- di (vāḡiḡada k.) 63
 k.- ey (boyuŋġnı k.) 57
 k.- se (remzi k.) 1
 k.- üp 85
 k.- üp (ḡömr k.) 42
 k - gen (beŝāretni k. vaḡtlarıda) 77
 k.- mesdin 38
- körün-** görünmek
 k.-üp (ay ve yulduzlar k.) 88
- küdeklık** (Far. küdek+lık) çocukluk
 k. vaḡtları 10
- ḡuddise sırruhu** (A) sırrı mübaek olsun
 ḡ. (Arslan Bāb ḡ.) 10, 11
 ḡ. (ḡakīm Ata ḡ.) 33
 ḡ. (ḡazret-i Sultān ḡ.) 10, 34, 38,39
 ḡ. (ḡazret-i Sultān Aḡmed ḡ.) 32
 ḡ. (Sultān ḡāce Aḡmed-i Yessevi ḡ.) 45
 ḡ.+ niŋġ (ḡazret-i Sultān ḡ.) 40
 ḡ.+ ġa (ḡakīm Ata ḡ.) 32
- külli** (Ar.) bütün, hep

- kün** k. (terakkiyât-ı k.) 21, 27
gün
k. (bir k.) 6
k.+i (cum^{ca} k.) 86
k.+ i (namâz - ı cum^{ca} k.) 53
k.+ i (rûhlarını kabz kılar k.) 87
k.+ i (soğuş kıladurğan k.) 63
k.+ ide (kış k.) 79
- küreken** damat
K. (Emir Timur K.) 50
- L**
- lahza** (Ar.) lahza: l + da (bir l.) 65
- laîf** (Ar.) latif, güzel, hoş
l. (şerîf (ü) l. başlarını) 37
l.+ leri (Cömr-i şerif [ü] l.) 40
- lebbeyk** (Ar.) "Buyurunuz efendim."
mânasında bir söz
l. di- 7
- leşker** (Far.) asker, ordu
l. cem^c kıl - 53
- M**
- mâh** (Far.) ay
- mâh-ı Şa^{cbân}** (Far., şa^{cbân} Ar.) Şaban ayı: m. ir - 82
m.+ nıñ yigirme sekkizi cum^{ca} küni 86
m.+ da (tavuk yılı m.) 79
- mañga** bana; bk. **men**
- manzûr** (Ar.) bakılan
m. (nazarlarığa m. bol-) 19
- meger** (Far.) meğer: m. 86
- mekteb-hâne** (Far., mekteb Ar.) mektep
m.+ leridin çık- 11
- men** ben
m. 7, 8, 9, 78
meni 15
mañga 7,13.16
- meni** beni; bk. **men**
- merâtibe** (Ar.) mertebeler, rütbeler
m. (yetmiş m.) 66
- merdî** (Far.) mert kimse
m. bol- 3
- merdüm** (Far.) insan
- mertebe** (Ar.): mertebe, derece, rütbe
- mertebe-i velâyet** (Far., kelimeler Ar.)
velilik mertebesi: m + te 2
- mescid** (Ar.) mescit
m. binâ kıl- 52
- mest** (Far.) mest, sarhoş, kendinden geçmiş
m. bol- 31
m. kıl- 15
- meşâyih** (Ar.) şeyhler
m. (toğsan toğkuz miñ m.) 29
m.+ lar 26
m.+ lardın (CArab m. birevleri) 73
m.+ ları (CAcem tarafınıñ m.) 70
m.+ ları (Türk m.) 72
m.+ larınıñ (CArab tarafınıñ m. rûh-i pür-fütûhları) 70
m.+ larınıñ (Türk m. muqaddem ve uluğlarıdın bol-) 19
m.+ larına (Türk m. ser-halka bol-) 26
- meşâyih-i Türk** (Far., meşâyih Ar.) Türk meşâyihı
m. 4
- meşhûr** (Ar.) meşhur, ünlü
m. 18
- mezâr** (Ar.) mezar
- mezâr-ı şerif** (Far., kelimeler Ar.) şerîf mezar
m.+ lerige 52
- meze** (Far.) tat, çeşni
m.+ sini al- 17
m.+ sini yut- 14
- mezkûr** (Ar.) zikredilen, anılan

- m. ğärni 29
 m. ħumğa 30
 m. mollälärğa 78
 m. Toqtamış 55
- mihmān** (Far.) misafir
mihmān-dārлық (Far. mihmāndār+lık) misafirperverlik
 m. becā kiltür- 3
- min** - binmek
 m.- dig 58
 m.- gil ! 58
 m.- gin ! (atığa m.) 58
 m.- ip (yulbarsğa m.) 34
 m.- di irse (atığa m.) 58
- miñg** bin
 m. (niçe m. Ğasker bilen) 67
 m. (toqsan toqkuz m. meşâyıñ) 2
 m.+ din (on üç m. artuq) 5
- mollā** (Ar.) molla
 m.+ lar 78
 m.+ larğa 78
- mu** (soru edatı)
 m. (kılur m.) 80
- muħaqqıķın** (Ar.) tahkik edenler, gerçeği araştırap ortaya çıkaranlar
- muħriķ** (Ar.) yakıcı
 m. (teb-i m.) 81
- muħtaşar** (Ar.) ihtisar edilmiş, kısaltılmış
 m. kıl- 28
- muħaddem** (Ar.) önde gelen
 m. ve uluğlarıdın bol- 19
- murğ** (Far.) kuş
- murğ-ı rūħ** (Far., rūħ Ar.) ruh kuşu
 m.+ ı 90
- mübārek** (Ar.) mubarek, uğurlu
 m. nāmlarığa 50
- mübeddel** (Ar.) bedel
 m. bol- 31
- müddet** (Ar.) müddet
 m. (bir niçe m.) 54
- m. (niçe m.) 67
 m + din (niçe m. sog) 24
- müddetī** (Far.) bir müddet: m. 8
- müderriş** (Ar.) ders veren, hoca
 m.+ ler 78
- mülākāt** (Ar.) karşılıklı konuşma, yüz yüze gelip görüşme
 m. (ikevleri m. bol -) 11
- mülāzemet** (Ar.) birisinin hizmetinde olma, hizmet etme
 m.+ leride kıyām tur- 21
 m.+ leride koy- 25
- mürid** (Ar.) mürit; bir mürşide bağlanan kimse
 m. hasıl kıl- 24
 m.+ lerin mülāzemetleride koy- 25
- müşkil** (Ar.) müşkül, zor, güç
 m. bol- 64
 m. kil- 64
 m. (bir m. işim) 65
 m.+ ini (barçanı m. āsān it-) 65
- N**
- nādānлық** (Far. nādān + lık) cāhillik, bilgisizlik
 n. cihetidin 36
- naķl** (Ar.) nakil
 n.+ dur 17, 28, 40, 45, 69, 79
- nām** (Far.) ad, san
 n.+ larığa (mübārek n.) 50
- namāz** (Far.) namaz
 n.+ ını (cum^{Ca} n. ħa^ā kıl-) 88
- namāz-ı Ğaşr** (Far., Ğaşr Ar.) :ikinci namazı
 n.+ ğaça (ĸāştdın tā n.) 87
- namāz-ı cum^{Ca}** (Far., cum^{Ca} Ar.) cuma namazı: n. küni 53
 n. (ba^{Ca}d - ez n.) 53
- na^{Ca}re** (Ar.) nāra, bağırtı
 n. ur - 7, 8

nâ-reside (Far.) yetişkin olmayan, genç	oğşa- benzemek
naşihat (Ar.) nasihat, öğüt	o.- p (tünge o.) 88
n. (pend n. kıl-) 40	oğu- okumak
nazar (Ar.) nazar, bakma	o.- dum (uşbu rubâcini o.) 66
n.+ larığa manzûr bol- 19	o.- uklar ! (bu rubâcini o.) 64
ne ne	ol o (işaret zamiri)
n. ğavġâdur? 89	anda 56, 68
nef^c (Ar.) fayda: n. kıl - 85	andadır 18
nekes (Far.) cimri, hasis	andın 43, 57, 59, 63, 75, 76
n. bol - 59	andın sog 12,16
niçe nice, ne kadar	alarmıġ 71
n. miġ ^c asker bilen bar- 67	alardın 26
n. müddet 67	ol o (işaret sıfatı)
n. müddetdin sog 24	o. 31, 31, 36, 48, 71, 73, 75
n. (bir n.) 2	olça ganimet
n. (bir n. leşker) 53	o. ve esir kıl- 52
n. (bir n. müddet) 54	o.+ ların al- 55
n. (bir n. ^c ulemâlar) 62	on on
n. (bir n. vaġtlar) 23	o. 57, 57
n. (bir n. vaşıyyet kıl -) 46	o. bişinçi 82
n. (bir n. zıklarni) 12	o. ikki 2
niçene nice, ne kadar	o. miġdin artuġ 5
n. vaġt 67	o. üç 5
nidâ (Ar.) nida, baġırma, seslenme	o. (biş yüz o. törtdür) 43
n. 90	ornat- yerleştirmek: o.- ıp koy- 30
nihâyet (Ar.) nihayet, son; uç	orta orta: o.+ sıda (ġârni o.) 29
n.+ i (ġâr n.) 30	o.+ larıda (üç pâdişâh-zâdeniġ
niyyet (Ar.) niyyet	o.) 73
n. kıl - 77	Orta-sarây (y.a.) Ortasaray: O.+ da 46
niyyet-i ġuzât (Far., kelimeler Ar.) gazâ	Otrar (y.a.) Otrar: O. şehriġe 81
niyyeti	O. tarafına 79
n. 54	otuz otuz
nüş (Far.) içme	o. yıl 8
n. it - 31	o. yetti yıl 76
	o. (yetti yüz o. bişde) 91
O	
oġul oġul, evlat	Ö
o.+ um (oġlum) 8	öl- ölmek
o.+ ı (oġlı) 51	ö.- er- sen 59

ö.- er vakıtlarıda 45
öltür- öldürmek
 ö.- diler 8
Ömr (Ar.) ömür
 Cö. (altmış üç yıl Cö. kör-) 42
Ömr-i şerîf (ü) latîf (Far., kelimeler Ar.)
 şerîf ve latîf ömür
 Cö.+ leri 40
öt- geçmek
 ö.- ti (Etil suydım ö.) 56
 ö.- tiler (Câlemdin ö.) 92
 ö.- tiler (deryâ-yi Sir'din ö.) 80
 ö.- üp (Sır deryâsıdım ö.) 54
 ö.- üp irdi 82
öz öz, kendi
 ö.+ i 36
 ö.+ in bilmey yat- 83
 ö.+ ini bilmey yat- 82

P

pâdişâh (Far. pādšāh) padişah
 p. bol- 74, 92
 p. kııl- 71, 76
 p. boluşlarıda 69
 p,+ 1 (Hıfây p. bilen) 67
 p.+ 1 (Rûm p. bilen) 63
pâdişâhlık (Far. pādšāh+lık) padişahlık
 p. kııl- 76
pâdişâh-zâde (Far.) padişah evlâdı
 p. (on üç p.) 5
 p.+ niñg (ol ikki p.birevlerin) 71
 p.+ niñg (üç p. ortalarığa) 73
 p.+ niñg (ol ikki p. sözni tarafın)
 73
 p.+ ni (ikki p. alıp kııl-) 70
 p.+ leri (ol ikki Carab p.) 75
pelid (Far.) kirlî, pis: p. (başını p.) 36
pend (Far.) nasihat, öğüt

p. naşihat kııl- 40
perde (Far.) perde
perest (Far.) tapan, tapınan
peydâ (Far.) meydana gelme, ortaya
 çıkma, belirme: p. bol- 81, 81
Peygamber (Far.) Peygamber, Hz.
 Muhammed: P. 82
pîr (Far.) pîr, yaşlı; önder
 p. bol - 23
 p.+ dürler (bizlerge p.) 2
 p.+ im 6
Pîr-i Türkistân (Far.) Türkistan pîri, Hâce
 Ahmed Yessevî: P. 7
pîş (Far.) ön
pîş-tâk (Far., tâk Ar) kubbe, künbet
 p. 61
pûşide (Far.) örtülü, kapalı
 p. kııl- 26
pür (Far.) çok
pür-fütûh (Far., fütûh Ar.) fütuh dolu

R

râh (Far.) yol
rahmetu'llâhi Caleyhi (Ar.) :Allah'ın
 rahmeti üzerine olsun
 r. (Hâce Ahmed Yessevî r.) 60
remzî (Far.) bir işaret
 r. kör- 1
reside (Far.) yetişmiş, olgunlaşmış
Resûl (Ar.) elçi; Hz. Muhammed
 R. (hağ R. emrlerin kııl-) 14
rihlet (Ar.) göçme
rubâci (Ar.) rubâi
 r. 64
 r.+ ni kögülge al- 65
 r.+ ni oğu- 64 ,66
rûh (Ar.) ruh
 r.+ larını 87

rûh-ı pür-fütûh (Far. rûh , fütûh Ar.) fütûh dolu ruh r.+ ları 70, 71 r.+ larından 77 r.+ larını 63	sebeb (Ar.) sebep s.+din (şol s.) 81
Rûm (y.a.) Anadolu: R. pâdişâhı bilen 63	sefer (Ar.) sefer, yolculuk s. kıl- 25, 79, 80
rûymâl (Far.) mendil r.+ nı aç- 38 r.+ ğa ur- 37	seher (Ar.) seher s.+de (vaqt-i s.) 4
rûz (Far.) gün	sekkiz sekiz s .yüz elli yettinçi yılında 51 s .yüz sekkiz yıl 82 s. yüz sekkizde 92 s.+ de (sekkiz yüz s.) 92
rûz-be-rûz (Far.) günden güne: 85	s.+ i (mâh-ı Şa ^c bân'nıñ yigirme s.) 86
S, Ş	
şabr (Ar.) sabır ş. kıl- 9 ş.+ dın tap- 9	sem^c (Ar.) duyma s. (be-s.-i eşrefleriĝa) 53
şadâ (Ar.) sedâ, ses ş. ber- 74	sen sen: s. 59, 59 s.+i 56
Şâhib-kırân (Far., kelimeler Ar.) kırân sahibi ; bahtlı ; Timür'ün lâkâbı Ş. 88 Ş. (Emir Timür-i Ş) 51, 60, 62, 69 Ş+ nıñ (Emir Timür-i Ş.) 53	sene (Ar.) sene, yıl s. 43, 51, 82, 91, 91, 92
saĝla- muhafaza etmek s.- p irdim (emânetni s.) 16	serâ (Far.) saray
sal- salmak, koymak, bırakmak s.- dılar (emânetni s.) 15 s.- ayın 14	ser-ħalka (Far., ħalka Ar.) halka başı, önder: s. bol - 26
şalâh (Ar.) barış	serâ-perde (Far.) otaĝ
şalla'llâhu caleyhi ve sellem (Ar.) Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun ş. (ân-Ĥa ^r ret ş.) 41 ş.+ niñ (ân-Ĥa ^r ret ş.) 19 ş.+ niñ (Peyĝamber ş.) 82	serâ-perde-i eflâk (Far. eflâk Ar.) gök otaĝı s.+ke çayerân kıl - 91
sarây (Far.) saray	sındur- kırmak, parçalamak; krş. sundur- s.-uñĝlar ! (ħumnu s.) 47
savuk soĝuk s. ir- 79	Sir (y.a.) Sir nehri, Seyhun nehri S. deryâsıdın öt- 54, S. deryâsıdın yol yörü- 55
	siz siz: sizge 17 sizlerge 64
	şoĝbet (Ar. şoĝbet) sohbet s. + leride 29
	soĝuş savaş: s. kıl- 63 s.+ lar bol- 68
	sonĝ son, sonra s. (andın s.) 12,16, 26

- s. (niçe müddetdin s.) 24
- sor-** sormak: s - dı 89
- söz** söz: s. 59, 69
s.+ni 73
s.+in işit- 80
s.+ini 72
- su** su; krş. **suy:** s. 47
s. (humğa s. koy-) 47
- şüfi** (Ar.) sūfi
ş.+ lerniṅ tirleri 30
- şūfiyye** (Ar.) sūfi
- şūfiyye-i zekiyye** (Far., kelimeler Ar.) nefislerini terbiye eden, arındıran sūfiler: ş + ler 31
- şulh** (Ar.) sulh, barışıklık, esenlik
- şulh (u) şalāh** (Far., kelimeler Ar.) barış ve esenlik
ş. bol - 68
- sultān** (Ar.) sultan
- Sultān Ahmed** (k.a.) Sultan Ahmed, Hâce Ahmed Yessevî
S. 16, 48
- sultānu'l-Ārifin** (Ar.): âriflerin sultanı, Hâce Ahmed Yessevî'nin unvânı
- Sultān Hâce Ahmed** (k.a.) Sultan Hâce Ahmed
S. 22
- Sultān Hâce Ahmed Yessevî** (k.a.) Sultan Hâce Ahmed Yessevî
S. 45, 72
- sultānu'l- mezkūr** (A) zikredilen sultan Hâce Ahmed Yessevî: S. 18
S.+ niṅ mezār-ı şeriflerige 51
S.+ nı rūh-ı pür-fütūhlarını 63
S.+ nı terbiyyet kıl- 20
S.+ da 28
- sundur-** kırmak, parçalamak; bk. **sındur-**: s.- dılar irse 47
- suy** su; krş. **su**
s.+ ıdın (Etil s. öt-) 56
- Su-yeri** (y.a.) Suyeri
S. 35
S. halkı 35
- sübhānehu ve taĀlā** (Ar.) :noksandan arı ve yücedir
s. (Hağ s.) 35
s. (Hâzret - i Hağ s.) 38
- sübhānī** (Ar.) Allah'a ait, Allah'ın takdirinde olan
- sülük** (Ar.) sülûk
s.+ in (cehriyye s. bütret-) 26
s.+ ini (hafıyye s. kıl-) 24
s.+ lerin tamām kıl- 23
Ş
- ŞaĀbān** (Ar.) Şaban, arabî ayların sekizincisi
- şarāb** (Ar.) şerbet
ş.+ ğa mübeddel bol- 31
- şebistān** (Far.) gece: ş, kıl-
- şehidlik** (Ar. şehid+lik) şehitlik
ş.+ ke (derece-i ş. yetkür-) 37
- şehr** (Far.) şehir
ş.+ ige (Otrar ş.) 81
ş.+ ige (Yessi ş.) 26
ş.+ ide (Yessi ş.) 17
ş.+ ideki (Türkistān ş.) 50
ş.+ ideki (Yessi ş.) 18
- şehr-i Türkistān** (Far.) Türkistan şehri
ş.+ ğa atlan- 54, 54
ş.+ ğa dāhil bol- 54
- şevke** (Ar.) şikâyet: ş. kıl- 79
- şemĀ** (Far.) mum
- şem Ā-i şebistān** (Far.) gece mumu
ş. it - 64
- şerbet** (Ar.) şerbet: ş.+ din (ol ş.) 31
- şerif** (Ar.) şerefli
ş. laţif başlarını 37
ş. (Āömr-i ş. (ü) laţifleri) 40
ş + lerige (mezār-i ş.) 52

- Şevvâl** (Ar.) Şevval, arabi ayların onuncusu: Ş. 43
- şeyh** (Ar.) şeyh
- Şeyh Şihâbu'd-din-i Suhreverdi** (k.a.) Şeyh Şihabu' d-din-i Suhreverdi: Ş. (pirim ş.) 6
- şîşe** (Far.) Şişe
ş. yañlıg 47
ş.+ ge kara - 48
- şol** şu
ş. beşâretni 77
ş. küni 88
ş. sebebdin 81
ş. tünde 6
ş. vaqtda 35
ş. (ittifakları ş. bol-) 75
ş. + dur (bâ^ci-i ş.) 52
- şuğl** (Ar.) meşgul olma, meşguliyet
- T, T̄
- tâ** (Far.) kadar
t. hayâtta bardurlar 21
t. (vaqt-ı çâştın t. namâz-ı ^caşrgâça) 87
- ta^cayyün** (Ar.) belirlenme: t bol - 78
- tabîb** (Ar.) tabip: t.+ ler 85
- tâk** (Ar.) kubbe, kümbet
- ta^clim** (Ar.) öğretme: t. ber- 12
- tamâm** (Ar.) tamam
t. bol- 61, 62
t. kıl- 23 ,61
t. meşâyıh-ı Türk 4
- tap-** bulmak, elde etmek
t.- tım (derecelerni t.) 9
t.- tılar (derece-i ^câli ve terakkiyât-ı külli t.) 27
t.- ip (' afer t.) 66, 68
- taraf** (Ar.) taraf, yön
t. (ikki t. cem^c bol -) 72
t. (ikki t. ittifaq kıl -) 73
- t.+ ininġ (^cAcem t. meşâyıhları) 70
- t.+ ininġ (^cArab t. meşâyıhlarınınġ rûh-i pür-fütûhları) 70
- t.+ in al- 72, 73
- t.+ ina (Hıtây t. bar-) 67
- t.+ ina (Otrar t. sefer kıl-) 79
- t.+ ige (Hâk subhânehu ve ta^câlâ t.) 35
- târih** (Ar.) tarih
- târih-i ^cimâret-i işân** (Far., kelimeler Ar.) onun imaretinin tarihi
t. 43
- târih-i vefât** (Far., kelimeler Ar.) vefat tarihi: t. 43
- taş** taş: t. bilen ur- 9
- tavâf** (Ar.) tavaf, ziyâret
- tavâf-ı Ka^cbe** (Far., kelimeler Ar.) Kâbe'yi tavaf etme
t. kıl - 4
- tavuk** tavuk: t. yılı 79, 82
- tayerân** (Ar.) uçma: t. kıl - 91
- tayyibe** (Ar.) güzel
- teb** (Far.) harâret, ısıtma
- teb-i muhriq** (Far., muhriq Ar.) yakıcı, ateşli sıtma: t. 81
- teberrüken** (Ar.) teberrük olarak: t. 28
- teklif** (Ar.) külfet yükleme
t. kıl- 16
- ten** (Far.) ten, beden
t. kafesidin 91
- tenglik** (Far. teng+lik) darlık
t. kıl- 32
t.+ din 30
- terakkiyât** (Ar.) gelişmeler
- terakkiyât-ı küllî** (Far., kelimeler Ar.) eksiksiz, tam gelişme
t. tap- 27
t. vâqi^c bol- 21

- terbiyet** (Ar.) terbiye
t. kı1- 20
- teslim** (Ar.) teslim
t. kı1- 48, 85
- te^cşir** (Ar.) tesir
t. kı1- 59
- tevellüd** (Ar.) doğma
t.+ leri 17
- tevfıku'l-meliki'l-mütevellâ** (Ar.) kendisine tevekkül edilen Allah'ın yardımı ile: t. bilen 51
- tılıf** (Far.) tılıf, posa: t.+ nı ber- 17
- tir** ter: t. 31
t.+ leri aq- 30
t.+ leri tüş- 30
- tirle-** terlemek: t.- p (bedenleri t.) 80
- toğul-** doğulmak: t.- ğandurlar (Yessi şehride t.) 17
- toğkuz** dokuz
t. (toğsan t. miñg meşâyih) 29
- toğsan** doksan
t. toğkuz miñg meşâyih 29
- Toktamış** (k.a.) Toktamış: T. 57
T. bilen 55
T. (ey T.) 56, 58
T. (mezkr T.) 55
T.+ ğa ay- 56
- Toktamış Bahâdur** (k.a.) Toktamış Bahâdur; bk. **Toktamış**: T. 56
- Toktamış Kalkmak** (k.a.) Toktamış Kalkmak ; bk. **Toktamış**: T. 52
- toldur-** doldurmak: t.- dılar 47
- tört** dört: t. yüz yıldur 16
t.+dür (sene biş yüz on t.) 43
- tur-** durmak, ayağa kalkmak
t.- dılar (bakıp t.) 14
t.- dılar (kıyâm t.) 21
t.- up 56, 67, 78
t.- ğan (karap t.) 48
t.- ğan (karşu bolup t.) 66
- t.- ğan (kile t.) 11
- tutul-** tutulmak
t.- dı (âfitâb t.) 86
t.- up (âfitâb t.) 87
- tün** gece: t. 88
t. bol- 89
t.+ de (şol t.) 6
t.+ ge oğşa- 88
t.+ ide 63
- Türk** Türk: T. meşâyihleri 72
T. meşâyihlerinin 19
T. meşâyihlerine ser-ħalka bol 26
- Türkistân** (y.a.) Türkistan: T. 52
T. âdemlerini 34
T. şehrideki 50
T. (Pir-i T.) 7
T.+nı (eṭraf-ı T.) 52
T.+ğa izle- 10
- tüş-** düşmek, inmek, yerleşmek
t.- tünğ 58
t.- ti (Otrar şehriye kilip t.) 81
t.- üptür (işim t.) 65
t.! (atdın t.) 58
t.- kin (atdın t.) 57
t.- üp 30, 57
t.- er irdiler 30
- U**
- u , ü** (Far.) ve
- ʿulemâ** (Ar.) âlimler
ʿu.+ lar (bir niçe ʿu.) 62
- uluğ** ulu, büyük, yüce
u.+larıdın (Türk meşâyihlerinin muḳaddem ve u. bol-) 19
- ʿulüm-ı evvelîn ü âhirîn** (Far., kelimeler Ar.): önce ve sonraya ait ilimler
ʿu. 7
- ur-** vurmak, sarmak, yerleştirmek

	u.- dum (na ^c re u.) 8
	u.- dılar 76,76
	u.- dılar (na ^c re u.) 7
	u.- sunlar (câmnı u.) 74
	u.- ap (rüy ^m âlğa u.) 37
	u.- up (taş bilen u.) 9
	u.- ğanda (câmnı u.) 74
uruş	savaş
	u.- da (her u.) 64
uş	şu
	u. bi-edeblikdin 39
	u. ğâr 33
	u. ğumnu 31
	u. vaqt 82
	u. yerde 59
uşal	o, şu: u. pâdîşâh 74
	u. su 47
uşança	o şekilde: u. bi-edeblikdin 39
uşandağ	o şekilde
	u. kıattık savuğda 79
uşbu	bu: u. beşâret 64
	u. derecelerni 9
	u. ħadi-edin 88
	u. rubâ ^c ini 64, 65
	u. söz 59
	u. yerge 3
	u. yerde 28
uzun	uzun
	u. (söz u. bol -) 69

Ü

üç	üç: ü. kün 84
	ü. pâdîşâh-zâdeniğ 73
	ü. (altmış ü. yıl) 42
	ü. (on ü. pâdîşâh-zâde) 5
	ü. (on ü. miñğdin artuğ) 5
	ü.+ ke (altmış ü. kir-) 41
	ü.+ de (altmış ü.) 41, 41

üçev	her üçü
	ü.+ leri 74
ümerâ	(Ar.) emirler: ü.+ lar 79
	ü.+ larınığ sözün işit - 80
üm^met	(Ar.) üm ^m et
	ü. bol- 14
üst	üst: ü.+ ige (ğabr-ı mübârekleri ü.) 61
	ü.+ ilerige 78
üz-	kesmek, koparmak
	ü.- üp-sizler (ğavunnu ħâm ü.) 38

V

vahşet	(Ar.) vahşet, ürkme: v. kı1- 13
	v.+ idin kıorkma- 13
vâkı^c	(Ar.) vukû bulan, meydana gelen:
	v. bol- 21
vâkı^ca	(Ar.) rüya: v.+ da kö- 63
vâkıf	(Ar.) vakıf, vakfetme
	v. ta ^c yyün bol- 78
vâkı	(Ar.) vakit: v. 87
	v. (niçene v.) 67
	v. (uş v.) 82
	v.+ da 59
	v.+ da (ğarap turğan v.) 48
	v.+ da (ğarşu turğan v.) 66
	v.+ da (şol v.) 35
	v.+ ıda (çâşt-ğâh v.) 86
	v.+ lar (bir niçe v.) 23
	v.+ ları (küdeklik v.) 10
	v.+ larıda (kile turğan v.) 11
	v.+ larıda (kilgen v.) 10
	v.+ larıda (kilür v.) 25
	v.+ larıda (öler v.) 45
	v.+ larıda (beşâretni kıorgen v.) 77
	v.+ larıda (yaş v.) 18
	v.+ larıda (yörgen v.) 24

- vaqt-i riḥlet** (Far., kelimeler Ar.) göçme vakti, ölüm vakti v.+ dür 89
- vaqt-i seher** (Far., kelimeler Ar.) seher vakti: v.+ de 4
- va'llāhu a^clem** (Ar.) vallah Allah en iyi bilendir: v. 48
- va'llāhu a^clem bi's-şavāb** (Ar.) vallah, Allah en doğrusunu bilendir v. 92
- vaşiiyyet** (Ar.) vasiyet: v. kı- 46 v. becā kiltür- 25
- ve** (Far.) ve: v. 6, 8, 9, 18, 19, 21, 27, 31, 31, 33, 36, 36, 38, 39, 40, 52, 52, 62, 68, 70, 86, 87
- vefāt** (Ar.) vefat, ölme v. bol- 41, 42, 59 v.+ larıda 87
- vefāt-ı iṣān** (Far., vefāt Ar.) onların vefatı: v. 21
- velāyet** (Ar.) velilik
- velī** (Ar.) veli: v.+ lerdin 63
- veli-i kāmīl** (Far., kelimeler Ar.) noksansız veli: v. bol- 6
- vü** (Far.) ve: v. 36, 88
- vücüd** (Ar.) varlık: v.+ğa kel- 91
- Y
- yā** (Ar.) ey: y. Hâkim 33
- yalanğaç** çıplak: y. kılp koy- 81
- yalğuz** yalnız: y. 56
- yan** yan: y. (bu y.) 57, 57
- yanğlıg** gibi, benzer: y. (şişe y.) 47
- ya^cnī** (Ar.) yani: y. 50, 81
- Yâsin** (Ar.) Yasin suresi
- yaş** yaş, genç: y. vaqtlarında 18 y.+ қа (yüz yigirme altı y. kir-) 42 y.+ da (on ikki y.) 2
- yat -** y.+ larıda (on ikki y.) 2 yatmak y - tı (özini bilmey y.) 82 y.- tılar (ḥalvet içinde y.) 46 y.- ip (özün bilmey y.) 83
- yeldā** (Ar.) karanlık y. keçeni şem^c-i şebistān it- 64
- yene** yine, tekrar y. 6, 25, 33, 42, 62
- yer** yer y.+ ge (uşbu y.) 3 y.+ de (uş y.) 59 y.+ de (uşbu y.) 28
- Yessi** (y.a.) Yessî; Kazakistan hudutları içinde olup bugün Türkistan adıyla anılan ve Ahmed Yessevî'nin türbesinin bulunduğu şehir Y. şehriğe 26 Y. şehride 17 Y. şehrideki 18
- yet-** ulaşmak, erişmek y.- kende 90 y.- ip (każâsı y.) 59 y.- i p (Etil-suy boyındın y.) 55
- yetkür-** ulaştırmak, eriştirmek y.- diler (derece-i şehidlikke y.) 37
- yetmiş** yetmiş: y. merâtib 66 y. (yetti yüz y. birde) 92
- yetti** yedi: y. yaşda 10 y. yüz ottuz bişde 91 y. yüz yetmiş birde 92 y. (ottuz y. yıl) 76
- yıl** yıl: y. (altmış üç y.) 42 y. (ottuz y.) 8 y. (ottuz yetti y.) 76 y.+ dur (tört yüz y.) 16 y.+ da (altı y.) 61 y.+ ı (tavuk y.) 89, 82

	y.+ ında (sekkiz yüz elli yittinçi y.) 51		y. (sekkiz y. sekkiz yıl) 82
yılan	yılan		y. (sekkiz y. sekkizde) 92
	y. + nı kâncı kıl- 34		y. (tört y. yıldur) 16
yigirme	yirmi: y. (mâh-i Şa ^c bân'ning y. sekkizi) 86		y. (yetti y. ottuz bişde) 91
	y. (yüz y. altı) 42		y. (yetti y. yetmiş birde) 92
yittinçi	yedinci		
	y. (sekkiz yüz elli y. yılında) 51		
yol	yol	zafer	(Ar.) zafer: z. tap- 66, 68
	y. yürü- 54, 55, 67	zamân	(Ar.) zaman
yör -	yürümek; bk. yörü -		z.+ da (cem ^c bolğan z.) 32
	y.- er-sen 59	zârî	(Far.) inleme
	y.- diler 9		z. (girye vü z. kıl -) 88
	y.- gen vaqtlarında 24	zekiyye	(Ar.) temiz, sâf, hâlis
yörü -	yürümek, dolaşmak; krş. yör -	zîkr	(Ar.) zikr: z. ayt- 29
	y.- di 57		z. kılın- 28, 64
	y.- gin! 58		z.+ lerni ta ^c lim ber- 12
	y.- p (Buḥārâ'da y.) 23	ziyâde	(Ar.) ziyâde, fazla
	y.- p (yol y.) 54, 55, 67		z. bol- 85
	y.- r irdiler (beyâbânlarda y.) 34		
yulbarş	arслан		
	y.+ ğa min- 34		
yulduz	yıldız		
	y.+ lar (ay ve y.) 87		
yurt	yurt , ülke		
	y.+ ını 35		
	y.+ larını (başka y.) 69		
yut -	yutmak		
	y. -madım (mezesini y.) 14		
yüz	yüz		
	y. yigirme altı 42		
	y. (biş y. on törttür) 43		
	y. (sekkiz y. elli yittinçi yılında)		
	51		

KAYNAKÇA

1. *Abuşka* B. B. Veliaminov-Zernov, *Slovar Djagiataysko-Tureçkiy*, Sanktpetersburg 1868.
2. *AGr* A.von Gabain, *Alttürkische Grammatik*, Leipzig 1950, 2. verbesserte Auflage (Çeviren: Mehmet Akalın, *Eski Türkçenin Grameri*, Ankara 1988).
3. *AH* Edib Aḥmed bin Maḥmūd Yüknēkî, *Atabetü'l-ḥakāyık* (Yayınlayan: Reşid Rahmeti Arat, *Atabetü'l-hakayık*, İstanbul 1951).
4. *Cevahirü'l-ebrrar* Ḥ a z ī n ī , *Cevāhirü'l-ebrrār min emvāci'l-bihār* (Menāḳıb-ı evliyā tercemesi), İstanbul Üniversitesi, Merkez kütüphanesi, TY., no: 3893 (Yayınlayan: Cihan Okuyucu, Hazini, *Cevāhirü'l-ebrrār min em-vāc-ı bihār*, Kayseri 1995).
5. *Chag. Man* . János Eckmann, *Chagatay Manual*, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, Vol. 60, The Hague, The Netherlands 1966 (Çeviren: Günay Karaağaç, *Çağatayca El Kitabı*, İstanbul 1988).
6. *ÇSp* Hermann Vámbéry, *Chagataische Sprachstudien*, Leipzig 1867.
7. *DH'ten Seçmeler* Kemal Eraslan, Ahmed-i Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara 2000, dördüncü Baskı.
8. *DLT* Maḥmūd K ā ş ğ a r ī , *Divānu Lugati't-Türk*, (Tercüme: Besim Atal a y, *Divanü Lûgat-it-Türk*, I-III, Ankara 1938-1941; Dizin, Ankara 1943).
9. *DTO* Abel Pavet de Courteille, *Dictionaire Türk - Oriental*, Amsterdam 1972.
10. *EDPT* Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972.

11. *Ek yığılması* Zeynep Korkmaz, “Türkçe’de ek yığılması olaylarının meydana gelişi üzerine”, *TDAY Belleten* 1960, Ankara 1960, s. 173-180.
12. *Ek kalıplaşması* Zeynep Korkmaz, *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ankara 1994, 3. baskı.
13. *El-A^clām* Ḥayru’-d-dīn Zirikli, *El-A^clām*, I-VIII, Beyrut 1984.
14. *Esirü’-d-din Ebî Ḥayyan*, *Kitābu’l-İdrāk li-lisāni’l-Etrāk* (Yayınlayan: Ahmet Caferoğlu, *Abû Hayyân, Kitâb al-İdrāk li-lisân al-Atrāk, İstanbul 1931*).
15. *Eski Türkçe* Şinasi Tekin, “*Eski Türkçe*”, *TDEK*, Ankara 1976, s. 142-192.
16. *EWbTSp.* Martti Räsänen, *Versuch eines etymologischen Wörter-buchs der Türksprachen*, I-II, Helsinki 1969-1971.
17. *Ḥazinetü’l-aşfiyâ* Ğulām Muḥammed bin Müftî el-Lahorî, *Ḥazinetü’l-aşfiyâ*, Lahor 1312 (m).
18. *Hediyyetü’l-‘arîfîn* Bağdâdlı İsmâil Paşa, *Hediyyetü’l-‘arîfîn*, I-II, İstanbul 1951-1955.
19. *İbn-i Mühennâ* Aptullah Battal, *İbnü Mühennâ lûgati*, Ankara 1988, 2. Baskı.
20. *İlk Mutasavvıflar* Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1966, ikinci basım.
21. *KB* Yūsuf Ḥāş Ḥācib, *Ḳutadġu Bilig* (Yayınlayan: Reşid Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig*, I Metin, İstanbul 1947, II Çeviri, Ankara 1974, III İndeks, İstanbul 1979).
22. *KE* Nāşirü’-d-dīn bin Burhānū’-d-dīn Rabġuzî, *Ḳıssaşu’l-enbiyâ*, (Yayınlayan: Aysu Ata, *Ḳıssaşu’l-enbiyâ*, (Peygamber kıssaları) II, Dizin, Ankara 1977).

23. *Kuş adları* E. Denison Ross, "Polyglot List of Birds -Türki, Manchu and Chinese", *MASB*, II/9, Calcutta, 1909, s. 253-340 (Çeviren: Emine Gürsoy-Naskali, *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*, Ankara 1994).
24. *KWb.* G. J. Ramstedt, *Kalmükischen Wörterbuch*, Helsinki 1935.
25. *LÇTO* Şeyh Süleymân Efendi-i B u ğ ā r ī , *Luğat-i Çağatay ve Türki - i 'Osmānī*, İstanbul 1298 (m.1882).
26. *Luğat-nāme*
27. 'Alī Ekber D i h - ğ u d ā , *Luğat-nāme*, Tahran,1337-1356 (m. 1958-1977).
28. *ME* Ebu'l - Qāsım Cāru'llāh Maḥmūd bin 'Ömer bin Muḥammed bin Aḥmed ez-Zamahşarī, *Muḥaddimetü'l-edeb* (Yayımlayan: Nuri Yüce, *Muḥaddimetü'l-edeb*, Ankara 1988).
29. *MED* Ferdinand D. L e s s i n g , *Mongolian - English Dictionary*, Blomington, Indiana 1973.
30. *MLWog.* Claus S c h ö n i g , *Mongolische Lehnwörter im Westogih-usischen*, Wiesbaden 2000.
31. *Nehcü'l-ferādīs* Maḥmūd bin 'Alī, K e r d e r ī , *Nehcü'l-ferādīs* (Yayımlayan: Aysu A t a , *Nehcü'l-ferādīs*, III, Dizin-sözlük, Ankara 1998)
32. *Nesāyim* 'Alī-şīr N e v ā y ī , *Nesāyimü' I - maḥabbe min şemāyimi'l- fütüvve* (Hazırlayan :Kemal Eraslan, *Nesāyimü'l- maḥabbe min şemāyimi'l- fütüvve*, I, Metin, Ankara 1996.
33. *OTGr.* Talat Tekin, *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara 2000.
34. *Reşehāt* 'Alī bin Hüseyin V ā ' i z - i K ā ş i f ī , *Reşehāt-ı 'aynu'l-ḥayāt* (Tercüme: M. Şerif el-' Abbāsī, İstanbul, 1291 (m. 1874).

35. *Senglaḥ* Muhammed Mehdî Ḥân, *Senglaḥ* (Yayınlayan: Sir Gerard Clauson, *Senglax*, A Persian Guide to the Turkish Lang-uage by Muhammad Mahdî Xân, Facsimile Text, London 1960).
36. *TMEN* Gerard Doerfer, *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, I-IV, Wiesbaden, 1963-1967.
37. *UWb.* Klaus Röhrborn, *Uigurisches Wörterbuch*, Wiesbadenr 1977.
38. *Uyg. yard. cüml.* Şinasi Tekin, “Uygurca’da yardımcı cümleler üzerine bir deneme”, *TDA Y- Belleten* 1965, Ankara, 1966, s. 35-63.
39. *WbTDia* Wilhelm Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, I - IV, Mouton and Co., The Hague, The Netherlands 1960.
40. İsmail Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı* (1405-1447), Ankara 1994.
41. -----, *Timurlular*, Ankara 1995.
42. Hamid Algar, “Gucduvâni” maddesi, *TDVİA*, 14, s. 169-171.
43. R. Rahmeti Arat, “Hakîm Ata” maddesi, *İA*, 5/1, s. 101-110.
44. S. van den Bergh, “Sühreverdî” maddesi, *İA*, 11, s. 88-90.
45. Kemal Eraslan, *Dîvân-ı Hikmet’ten Seçmeler*, Ankara, 2000, 4. baskı.
46. Metin Ergun, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, Ankara 1997.
47. Mustafa Kafalı, “Timur” maddesi, *İA*, 12/1, s. 326-346.
48. ----- “Toktamış” maddesi, *İA*, 12/1, s. 412-420., İstanbul 1998.
49. Mehmet Kanar, *Büyük Türkçe - Farsça Sözlük*, İstanbul 1998.
50. Mustafa Kara, “Hakîm Ata” maddesi, *TDVİA*, 15, s. 183-184.
51. Kasım Kufralı, “Gucduvâni” maddesi, *İA*, 4, s. 820-821.
 - A. Yaşar Ocak, *Türk Halk İnançlarında Evliya Menkabeleri*, Ankara 1984.
 - A. Yaşar Ocak, *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul 1983.

52. Muḥammed Emīn Ri y ā h ī , *Rutbetü'l- ḥayāt* (Çeviren: Necdet Tosun, *Hayat Nedir (Rutbetü'l-hayât)*, İstanbul 1998.
53. Münevver Tekcan, *Hakīm Ata ve Bakırğan Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya 1997.
54. J. Walker, “Süleyman” maddesi, *İA*, 11, s. 172-174.
55. Şerefe'd-dīn 'Alī-i Y e z d ī , *Zafer-nāme* (Yayınlayan: Muhammed Abbasi, Tahran 1336 h.ş.)

Ek. Tıpkı Basım

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...
 11. ...
 12. ...
 13. ...
 14. ...
 15. ...
 16. ...
 17. ...
 18. ...
 19. ...
 20. ...
 21. ...
 22. ...
 23. ...
 24. ...
 25. ...
 26. ...
 27. ...
 28. ...

29 دانه الاوقات تجب كذا في قوله فلو كان من جملة من لم يرد له ولا راعاه الامم او من غاب عنه في حق الامم
 او من غاب عنها في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم او من غاب عنه في حق الامم او من غاب عنها في حق الامم
 30 جملة من لم يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 31 نعم في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 32 امر في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 33 سلطان الاوقات تجب كذا في قوله فلو كان من جملة من لم يرد له ولا راعاه الامم او من غاب عنه في حق الامم
 34 حقه في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 35 آدم الاوقات تجب كذا في قوله فلو كان من جملة من لم يرد له ولا راعاه الامم او من غاب عنه في حق الامم
 36 الامم في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 37 كونه في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 38 واداه في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 39 كجهل الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 40 الفاضل في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 41 كونه في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 42 لولا الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 43 صلوات الله عليهم اجمعين والحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام
 44 الجوهر الشريف والبرقة والبقية ثم خير الكلام قل ودل في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 45 بولوب اذ ان الله سبحانه وخالقه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 46 خفة سوز في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 47 احوال الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 48 لان الله سبحانه وخالقه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 49 الرحمن اثنى عليه في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 50 بناه في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 51 مراد في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 52 قبله في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 53 جميع في حق الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم ولا يرد له ولا راعاه الامم
 54

54 یاغوز کسبل سوسیدین اولانده امیر تیمور بهما در اسیر نیکیت بوینده توروس تو قمتیت شیخ اید بلار کیم ای تو قمتیت شیخ تو قمتیت شیخ
 55 و ایدنه دالکین تو قمتیت شیخ اولان بو اولان کسبل تو قمتیت شیخ اولان بو اولان کسبل تو قمتیت شیخ اولان بو اولان کسبل
 56 مستکین ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 57 اولک بو سوز تا قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 58 صابیران ترکستان قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 59 اولک بو عمارت عالی بنا قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 60 کسبلین لاری تمام بو اولانده ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 61 اندین میوردونده ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 62 اولک بو عمارت کورکینده ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 63 صیستان ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 64 اولک بو عمارت کورکینده ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 65 نیرمدت اولان بو عمارت کورکینده ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 66 بلان اولان بو عمارت کورکینده ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 67 بوست لاری فتح اولغان ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 68 عزب طرف نیکیت شیخ لاری ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 69 باسلیق لاری ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 70 دیر بلان ترکستان ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 71 آلدی اولان ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 72 لاری ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 73 اتفاق لاری ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 74 طیب لاری ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 75 نیکیت ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 76 عالی قیله مدنی عمارت نیکیت ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 77 نفضل و درناوق لاری ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 78 با قده سفر قیله سوز دیکیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 79 کورکیندن ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ
 80 اولک بو عمارت کورکینده ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ ایچ قمتیت شیخ

